
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 3 (112) ■ Martie 2020

Monumentul Eroilor din Lipceni, raionul Rezina, Basarabia

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Omul nou - om resursă

Gheorghe PĂUN

O altă formulare a „egalităţii” din titlu este *omul nou = sclavul de tip nou.* Sună un pic exagerat, dar despre asta e vorba, ba poate chiar mai mult. Am mai vorbit în altă parte, când priveam istoria „de sus”, despre nevoia umanităţii (a unei părţi din aceasta) de resurse, forţă de muncă şi pieţe de desfacere. Sclavul tradiţional era folosit mai ales ca forţă de muncă (eventual ca gladiator, soldat etc., dar tot cam aia este). Sclavul modern, rezultatul unui „sclavagism de catifea”, în mare măsură liber consimţit, este de altă natură, mult mai complexă, şi este resursă din mai multe puncte de vedere.

Sintagma *om nou* a fost folosită pentru prima dată, se pare, de Apostolul Pavel, la începuturile creştinismului, numind omul lumii noi, creat „după chipul şi asemănarea Domnului”, omul îndumnezeit, subiect al Decalogului şi al credinţei, speranţei şi, peste toate mai mare, al iubirii.

Înţelesul a fost total răsturnat ulterior, la vremea Renaşterii şi Iluminismului, împins spre raţionalism, materialism, „eliberarea de zei”, cu revenirea explicită în uz a termenului la vremea comunistă. De fapt, preocuparea pentru crearea unui asemenea om s-a generalizat în secolul XX, „cel mai scurt dintre toate…”, mai întâi în partea de lume dominată de marxism şi nazism, dar şi în deceniile din urmă, post-naziste, post-comuniste, cunoscute drept consumerist-globalizatoare. *Prolii* lui Orwell sunt prototipul literar, prin propagandă tenace subjugat până la fanatism Fratelui mai Mare; omul muncii din ţările socialiste era menit a deveni „om nou” prin „reeducare” (trecând şi prin experimente criminale, cum a fost cel de la Piteşti). Lucrurile sunt, desigur, mai complicate. Revoluţia Franceză de la 1789, Revoluţia Bolşevică de la 1917, ba chiar şi Revo/Loviluţia din decembrie 1989 au încercat mai întâi şi, în oarecare măsură, au şi reuşit, să elimine „omul vechi”, aristocraţie, nobilime, „burghezo-moşierime”, „naţional-comunişti”, folosind ghilotina, glonţul, închisorile şi canalul, mai recent, cuvântul menit să anihileze, manipularea. După care, a început reeducarea celor meniţi a ajunge resurse. Propaganda/minciuna, cu cât mai grosieră, cu atât mai eficientă (în romanul lui Orwell, dar şi la Goebbels, Lenin, Stalin şi descendenţii lor), „nouvorba”, limbajul de lemn care spală creierele, cu continuarea directă în corectitudinea politică din ultima jumătate de secol, de azi şi, probabil, pentru încă o scurtă perioadă. Se adaugă „legarea de scaun”, de locul de muncă, prin împrumuturi, „sechestrarea în prezent” despre care vorbeam într-un text anterior, viaţa într-o metropolă. (Dacă aţi zburat vreodată cu avionul pe deasupra unui oraş mare, dimineaţa sau după-amiaza, cu siguranţă aţi observat şirurile nesfârşite de maşini care vin dinspre suburbii în zori şi se întorc seara; ele duc la „locul de muncă” milioanele de *proli* moderni constrânşi

la o viaţă de o repetitivitate de automat finit determinist.) Se adaugă „închiderea în bulă”, fie ea bulă Facebook sau de altă natură, cu limitarea drastică, dacă nu şi selectarea interesată a informaţiei disponibile (s-a inventat şi un termen specific, parcă anunţând o nouă specie, *omul-reţea,* mai anglofon spus, *neţianul).*

Resurse de ce fel? *Forţa de muncă* este doar o ipostază. „Omul nou” este însă şi *consumator,* iar asta e la fel de important ca munca pe care o face; el produce, el cumpără, profitul merge la… „proprietarul” celor două resurse, la „patronul capitalist” (nu ştiu cum să-l numesc altfel, nici nu am loc aici pentru a nuanţa). Şi mai este şi *alegător,* o altă ipostază fără de care *establishmentul* şi-ar pierde legitimitatea, s-ar prăbuşi pur şi simplu (mai ales dacă votanţii, suporterii unui partid, demonstranţii de stradă sau pe web ar deveni suficient de lucizi). Şi, se mai pot adăuga situaţii în care oamenii sunt folosiţi ca resurse – prostituţia este un prim exemplu la îndemână.

Cine sunt beneficiarii? Nu caut răspunsul înspre conspiraţii mondiale, mai mult sau mai puţin oculte, nu cred până nu le văd, ci mai degrabă cred într-o sincronizare pernicioasă a unor interese dintre cele mai diverse, dar care conlucrează, coordonat uneori sau doar concomitent, în a influenţa evoluţii/procese care le sunt folositoare: corporaţii transnaţionale, adesea mai bogate–puternice decât multe state, guverne, cu precădere ale unor defuncte imperii mereu încercând să revină pe hartă, cu un nivel mai jos – partide, servicii/laboratoare, ONG-uri, transversal peste toate acestea şi folosiţi pentru propagandă – filosofi şi economişti, şcoli filosofice şi economice (decăzute în şcoli ideologice). Într-o altă formulare – o „boală de creştere” (ori bătrâneţe?) a omenirii, aşadar, inevitabilă (mai ales că acum şi mijloacele practice de a produce „oameni noi”, cu largul lor concurs, s-au diversificat-eficientizat atât de mult, iar „victimele” şi-au pierdut nu numai rezistenţa, ci, în mare măsură, şi discernământul).

Un „analist politic” estima undeva că în România actuală cam două treimi dintre cetăţeni sunt/suntem „oameni noi”. Nu ştiu cum se poate evalua proporţia respectivă, dar aş pune o întrebare „ortogonală”, la fel de grea, dar mai importantă/educativă, pentru că nu ne mai dă posibilitatea să ne refugiem în treimea „supravieţuitoare”: cât la sută din fiecare dintre noi este „om nou”? Vă sugerez să nu vă grăbiţi să fiţi prea optimişti…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Contele Wolkenstein s-a întors din Paris la Viena şi, după mărturisirile sale proprii, e foarte mulţumit de rezultatele misiunii lui în cestiunea Dunării. (…)

Îngrijirile lui *Pesther Lloyd* că d. conte ar fi trecut dincolo de marginea delicată unde începe sacrificarea a chiar *drepturilor* Austro-Ungariei sunt îngrijiri ele înşile de-o natură foarte delicată şi dovedesc o stare de extremă nervozitate. D. conte n-a putut trece dincolo de acea gingaşă margine de vreme ce Austro-Ungaria nu are în apele Dunării de Jos *niciun drept,* absolut niciunul decât acela pe care-l are China şi Japonia şi orice altă putere de pe glob: dreptul liberei navigaţiuni. Interese o fi având, nu tăgăduim, dar drepturi nu are, şi o dovadă că nu le are e că umblă după ele cu lumânarea şi poate că va găsi din nou ceea ce caută: pricină şi ceartă.

Şi sperăm că nici nu le va avea până când Austro-Ungaria se va sili din răsputeri să rămână străină poporului românesc, până ce acest popor nu va avea dincolo de munţi un teren public de dezvoltare cum îl au celelalte. Până ce domnii maghiari vor pretinde a-l maghiariza cu de-a sila, zece milioane de guri şi zece milioane de inimi vor striga în contra Austro-Ungariei, căci politiceşte putem fi despărţiţi, dar unitatea noastră de rasă şi de limbă e o realitate atât de mare şi de energică încât nici ignoranţa, nici sila n-o pot tăgădui. Ei, să nu fi trăit Matei Basarab, nici Teofan al Ardealului, nici Varlaam al Moldovei, să nu fi fost suta a şaptesprezecea cu eroii şi cugetătorii ei, vă puteaţi bate joc de noi încă mult timp, dar astăzi nu se mai poate. Azi limba este una de la Satmar pân-în Cetatea Albă de lângă Nistru, de la Hotin pân-în Graniţa militară, azi datina e una, rasa e una şi etnologic e unul şi acelaşi popor, care nu mai doarme somnul pământului şi al veacurilor.

Ceea ce numesc maghiarii ideea lor de stat e istoriceşte un neadevăr şi, ca realitate etnologică, asemenea un neadevăr. Încă din suta a treisprezecea poporul românesc avea ţinuturile lui proprii, legea lui proprie – *antiquam et aprobatam legem* –, principii proprii, autorităţile proprii elective, fără niciun amestec din partea Coroanei ungureşti. Era un neam de ostaşi, oameni de arme, un popor aliat maghiarilor, nu supus lor, atât de puţin supus încât notarul regelui Bela nu se sfieşte a-şi încuscri pe cei întâi regi de rasă arpadiană cu fiicele Domnilor români anteriori înfiinţării statelor dunărene. Notarul poate fi apocrif, poate fi dintr-un veac mai târziu, dar psihologic şi pentru respectul ce-l are pentru poporul nostru e desigur o probă când lasă să răsară chiar dinastia cea mai veche maghiară din leagănul unei mume române. Dar s-au întins românii, dar au cuprins ţinuturi în care nu fuseseră, dar dintr-un mic neam de ostaşi a devenit un mare neam de agricultori? Afacerea lor. S-au întins prin dreptul cel mai sfânt din toate, prin dreptul muncii. Cu munca şi-a procurat pământul strămoşesc şi, prin colţurile unde intraseră străini, cu munca-l va şi ţine. Dacă iobăgia a existat, ea a fost un contract de muncă şi această muncă seculară a cucerit Ardealul. Aţi condamnat părţi întregi ale poporului nostru la iobăgie, repetând asupră-i blestemul ce Dumnezeu l-a rostit asupra lui Adam: „În sudoarea frunţii tale îţi vei câştiga hrana de toate zilele!" Dar rasa de stăpânitori fino-tartari a uitat că Dumnezeu nu poate blestema, că blestemul biblic a fost o binecuvântare, căci în acea muncă era viitorul poporului românesc, în acea muncă numărul lui mare, sănătatea inextricabilă a sufletului şi a trupului lui. Prin muncă şi-a cucerit ţinuturile, prin muncă a ajuns a se cunoaşte pe sine însuşi, prin muncă a ajuns acolo încât îi e ruşine şi silă de a deveni maghiar.

Dacă dar din realitatea că există negoţ austriac pe Dunărea de Jos, şi există pentru că am îngăduit să existe, poate rezulta ceva, din realitatea şi mai mare că o jumătate a poporului românesc trăieşte în statul Habsburgilor – pe care Dumnezeu să-i aibă în sfânta sa pază – rezultă în mod legitim aşteptarea ca să ne vedem respectată limba, datina, individualitatea noastră etnică, bunurile conştiinţei noastre. Pacea naţională cată să preceadă pacea economică. Când poporul românesc va avea în monarhie drepturi egale cu cele ce le au croaţii, polonii, cehii, Austro-Ungaria va înceta de-a fi un stat străin pentru noi şi puţin ne va păsa dacă produsele Ardealului românesc ar inunda pieţele noastre ori viceversa. Poporul românesc, politiceşte despărţit sub doi monarhi, ar forma două zone deosebite de producţiune şi de schimb şi nu ne îndoim că român cu român s-ar înţelege şi că niciodată n-ar mai fi vorba de conflicte economice, nici de aversiuni politice între monarhia habsburgică şi statul latin de lângă Dunăre. (*Timpul,* 3 aprilie 1882)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Zilele aceste s-a produs în sferele didactice din capitală o agitaţiune care poate avea curioase urmări pentru instrucţia noastră publică.

Unul dintre cei mai diligenţi profesori de la Liceul Matei Basarab, d. Filibiliu, a dat unui băiat insolent o palmă.

Băiatul, repetent şi-o adevărată calamitate pentru clasa I a acelui liceu, n-a îndrăznit să ceară de la direcţie satisfacţiune pentru acest atac la demnitatea lui de om şi de cetăţean liber; părintele lui însă, ştiindu-se om cu trecere în sferele astăzi dominante, a cerut satisfacţie de la minister şi a mai publicat în acelaşi timp prin *Războiul* articole pline de insulte la adresa d-lui Filibiliu, ba nici nu s-a mulţumit cu atâta, ci s-a mai dus şi la cancelaria liceului, ca să „facă gură". Ministerul, strâmtorat cum se vede şi supus vreunei porunci de „mai sus", în loc de-a privi întreagă această „cauză" ca un bagatel, trimiţându-l pe copil cu tată-său cu tot la direcţia liceului, cum cereau interesele bunei orânduieli, a dat ordin ca din profesorii de la Liceul Sf. Sava să se constituie un juriu care să-l judece pe d. Filibiliu. Juriul, informându-se despre cele petrecute şi aflând că băiatul pălmuit nu numai că e repetent, ci totodată unul din cei mai înrăutăţiţi, care strică prin purtarea lui întreaga clasă, şi că părintele lui a făcut o cauză celebră din pălmuirea fiului său, s-a pronunţat pentru primirea concluziunilor raportului dat de revizorul general care anchetase cazul şi exprimase părerea că ar fi destul să i se ceară d-lui Filibiliu declaraţia că nu va mai aplica pe viitor asemenea pedepse.

Suntem de părerea că juriul a mers prea departe. (…)

Nu e destul nici atât; onorabilul Minister al Cultelor şi Instrucţiei Publice, ascultând consiliul permanent, a pus sentinţa juriului *ad acta* şi a dispus, drept pedeapsă, permutarea d-lui Filibiliu la gimnaziul din Focşani.

Iacă ceva şi nou şi nemaipomenit în ţara noastră: amovibilitatea profesorilor cu titlu definitiv. Nu mai rămâne decât ca să se voteze o lege prin care să se stabilească ca de aici înainte copiii să-şi aleagă singuri profesorii, ca să avem şi în instrucţie corelatul celebrei electivităţi a magistraturii. (*Timpul,* 5 martie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Provincialismul fudul

Horia BĂDESCU

Am vorbit nu de puţine ori despre nerecunoştinţa pe care o manifestăm faţă de aceia care, nefiind români de sânge, sunt, sufleteşte şi manifest, mai aproape de valorile acestui pământ şi acestei spiritualităţi decât mulţi dintre aborigeni. Aceasta, cu atât mai surprinzător, în contextul unei atitudini de relativizare a valorilor naţionale de un criticism absurd şi deşănţat uneori, care privilegiază tot ceea ce este valorizat de vocile de aiurea ori vine din orizonturi culturale aparent mai pricopsite. Fiindcă una e să nu fii profet în satul tău şi alta e ca satul însuşi să-şi pună la îndoială sau să-şi minimalizeze existenţa.

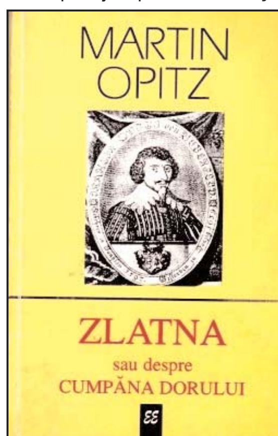
Aşa încât, dacă nu mă mai uimeşte acest cosmopolitism prost înţeles, acest fals sincronism, care face parte din zona de umbră a specificităţii noastre şi care ne-a condus, cel mai ades, la cultivarea maiorescienelor forme fără fond, rămân interzis la ingratitudinea cu care facem *sourde oreille* la entuziastele şi argumentatele evidenţieri ale calităţilor noastre spirituale şi existenţiale pe care le constată, cu obiectivitate, personalităţi ale altor spaţii la atingerea cu ţinuturile daco-romane. Ori dacă le luăm în seamă, ne grăbim să le bagatelizăm sau să le facem mai mult sau mai puţin uitate în vreun prăfuit sertar al memoriei colective: de la istoricii Bonfinius şi Leonclavius, la poeţii Stavrinos şi Palamedes – glorificatori ai lui Mihai Viteazul, „condotierul" cum îl numesc semidocte spirite subţiri de pe la noi – şi Martin Opitz – căruia apa Ampoiului îi îngână încă dorul de Zlatna, unde n-am fost încă în stare să-i ridicăm un bust celui care ne-a dat cel mai vibrant omagiu adus de un străin românităţii – la Jean Biès, Gérard Bayo ori Pablo Neruda, de la Ramon de Basterra şi Paul Morand la Catherine Lalumière, de la sultanul Baiazid al II-lea, la generalul Berthelot ori chiar mareşalul Mackensen.

„Sătui de România", ocolim sau deseori devenim amnezici la patetice declaraţii de iubire precum aceea a părintelui Steinhardt: „Cu ce drept îl iubesc pe Eminescu? Fără niciun drept. Prin declaraţie unilaterală de voinţă, pentru că oricine are dreptul să iubească, oricât de nevolnic şi neîndreptăţit este. Pentru că, după cum spun englezii, o pisică poate privi un rege. Tot astfel, fără nicio justificare, iubesc în mod arbitrar şi total poporul român şi *fenomenul românesc*.", ori a lui Ştefan J. Fay, franco-secuiul ai cărui strămoşi s-au împământenit în Ardeal încă din vremea cruciadelor: „Primul şi cel mai puternic atribut al apartenenţei la un neam ţine de cultura în care trăieşte omul. Limba şi cultura mi-au dat mie Patria. Ele m-au făcut român. Pe Tata, la răscrucea marilor întrebări pe care le punea istoria, l-a făcut român opţiunea pentru dreptatea cauzei româneşti în problema Transilvaniei. Pentru el dreptatea i-a impus atitudinea. Pentru mine nu a existat chestiunea alegerii. M-am născut într-o cultură, într-o limbă, într-o privelişte dominată de această limbă, al cărui farmec şi bogăţie transcendentală le-am simţit din copilărie; nu pot să le aparţin decât lor, adică României. Ştiu că această Românie este asediată fără încetare de toţi duşmanii şi chiar de prietenii ei, dar nu mă voi preda celor care încearcă a-mi jefui ori denigra Patria."

Această ardentă şi vibrantă mărturisire de credinţă, care ar merita să se afle la loc de cinste în fiecare şcoală românească, se găseşte pe coperta a patra a unei exemplare lucrări sintetice asupra chestiunii Transilvaniei, *Transilvania – Un mileniu în 51 de ani*, publicată în ediţie bilingvă la Editura SAWAS din Nisa, la aproape un deceniu de la moartea autorului, de către fiul acestuia, în chiar anul Centenarului Marii Uniri. O pledoarie magistrală, de o logică impecabilă, slujită de argumente istorice irefutabile asupra dreptăţii cauzei româneşti în secularul Contencios Româno-Ungar, pe care milenarismul revizionist îl readuce cu obstinaţie în actualitate.

Trebuie spus că tatăl lui Ştefan J. Fay, baronul Joseph de Fay, jurist şi poliglot (cunoştea 14 limbi), deputat al secuilor, a învăţat limba română pentru a citi, la 19 februarie 1919, în Parlamentul României Mari, declaraţia de adeziune a acestora la unirea Transilvaniei cu România. E bine de ştiut că, spre deosebire de unguri, secuii, cei folosiţi acum în scopuri iredentiste, au recunoscut actul de la Alba Iulia. Dând curs solicitării Regelui Ferdinand, baronul Joseph de Fay va intra în diplomaţie, reprezentând România în Japonia şi Belgia, unde moare în circumstanţe neelucidate, sub suspiciunea unui asasinat comandat de iredenta maghiară.

Să ne întoarcem însă la scriitorul Ştefan J. Fay. Cunoscut în lumea literară românească de către generaţiile mai vechi, autorul memorabilului roman *Moartea baroanei* şi-a trăit ultima perioadă a vieţii la Nisa, în fermecătoarea Provenţă/Provence, de unde au venit strămoşii săi, cu secole în urmă, în Transilvania. L-am cunoscut în anii în care m-am aflat la Centrul Cultural de la Paris şi am avut o relaţie extrem de cordială cu acest om de o remarcabilă distincţie şi civilitate, de o modestie care e apanajul spiritelor înalte şi care a rămas român get-beget până la capăt. Mereu atent la tot ceea ce însemna o atingere a României „asediată fără încetare de toţi duşmanii şi chiar de prietenii ei", mereu gata să reacţioneze faţă de „aceia care încearcă a-mi jefui ori denigra Patria".

Aşa se face că volumul despre care vorbim se deschide, în chip de prefaţă, cu o scrisoare de protest, extrem de argumentată, la declaraţiile făcute în ianuarie 1990, la Budapesta, de către preşedintele François Mitterand, în chestiunea minorităţii maghiare din ţara noastră. Scrisoarea ar fi trebuit să apară în presă, însă la scuzele ambasadorului Franţei la Bucureşti, la acea vreme Jean-Marie le Breton, un devotat prieten al României pe care l-am cunoscut în anii de diplomaţie în Hexagon, care a explicat că a fost o gafă diplomatică neintenţionată, acest lucru nu s-a mai întâmplat. De ce a simţit nevoia Ştefan J. Fay să facă publică această scrisoare după atâta vreme? Pentru că, scrie el: „Iată, timpul trece şi forţe anacronice continuă agitaţii de rău augur pentru liniştea continentului. Faţă de ele, argumentele adresate în 1990 unei mari personalităţi a politicii europene vor fi şi azi valabile ca opoziţie la atentatorii istoriei." Să notăm că lucrarea, editată bilingv cu ocazia Centenarului, a fost publicată în Ţară în 2006 şi receptată, ca şi ediţia din 2018, mai degrabă prin tăcere decât prin entuziasmul care ar fi trebuit să însoţească un document ce susţinea, cu patosul unei nesecate iubiri şi cu argumente peremptorii, de necontrazis, falsitatea concepţiei milenariste maghiare şi evidenţa istorică a posesiunii de drept a românilor asupra Transilvaniei. Reamintind istoria infiltrării ungurilor în aceste ţinuturi, cu formaţiuni voievodale deja constituite, şi combătând teoria roesleriană a vidului, subliniind, cu date clare, statalitatea Transilvaniei de-a lungul istoriei, ca voievodat autonom în raport cu Regatul Ungariei, dar şi cu puterile suzerane care i-au succedat pentru trei sute de ani, după desfiinţarea acestuia la 1526, în urma dezastrului de la Mohaci, arătând că de la 1301, anul dispariţiei dinastiei arpadiene, până la transformarea Ungariei în paşalâc, „istoria maghiară e la îndemâna unor regi de naţiune diversă", inclusiv români, împlinind prin ea „misiunea apostolică a luptei împotriva semilunii". Şi concluzionând: „Ungaria nu se deşteaptă la viaţa de stat autohton decât printr-o conjunctură fericită după înfrângerea Austriei de către Prusia, în 1867", prin crearea dualismului care desfiinţa statalitatea seculară a Transilvaniei în dauna chiar a celor care apăraseră Imperiul Austriac împotriva Revoluţiei maghiare de la 1848, românii majoritari. Tocmai pentru că aceasta avusese ca scop, declarat de către Kossuth în Parlamentul de la Budapesta, *includerea Transilvaniei în Ungaria şi maghiarizarea tuturor naţionalităţilor din patrie,* misiune primită cu vii aplauze, peste care răsunase, însă, teribilul avertisment al contelui Széchenyi: „Prin fapta ta sapi pentru Ungaria un mormânt din care ea nu va ieşi o mie de ani!" „În rezumat, scrie Fay, putem spune deci: MILENIUMUL UNGARIEI – DA! MILENIUMUL UNGARO-TRANSILVANIEI – NU!"

„Cum să-mi închei această tristă meditaţie?, se întreabă Ştefan J. Fay. Dacă lucrurile urâte s-ar fi oprit odată cu sfârşitul Primului Război Mondial şi cu întregirea Ţării, aş fi trecut peste vorbele lui Octavian Goga cum că: *O mână de prietenie nu se poate întinde peste cadavrul unui frate* şi mâna ar fi fost întinsă. Dar lucrurile urâte nu se opresc. Atacurile împotriva României continuă pe doctrina mileniumului devenit dincolo de Tisa, parcă, religie de stat." În acest context, scriitorul nu poate să nu evoce *Oradourul Transilvaniei care „sub ocupaţia horthystă s-a numit Camăr, Păuşa, Mureşenii de câmpie, Zalău, Fântâna Mare, Trăznea, Ip, Moisei, Huedin*... Aceste nume sfinţite de sângele curs ar trebui să fie cunoscute în toată Europa, cum sunt cunoscute toate marile orori ale hitlerismului. Dar Europa tace când e vorba de crimele făcute de horthyşti."

Europa tace în multe privinţe, atunci când adevărul nu convine. Iar românul integral în integralitatea românităţii sale, care e scriitorul Ştefan J. Fay, nu poate să nu citeze, în oglindă, un fapt relatat de Paul Valery, care pe mine, francofil şi francofon înveterat, practicând ceea ce Maurice Druon numea, cu referire la francofonia românească, *une francophonie du coeur,* m-a mâhnit profund prin cinismul lui, chiar dacă ştiam o mulţime de lucruri despre goma şi şicanele nejustificate ale aliaţilor, la Conferinţa de Pace de la Paris, faţă de ţara care, prin jertfa luptătorilor ei, „descongestionase celelalte fronturi, atrăgând asupra ei totalitatea rezervelor inamicului", cum afirma Mircea Vulcănescu.

„Au trecut anii – scrie Fay. Propaganda ungurească a câştigat teren. O întreagă *intelighenţie* apuseană se înclină spre pledoariile revizionismului exaltat cu orice prilej de către Ungaria. (...) Paul Valery ne relatează o scenă tipică pentru citirea acestor sensibile conştiinţe faţă de «drama Ungariei». El ne povesteşte o întâlnire a pictorului Edgar Degas cu Clemanceau, la Operă, căruia (Degas) îi spune că, în chiar acea zi, fusese la Cameră şi «Nu am putut, tot timpul dezbaterilor – zice Degas – să-mi iau privirea de la uşa mică de pe laturi. Îmi închipuiam că pe acolo va intra ţăranul de la Dunăre» (adică românul). La care Clemenceau îi zice: «Voyons, monsieur Degas, dar nu l-am fi lăsat să vorbească!»

Răspuns de o claritate străpezitoare. Nu l-ar fi lăsat să vorbească! Ce să caute în Parlamentul Franţei un oarecare Badea Cârţan, să spună durerea Ţării lui? Noi stăm de vorbă cu oameni din altă clasă, avem aici pe *contele* Appony, pe *contele* Teleky, *baroni* cu duzinile. Un ţăran de la Dunăre? Păi, cine-i el, domnule?

Să-i spun eu cine-i el? Plugar şi universitar! Ţăran şi geniu! Soldat şi general! Erou care moare apărând o apă, o ţară, un continent. Un om care şi-a învăţat dezastrul sub teroarea istoriei. Un chinuit. Furat de ţară, furat de sănătate, furat de muncă. Priveşte în jos dacă vrei să afli ce scrie în cartea sorţii. Suferinţa e jos. Şi unde-i suferinţă nu e dreptate!"

→

Homo sapiens

Luaţi aceste cuvinte şi puneţi-le pe frontispiciul Parlamentului României! Însemnaţi-le cu fierul roşu pe fruntea parlamentarilor noştri europeni care boicotează „ţăranul de la Dunăre” la Bruxelles. Aceste cuvinte rupte din sufletul franco-secuiului Ştefan J. Fay, românul integral în integralitatea românităţii sale!

Ar trebui să mă opresc aici, dar nu pot. Fiindcă Ştefan J. Fay ne serveşte în acest compendiu de istorie transilvană, echivalent, în spaţiul francez, cu admirabila *Qui sont les Roumains* a lui Mircea Eliade, şi o lecţie despre provincialismul fudul şi sindromul lui. Dicţionarele definesc spiritul provincial drept „comportament stângaci, greoi, naiv” ori „fel de a se purta şi de a gândi, proprii unei anumite provincii, în discordanţă cu restul ţării şi în *detrimentul acesteia* (s.n.).” Dar nu specificitatea de comportament ori de reflecţie existenţială, fermecătoare cel mai ades în particularităţile sale, e adusă subiacent în discuţie, cu subtilitate, de observaţiile pe care Fay le face asupra unui pasionat elogiu adus Transilvaniei de admirabilul cărturar Vasile Băncilă în eseul *Semnificaţia Ardealului*, ci supradimensionarea specificităţii unui topos, a calităţilor umane pe care acesta le induce locuitorilor săi, acea fudulie care implică uitarea adevărului că Dumnezeu n-are *parti-pris*-uri, că dă, peste tot, şi de una şi de alta şi că unde dă mai mult într-o parte, ia nesmintit din alta. Supradimensionare care poate veni dintr-o aroganţă de nemeş sau de ciocoi, dar şi dintr-o mare iubire, care tinde să transcendă tragismul istoriei în registrul de sus al vieţuirii spirituale, aşa cum e cazul lui Băncilă.

Eu însumi am trăit şi trăiesc acest puseu al „febrei” transilvane, fără însă a fi privilegiat vreodată specificitatea ei faţă de celelalte părţi ale întregului numit România, fără a cauţiona în vreun fel conceptul *transilvanismului,* mult drag unora şi altora şi mai ales iredentei maghiare, care ar face din această provincie un topos nu integrat, ci complementar, un *altfel* atât de bine definit de dicţionar în urmările sale: „în discordanţă cu restul ţării şi în detrimentul acesteia”.

Aşa încât Ştefan J. Fay, care are o preţuire aparte pentru personalitatea cărturarului Vasile Băncilă şi care se entuziasmează la rându-i în faţa unor formulări ale acestuia precum „Ardeal – această inimă etnică” sau „Ideea de autohtonie e valoarea dominantă a sufletului românesc”, nu se sfieşte „să umple câteva goluri” din expunerea acestuia, şi să-l mustre cu delicateţe pentru uitările şi alunecările spre suprasolicitări provinciale către care pasiunea împinge uneori discursul. Fiindcă, zice Fay: „A fi ardelean înseamnă a fi *român a toată Ţara.* Aşa-i preţuiesc pe toţi care, alături de corifeii Ardealului, încununează şi ei elanurile ţării întregi. Români a toată Ţara.” Nu se poate ca atunci când vorbeşti de rolul lui Rebreanu şi Coşbuc să-l uiţi pe Goga, poetul care a urcat „calea sacră a Golgotei româneşti”. Nu poţi să vorbeşti de rolul lui Rebreanu în proză fără să-i pomeneşti pe marii prozatori din Muntenia. Iar la afirmaţia lui Băncilă „...un sistem propriu de filosofie integrală, care să fie organic românesc, nu ne-a dat decât Ardealul, prin Lucian Blaga, şi Oltenia, prin Rădulescu-Motru”, Fay replică: „Dar putem oare să-i uităm pe filosofii care ne-au lăsat gânduri în sistem românesc: pe Eminescu, Vasile Conta, Hasdeu, Nae Ionescu, Constantin Noica?”

Aşa cum, atunci când Băncilă scrie că „dicţionarele limbii române ...ni le-au făcut aproape numai ardelenii”, pomenindu-i pe Laurian şi Massim şi pe Sextil Puşcariu, ţine să-i reamintească acestuia de existenţa lui Hasdeu, a lui Tiktin, a lui Eminescu, a lui August Scriban sau Al. Ciorănescu. Iar atunci când în „înfocatul” său discurs Băncilă face, pe drept cuvânt, elogiul „acelui fenomen absolut singular în istoria lumii” care e Badea Cârţan, pietonul sacru al românităţii, „apostolul rustic, profetul patriarhal şi sfântul pământului”, Fay se întreabă, zâmbind subţire: „Oare nu-l simţim, alături de cioban, şi pe sfântul pământului cel cu *Masa Tăcerii,* cu *Coloana recunoştinţei infinite*, cu *Pasărea Măiastră* – şi el un fenomen unic, misterios, mânat de o stea luciferică din satul Hobiţa, ca să ajungă, mergând pe jos, la Paris, unde, în zece ani, dă peste cap sculptura clasică – pe care o stăpânea cu geniu – ca să instaureze o nouă viziune artistică mondială?”

Şi punctează Ştefan J. Fay: „Sunt şi eu ardelean prin naştere şi tot ce se scrie de bine despre Ardeal mă emoţionează. Am temeiul să-l admir – şi-l admir profund! – pe Vasile Băncilă. Prin mijlocirea textului său şi stilului său, îl iubesc – şi ceea ce spun cu aer critic spun frăţeşte – frate de cultură şi de dragoste pentru Ţară, chiar dacă nu de sânge. Şi zâmbesc atunci când spune: Moldova este artă şi literatură, Bărăganul eternitate, dar Ardealul istorie! – ca şi cum n-am avea pe Ştefan cel Mare, şir de domni la Iaşi, pe Mihai Viteazul, Brâncoveanu din şir de domni munteni. Dar e atât de înfocat în ce spune frumos, încât îl primim uneori cu aplauze, alteori zâmbind.”

Şi ţine să sublinieze cu îndreptăţită tărie: „Pentru cei mai mulţi ardeleni, cu atât mai mult pentru covârşitoarea populaţie românească – oieri, negustori, plutaşi, muncitori etc. – *Capitalele* spre care-şi duceau desagii şi gândurile nu se numeau nici Budapesta, nici Viena, ci Bacău, Iaşi, Brăila, Galaţi, Bucureşti, Craiova...”

Fiindcă Ardealul a venit de la sine la matca lui adevărată. Dar ce distanţă între spusele lui Ştefan J. Fay – cel care scrie totdeauna Ţară cu majusculă! – şi replica scrâşnită a unui contemporan care se fudulea cum că, vezi Doamne!, dumnealui a avut cândva capitala la Viena! Uitând că, atunci când se întâmpla asta, era un *büdös olah,* un *valah nespălat,* şi că Muntenia şi Moldova au trebuit să jertfească sute de mii de fraţi ai săi de sânge ca el să nu mai fie considerat astfel.

Amnezia şi fudulia provincială fac casă bună. Iar la nivel global ele se lăfăiesc în mraniţa din care îşi trage seva Noul Ev Mediu în care ne-a fost dat să trăim.

Post scriptum: Pentru a rămâne în datele adevărului, trebuie spus că spre păstrarea memoriei lui Ştefan J. Fay o distinsă familie de intelectuali clujeni, Doina şi Ilie Rad, care s-au bucurat de prietenia lui, a aşezat două repere incontumabile: Publicarea de către profesorul Ilie Rad a corespondenţei cu Fay în volumul *Scrisori de la Ştefan J. Fay* (Editura Accent, Cluj-Napoca, 2009) şi ampla monografie *Ştefan J. Fay sau Cercul care se închide* (Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019) semnată de Doina Rad. Cărora li se adaugă cercetările criticilor Mircea Popa şi Irina Petraş.

Unii au înţeles *Mioriţa* pe dos

Victor RAVINI

De unde vine dispreţul unora faţă de ciobanul din *Mioriţa?* De ce este ponegrit? De ce negăm valoarea poemului nostru naţional? Filologul austriac Leo Spitzer, profesor universitar în Germania şi în USA, teoretician al literaturii şi fondatorul stilisticii moderne, a afirmat că *Mioriţa* este „una dintre marile opere clasice ale literaturii universale“. (1) Ce au unii împotriva celei mai frumoase poezii create de strămoşii noştri?

Mioriţa nu poate să le placă celor ce o înţeleg pe dos, celor ce nu văd abstracţiunile exprimate prin cuvinte concrete cu sens metaforic şi confundă conţinutul poetic sublim din versuri cu relatarea unui fapt divers de la ziar. Cum de au înţeles greşit? Beneficiază de scuza că au citit-o în grabă şi au crezut că textul prezintă vreo acţiune din realitatea concretă. Nu au observat că aparenta naraţiune descrie o simţire din suflet şi ceva ce se petrece numai în imaginaţia personajului principal. Au clasificat *Mioriţa* ca un text epic, narativ, iar nu ca un text liric. Au simplificat definiţia pe care o dădeau rapsozii populari – *cântec bătrânesc* – un gen literar extrem de complex, specific literaturii române, şi au crezut că ar fi o baladă despre un fapt întâmplat. Tot din grabă şi cu o superficialitate la fel de scuzabilă, mulţi nu au remarcat bogăţia de idei frumoase şi luminoase din *Mioriţa.* Nu au remarcat sensul simbolic, metaforic al cuvintelor şi nici măcar nu au observat sensul unei simple conjuncţii sau altor cuvinte cheie. Să o luăm pe îndelete, bătrâneşte.

Adelaïde-Marie-Émilie Filleul, marchiză de Souza-Botelho, fiica nelegitimă a lui Ludovic XV, a fugit din Franţa ca să nu-i taie gâtul ghilotina, ca soţului ei. A ajuns la Londra fără niciun ban şi s-a apucat să scrie cărţi, ca să aibă din ce trăi. Cărţile ei au avut un succes uriaş, a devenit atât de cunoscută, sub numele Madame de Souza, încât a tras sforile la cel mai înalt nivel diplomatic şi a exercitat o putere neoficială asupra mai multor ţări, de la Lisabona până la Moscova. Talleyrand, vulpoiul suprem al acelor vremi turburi, a întrebat-o care era optimismul absolut. Această femeie, cu aşa inteligenţă în diplomaţie şi cu o asemenea capacitate intelectuală încât cărţile ei se reeditează mereu şi se vând bine chiar şi azi, a dat vulpoiului un răspuns pe măsura lui: „A-şi începe testamentul astfel: Dac-o fi să mor...” (2) La fel îşi începe testamentul ciobanul nostru din *Mioriţa: Şi de-a fi să mor* (versul 49 din varianta lui Alecsandri). *Dacă o fi să mor,* zic toate variantele *Mioriţei.* Cum de nu au observat savanţii această conjuncţie cheie: *dacă?* Mai sunt şi alte cuvinte-cheie, care, de la înălţimea celor mai înalte vârfuri intelectuale, au rămas nebăgate în seamă. Probabil că Jules Michelet şi mulţi alţii nu cunoşteau aceste vorbe ale celebrei scriitoare, când au spus că ciobanul este pesimist. Bonjouriştii noştri nu au pus la îndoială discernământul francezului. Prima datorie în cercetarea ştiinţifică este de a pune la îndoială şi a verifica tot ce au stabilit autorităţile ştiinţifice precedente. Iar Jules Michelet nici măcar nu era om de ştiinţă, ci un romantic pesimist, cu o înţelegere strict personală a istoriei ţării sale, dezavuat de toţi istoricii francezi. Ce să înţeleagă el despre ceva din afara Franţei? Cercetarea anterioară a *Mioriţei* a neglijat conjuncţia condiţională *dacă,* precum şi faptul că ciobanul pune verbele la condiţional şi la conjunctiv, moduri prezumtive în Gramatica Academiei noastre.

Antropologul scoţian Victor Turner (3) arată că aspectul modal al verbului este hotărâtor în comunicare. El analizează deosebirea dintre realitatea cotidiană şi viaţa oglindită în teatru sau în ritualuri. În realitatea cotidiană, omul face ceva (*works*), iar în teatru şi ritualuri, joacă (*plays*). Acţiunea reală este dirijată de necesitate economică şi raţionalitate, pe când cea teatrală sau rituală e fantezie. Acţiunea adevărată este la modul indicativ. Cea neadevărată e la modul conjunctiv sau optativ şi exprimă sentimente, dorinţe sau temeri, spre deosebire de atitudinile cognitive, care implică o acţiune raţională. Modurile conjunctiv, optativ şi condiţional sunt moduri prezumtive, care exprimă o acţiune virtuală şi neîndeplinită. Pornind de la V. Turner, eu clasific 973 de variante ale *Mioriţei* după modul verbului referitor la omorul ciobanului:

– rapsodul, mioara, ucigaşii sau ciobanul vorbesc de un omor viitor, iar verbul este la modul prezumtiv – uciderea e părelnică şi nu a avut loc,

– ciobanul porunceşte la modul imperativ să fie ucis – omorul nu se efectuează niciodată,

– rapsodul vorbeşte de omor la indicativ trecut – faptul e împlinit.

Primele două categorii concordă cu ceea ce spune Dumitru Caracostea (4), care respinge istoricitatea acţiunii din poezie; cu Victor Kernbach (5), care se îndoieşte că *Mioriţa* ar fi o poveste despre un omor îngrozitor; cu Al. Amzulescu (6), care spune că moartea ciobanului poate fi o moarte rituală simbolică, un rit de iniţiere pentru ciobani, şi cu Ion Filipciuc, care afirmă că „Ciobanul din Mioriţa nu este o victimă, ci un ales, un sol, un reprezentant al comunităţii.” (7)

În unele variante mai vechi, bine păstrate, ciobanul cere el însuşi să fie ucis de trei ori: la răsăritul soarelui, la amiază şi la apus. (8) Numai la teatru sau într-un ritual simbolic poate cineva să fie ucis de trei ori. El mai cere să fie îngropat de trei ori la rând, în diferite locuri şi să nu pună pământ peste el, iar el va cânta din fluier pentru oile sale. Cine a mai pomenit să fie careva îngropat de trei ori la rând în aceeaşi zi?! Şi fără să fie acoperit cu pământ?! Niciun etnolog n-a mai întâlnit un asemenea obicei. În altă variantă, doi ciobani îl vor omorî *cu securi şi cu topoară şi cu bolovani de moară.* Trei substantive la plural, cel puţin şase obiecte, pentru doi ucigaşi.

→

Homo sapiens

Devreme despre vreme

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Când ne referim la timp, noi, cei de sorginte latină, nu ne gândim doar la ceas, ci şi la climă. Anglo-saxonii, în schimb, specifici cum le place lor să fie, apelează la doi termeni diferiţi: germanul *Zeit* vine dublat de meteorologicul *Wetter,* iar englezescul *time*, diferit de ploioasa *weather* britanică, nu lasă loc vreunei interpretări alternative.

Nu m-ar preocupa atât de mult diferenţa aceasta de terminologie dacă s-ar rezuma doar la vocabular, dar, aflându-ne în plină etapă de dezbatere pe teme climatice, constat că, oricât am fi de pedanţi cu delimitările verbale, odată cu schimbarea orei şi anului luăm cu noi şi confuzia legată de vreme, ca fenomen meteorologic. Cu toţii suntem un pic nelămuriţi, nu mai ştim cui să dăm crezare, celor care susţin că ne deplasăm spre o catastrofă climatică sau celor care o neagă cu înverşunare.

De vreme (devreme?) ce pe vremuri nu aveam suficiente informaţii pentru a ne crea o părere proprie, acum avem prea multe şi nu mai ştim care sunt cele periculoase! Bine măcar că toţi suntem de acord când vine vorba de măsurat timpul în ore şi secunde. Ne bate ora la fel, tuturor. Până una alta, ceasul omenirii bate la unison, neperturbat de starea... vremurilor.

Şi totuşi, când mă uit la spanioli, francezi sau italieni, comparându-i cu germanii, olandezii sau englezii, constat că percepţia timpului, ca unitate de măsură a trecerii noastre prin lume, se face în mod diferit. Altfel se scurge timpul în Spania decât în Germania! Nu uit replica chelnerului spaniol, care, întors din drum după ce i-a luat comanda unui turist german, i-a zis: „Vă servesc imediat, dar *imediat spaniol, claro?”*

Când meşterul spaniol vrea să te amâne, îţi zice că revine *mañana.* Şi nu rare sunt ocaziile când germanul chiar îl crede, aşteptându-l a doua zi. Dar, de fapt, *mâinele* spaniol e perceput ca un fel de... *nu astăzi.*

Cât despre starea vremii, spaniolii nu zic „prognoză meteo”, ei spun *prognóstico meteorológico*, de parcă am fi la loz în plic. Or şti ei de ce. Mă rog, astea sunt fineţuri pe care le află toată lumea abia după, hmm... un timp. Eu zic că timpul spaniolilor, ca mai toate substanţele, se dilată la căldură. Adică: merge treaba, dar mai pe-ndelete. La români e la fel.

Să ţină oare asta de particularităţile climatice ale ţărilor noastre? E drept că „latinii” locuiesc cu precădere prin ţări răsfăţate de soare, dar nu e o regulă universal valabilă (mă gândesc la America Latină şi la gheţarii aceia incredibili, din sud). Britanici punctuali, nemţi exacţi, elveţieni cu tradiţii la confecţionat ceasuri, olandezi comercianţi, cu toţii se împacă bine sub soarele Spaniei, gustând lentoarea secundei. Fiindcă pot.

Totuşi, stres există şi pe Coastele Mediteranei, numai că nu-i aşa de vizibil, are altă natură. Spaniolii se roagă să vină ploi abundente, care să-i dezlege de blestemul deşertizării galopante. Ploaia le ascultă rugile, potopindu-i uneori cu prea multă apă (vezi ştirile la telejurnal). În rest, e cald şi bine. Între noi fie vorba, şi clima României e frumoasă, având anotimpuri bine delimitate, nu doar griuri nuanţate pe-un fundal moinos. Suportabilă, încă.

Din perspectiva termodinamică, timpul nord-europenilor parcă e conservat mai la rece, mai drămuit, mai contractat. Iar prognoza meteo din ţările nordice e rubrică de bază în grila programelor de televiziune. Poporul o urmăreşte cu sufletul la gură, ca pe un serial de acţiune. Şi în *small talk*-ul britanicilor vremea e subiect principal. S-ar zice că ploaia e bau-bau. Cum „privighetoarea unuia e cioara celuilalt”, prin deşert străluceşte cel mult prin absenţă. Palpitantă devine abia treptat, când se produce vreun cataclism (vezi paragraful anterior) sau când... Veneţia înoată.

Nu cred să se grupeze convingerile pro sau contra încălzirii globale în funcţie de „latinitate” sau „anglo-saxonism”. Latini sau nelatini, condiţiile meteo nu se orientează după locul în care rezidăm. Cu temperament vulcanic sau *cool*, oricât de bine am fi temperaţi, de furtuni nu scăpăm. Schimbarea climatică este de pe-acum o realitate confirmată. Că este vina noastră sau „doar” a unor factori externi, independenţi de voinţa noastră, poate că nu mai contează.

Acum cincizeci de ani, în spatele Cortinei de Fier, reţeta supravieţuirii era derivată din politica struţului: nu conta cât de dezastruoasă era situaţia, important era să demonstrezi că nu eşti tu de vină. Noi, cei care am cunoscut acea latură laşă a comunismului, ştim prea bine că metoda nu a funcţionat pe termen lung. Indiferent a cui e vina, contează să căutăm soluţii şi apoi mai e nevoie să le şi aplicăm, împreună.

Vremelnice sunt amândouă, atât timpul ceasurilor cât şi cel care se... precipită. Ambele trec şi *se trec.* În cazul ideal, împreună! Ar fi fatal să treacă defazat, anulându-se vreunul din termenii ecuaţiei timp/timp, cele două necunoscute lăsându-ne îngheţaţi sau secătuiţi, înecaţi sau plouaţi.

E cert că suntem martorii naşterii unei noi „religii”, cea climatică. Cer iertare celor teiste, care rămân primele, fireşte, dar toate au un punct în care converg: Omenirea, respectiv salvarea ei. Omul rămâne în centrul atenţiei, sau, mă ROG (sic!), în centrul atenţiei noastre (oameni suntem).

Îmi doresc să se suprapună de-adevăratelea cele două credinţe. Nu e deloc imposibil, sunt înrudite din start (amintesc: Omul în centru, ştiu că sună egoist, dar este un egoism la scară planetară).

Îl parafrazez pe Blaise Pascal, care-n celebrul său pariu argumentează că a nu crede în Dumnezeu este mai periculos decât a crede în el, căci a nu crede implică riscul de a ateriza în iad, în timp ce a crede poate conduce cel mult la simpla constatare că te-ai înşelat. Zic, aşadar: haideţi să ne *în-credem* în schimbarea climatică, chiar dacă demonstraţia ştiinţifică e mai presus de percepţia noastră de simpli cetăţeni cu şcoală. Cucul, când îi sună ceasul, scoate capul de la cutie nu ca să verifice poziţia soarelui pe cer, ci pentru a ne da nouă de ştire că... timpul trece. Gălăgia lui are menirea să ne atenţioneze să nu pierdem noţiunea timpului, să nu ratăm vreun moment important. Nu face el orele şi minutele, el doar le zice, dar le interpretează pentru auzul nostru. Câtă vreme îl auzim, e bine, dar cum rămâne cu ascultatul?

Să luăm, aşadar, aminte la prorocirile despre climă, căci nu ştim ce ne facem dacă au dreptate. Nimic nu pierdem dacă facem economie, dacă recuperăm, reciclăm, recugetăm, reconsiderăm, acţionăm... Cu toţii vrem ca la anul şi la mai mulţi ani să nu ne stea-n loc ceasul. Şi, nu uitaţi de pariul lui Pascal! (Spania, decembrie 2019)

În alta, îl vor ucide *cu nouă topoare.* De ce aşa multe arme pentru doi ucigaşi? În *Baltagul* lui Sadoveanu era suficient un singur baltag, iar acolo era o ucidere adevărată. În *Mioriţa* nu poate fi vorba de o ucidere reală, ci de o punere în scenă. Moartea şi îngroparea ciobanului sunt scene de teatru popular, un ritual tradiţional, cu sensuri simbolice sacre, unde el este regizorul şi actorul principal.

Numărul de 9 topoare din *Mioriţa* (varianta CXCIII rândul 7, pagina 651 din antologia lui Adrian Fochi (9), culeasă în Munţii Apuseni) coincide cu numărul de 9 topoare din bronz descoperite lângă Iaşi de către Cezar Cioran în 2015. Topoarele „acestea erau aşezate în cerc, ca nişte raze solare, ceea ce sugerează o dispunere cu o semnificaţie ritualică, masculină”, afirmă Senica Ţurcanu, arheolog şi şefă a Muzeului de istorie a Moldovei. (10)

Mioriţa prezintă un simulacru de ucidere, mimesis, ca la teatru sau ca într-un ritual. Aceeaşi moarte simbolică a eroului principal are loc şi în jocul căluşarilor, moment eliminat din spectacolele coregrafice de azi, desacralizate. Doar în câteva variante omorul este la indicativ trecut, însă ciobanul e reînviat de mama lui. Asemănarea cu alţi eroi mitologici, din alte culturi, este evidentă. Cercetătorii care au făcut comparaţii cu *Căluşul* sau cu mituri asemănătoare din alte culturi au fost discreditaţi fără drept de apel, sancţionaţi chiar şi de către Eliade.

Varianta lui Alecsandri, ca şi toate variantele din primele două categorii susmenţionate, se încheie cu vorbele ciobanului. Aşadar, după ce ne-a spus poezia şi ne-a lăsat cu gurile căscate, el revine la oile sale şi pleacă cu ele la păscut. Este evident că ciobanul din *Mioriţa* nu a fost ucis. Toată acţiunea se petrece în imaginaţia lui. El ne povesteşte viziunea sa poetică despre o eventualitate – care nu are loc – şi ce presupune el că ar putea zice mama lui. George Călinescu (11) şi încă alţii ne-au atras atenţia că *Mioriţa* nu este o relatare despre o întâmplare concretă, ci e un mit. Însă unii cercetători l-au desconsiderat pe Călinescu şi pe ceilalţi şi au afirmat că poemul descrie o crimă adevărată. Cum a putut să fie înţelegerea celor mai fini intelectuali mai apropiată de crimă, decât de poezie? De la Ovid Densusianu (12) şi până la Mircea Eliade (13), mulţi au confundat frumuseţea poetică şi sensurile înalte din *Mioriţa* cu un fapt divers de la ziar. Romulus Vulcănescu afirmă că „variantele care se referă la o culpă reală şi justă nu comentează moartea ciobanului, ci o consemnează pur şi simplu, ca un fapt divers”. (14) El argumentează pe larg că ciobanul e condamnat la moarte pe drept sau pe nedrept, pentru unsprezece crime.

Bibliografie/Note

1. „…eine der großen klassischen Schöpfungen der Weltliteratur…” (Anneli Ute Gabony, *Mioriţa*, în *Kindlers Neues Literatur Lexikon,* Chefredaktion Rudolf Radler, Band 19, Anonyma, München, 1992, pp. 120-121).

2. André Castelot, *Talleyrand ou le cynisme,* Librairie Académique Perrin, Paris, 1980, p. 41.

3. Victor Turner, *From Ritual to Theatre. The Human Seriousness of Play,* PAJ Publications, *A Division of Performing Arts Journal* Inc., New York, 1982, pp. 30-39, 115.

4. Dumitru Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1971, pp. 105-106, 124-159; *Balada populară română,* Curs universitar, Bucureşti, 1932/1933, pp. 543, 777.

5. Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1994, p. 324.

6. Alexandru Amzulescu, *Repere şi popasuri în cercetarea poeziei populare,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1989, p. 107.

7. Ion Filipciuc, *XXIV contrapoziţii despre Mioriţa,* în *Cronica*, Iaşi, XVIII, nr. 34 (917), 1983, p. 5; *Mioriţa în sistemul colindelor şi baladelor,* în *Mioriţa*, III, nr. 1 (5), Câmpulung Moldovenesc, martie 1993, pp. 18-50.

8. De exemplu, varianta DXXXIV, p. 904, r. 69-78, şi DXXXV, p. 906, r. 71-80.

9. Adrian Fochi, *Mioriţa,* Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1964.

10. http://www.cunoastelumea.ro/descoperire-arheologica-de-exceptie-in-iasi-9-topoare-din-bronz-vechi-de-3-500-de-ani-vide/

11. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1986, pp. 58-59 (prima ediţie 1941).

12. Ovid Densusianu, *Flori alese din cântecele poporului. Viaţa păstorească în poezia noastră populară, Folclorul – Cum trebuie înţeles, Graiul din Ţara Haţegului,* Ed. pentru literatură, Bucureşti, 1966 (primele ediţii 1915, 1920, 1922-1923).

13. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Gengis-han. Studii comparative despre religiile şi folclorul Daciei şi Europei Orientale,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980, pp. 223-250.

14. Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1970, p. 221.

(Va urma)

Promovarea modului de viaţă european

Dragoş VAIDA, Constanţa VAIDA HALIŢĂ

Globalizarea, amploarea unei imigraţii incontrolabile, în motivările ei, greu înţelese, amestecurile de atitudini şi obiceiuri şi nenumăratele confuzii pe scara valorilor, confuzii denumite *multiculturalism* (în realitate, prea puţin legate de cultură) fac ca noţiunea de *identitate* să fie mereu pusă în discuţie, devenind un concept în criză, interpretat în fel şi chip. Ne întrebăm cine suntem de fapt, dar şi ce este de fapt o identitate veritabilă.

Productivitatea, competitivitatea, eficienţa – idoli înfometaţi de sacrificii

În predica Sfintei Liturghii, oficiate pe stadionul Tokyo Dome, în prezenţa a 50.000 de credincioşi, Papa Francisc s-a referit la câteva teme precise, fundamentale, pentru orice filosofie a vieţii. Îl cităm în afara oricărei tendinţe de prozelitism, ca pe o autoritate pastorală în domeniul cunoaşterii modului occidental de viaţă.

De-a lungul drumului, libertatea de fii (ai lui Dumnezeu) *ar putea să fie sufocată şi slăbită atunci când rămânem prizonieri ai cercului vicios al anxietăţii şi competitivităţii, ori când ne concentrăm întreaga atenţie şi cele mai bune energii în căutarea neliniştită şi frenetică a productivităţii şi a consumismului, ca unic criteriu prin care se măsoară sau se validează alegerile noastre sau se defineşte cine suntem şi cât valorăm...*

În societatea în care trăim, *nu sunt puţine persoanele izolate social, care rămân pe margine, incapabile să înţeleagă noima vieţii şi a propriei existenţe. Casa, şcoala şi comunitatea, destinate a fi locuri în care fiecare îi susţine şi îi ajută pe alţii, se deteriorează din ce în ce mai mult, din cauza competiţiei excesive în căutarea câştigului şi a eficienţei.*

Papa Francisc a mai spus că remediul pentru această înstrăinare de lume şi de sine pe care îl propune creştinismul se găseşte în cuvintele Mântuitorului: *„Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea lui şi toate acestea vi se vor adăuga!”... Atitudinile lumeşti, care caută şi urmăresc numai interesul sau beneficiul propriu ... şi egoismul care pretinde fericirea individuală, în realitate ne fac doar, pe nesimţite, nefericiţi şi sclavi...* Dacă această filosofie a vieţii nu ne convine, ne rămâne să găsim contraargumentele necesare şi alte rezolvări în faţa alienării căreia trebuie azi să-i facem faţă, noi, cei peste care au venit astfel de vremuri.

Prezenţa şi intervenţiile Sfântului Scaun pe scena internaţională nu trebuie să ne mire. Papii au avut trimişi (nunţiatura) din antichitate. Clement al XI-lea a creat o şcoală pentru viitorii diplomaţi. La Congresul de la Viena, din 1814, nunţiul a primit titlul onorific de decan al corpului diplomatic, confirmat in 1961. Istoria are, deci, învăţămintele ei.

Factorul economic nu favorizează comunicarea şi legăturile

Dacă nu putem fi mai buni în zilele care vor urma, măcar să fim atât de buni cât putem azi. Cu cât economicul şi banii intervin mai mult în gândirea şi atitudinile noastre, cu atât mai mult orice altceva automat se compromite şi este în final eliminat. Este mai bine să facem ceva, oricât de modest, decât să facem ceva care să ne silească să ne ocupăm de la început de bani. Factorul economic nu favorizează comunicarea şi legăturile dintre oameni. Chestiunile de ordin material distrug cât mai mult din partea sufletească. Aceste chestiuni ar fi fost eliminate de mult dacă ar fi fost cât de cât în folosul oamenilor (cum a dispărut orice are sens în legătură cu alegerile, fiind necesar pentru cei care ne conduc să pună în scenă un exerciţiu golit de semnificaţii şi netransparent).

Ce şanse au tinerii azi?

Am analizat aritmetic şi am ajuns la concluzia că un tânăr dintr-o urbe în care nu există învăţământ superior, la veniturile mijlocii şi la costurile de azi, are mici şanse să poată urma o facultate. Astfel, inechitatea socială şi regresul naţiei se amplifică. Capitalismul şi liberalismul cu greutate pot genera cultură şi viaţă spirituală, deculturalizarea se accentuează, nu există şanse să fie altfel, prin urmare, democraţia devine pe zi ce trece „o vorbă de dânşii inventată”.

Promovarea modului de viaţă european

Problema în sine, de principiu, are mai multe faţete şi una dintre aceste faţete este gradul nostru de dependenţă, de obedienţă, faţă de directivele de la Bruxelles şi de interesele occidentale care primează. O regulă de bază a Occidentului este că acesta nu mişcă niciun deget dacă nu are interesul material să o facă. Occidentul nu este – şi nu ştim prea bine nici cât a fost – un imperiu civilizator care să poarte flacăra idealurilor morale, dar desigur este încă o mare forţă de care obligatoriu trebuie să se ţină seama, o forţă, în ultimul timp, cam obosită, cam deprimată, din ce în ce mai egoistă.

În componenţa Comisiei UE a apărut un comisar european care se ocupă de cultură, educaţie, sport, de integrarea imigranţilor şi de securitate. Iniţial acestuia i-ar fi revenit în sarcină *protejarea modului de viaţă european. Mediile proimigraţie* au văzut în acest mandat o ameninţare, aşa că obiectivul a devenit acum *promovarea modului de viaţă european.* Încă nu suficient de clar, comisarul propus ar trebui să se ocupe de punerea în practică a articolului 2 din Tratatul UE, care se referă la valorile comune. „Uniunea se întemeiază pe valorile respectului demnităţii umane, libertăţii, democraţiei, egalităţii, ale statului de drept, ale respectului drepturilor omului, inclusiv ale drepturilor persoanelor aparţinând unor minorităţi. Aceste valori sunt comune Statelor membre, într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranţă, justiţie, solidaritate şi prin egalitatea dintre femei şi bărbaţi.”

Lista de mai sus nu ne stârneşte entuziasmul. Sunt incluse ţeluri prea generale, care corespund modelului de om promovat de Secolul Luminilor, insuficient de adecvate pentru omul din zilele noastre care suntem noi. Între timp, cunoaşterea fiinţei umane a devenit mai profundă, mai cuprinzătoare.

Cuiva nemulţumit că prea mult recurgem la exemple de anvergură, i-am putea răspunde că este puţin probabil că vom reuşi să ieşim din *cercul nostru strâmt* al discuţiilor minore, dacă nu vom părăsi ograda mentalului provincial, cu reacţii şi comentarii sub nivelul realităţilor de azi, care ne cer reacţii pe măsură. Aceste realităţi fac necesară ieşirea din şabloanele şi comodităţile de azi pe mâine, atitudini şi principii *esenţial noi,* cărora nu este uşor să le facem faţă.

Doamna von der Leyen, personalitate de cultură autentică, preşedinta Comisiei UE, spunea că „Trebuie să fim mândri de modul nostru de viaţă european în toate formele şi în toate dimensiunile acestuia şi avem datoria permanentă să-l păstrăm, să-l protejăm şi să-l ameliorăm. Iată de ce protejarea acestui *European way of life* constituie unul dintre cele şase principii directoare ale orientărilor mele politice care au primit sprijinul Parlamentului European în luna iulie.”

Interesul pentru *modul de viaţă european* este de importanţă vitală pentru păstrarea patrimoniului de valori, ca şi pentru existenţele personale. Iniţiativa, salutară ca demers politic, managerial, trebuie însă să fie susţinută de o *evaluare de fond* care să ne *explice* cât mai bine în ce constă acest *way of life* şi care sunt posibilele obstacole. Ni se pare necesar un studiu care să evalueze *obiectivele, metodele de realizare şi mijloacele* necesare proiectului, studiu care să fie încredinţat unor personalităţi de prim rang din cultura Europei de Vest ca şi din Europa de Răsărit. Un document de genul *Declaraţiei de la Paris* pentru *O Europă în care putem crede, adevărata Europă*, ar putea servi foarte bine să ne lămurească *fondul,* spunându-ne în ce constă acest *mod european,* care sunt valorile lui constitutive, precum, de pildă, filosofia şi matematica grecească, gândirea latină, scrierile Sfinţilor Părinţi, operele Renaşterii sau ştiinţa modernă. Evaluarea pe care o propunem nu va evita, desigur, identificarea ideilor, căilor şi factorilor care ar avea un rol negativ. Restricţiile privind imigrarea nu pot rezolva problema salvgardării valorilor la care ţinem, care ne reprezintă. Nu se poate delega chestiunea identităţii europene unei simple autorităţi grăniceresţi, oricât de luminată şi bine pregătită ar fi aceasta.

Înainte de Forumul din Elveţia, din februarie, am găsit articole care promovează cu autoritate ideea unei reforme de conţinut de natură morală, aşa cum am susţinut în articolele din revistă. Exemple de articole sunt *Il faut moraliser la mondialisation* de Klaus Schwab, fondatorul Forumului economic mondial, *Au royaume de la mondialisation, les riches s'enrichissent et les pauvres s'appauvrissent!* de Éric Zemmour sau *La mondialisation heureuse, c'est à l'arrivée une balkanisation furieuse* de Régis Debray. Trebuie, deci, să ştim dacă modul de viaţă promovat este compatibil cu realităţile anunţate înainte de Forum, exemple apariţia in 2017, la fiecare două zile, a unui nou miliardar sau creşterea avuţiei acestora cu 762 miliarde de dolari în 12 luni, echivalentă cu de şapte ori suma necesară pentru eliminarea sărăciei extreme din lume.

În cu totul alt context (sau nu?), dintr-odată, în faţa incendiului de la Notre Dame, *metafizica a explodat în conştiinţele noastre* (Fabrice Luchini în *Le Figaro*), cu întrebarea pe care nu o putem scoate din conştiinţe, *cât de creştini mai suntem noi azi.* Nu odată vedem cum un comentariu critic la adresa Islamului devine subiect de vie dezaprobare, în timp ce distrugerea unei lesle este tratată ca eveniment divers la care zâmbim îngăduitor. Papa a atârnat (21 decembrie) de crucifixul de unde vorbea în Vatican o vestă de salvare rămasă de la un necunoscut imigrant care a pierit înecat pe 3 iulie 2019. Să cerem ajutor când e nevoie, să nu trecem ca preotul şi Levitul pe lângă cel căzut (Bunului Samarinean cf. Luca 10,31-32) – acestea fac şi ele parte din modul de viaţă european!

În ceea ce ne priveşte, am văzut cu ochii noştri cum, după entuziasmul grozav de după 1989 în favoarea valorilor şi modelelor occidentale, şi-au făcut locul dezamăgirea şi resentimentele. După un răstimp de euforie, îndelungatele şi dureroasele aşteptări din Răsărit s-au confruntat cu revenirea în viaţa publică a aceloraşi figuri şi metode de conducere şi cu un Occident perceput a fi prea puţin pregătit pentru refacerea unităţii cu partea noastră din Europa şi din ce în ce mai puţin în stare să o realizeze. „Oamenii sperau că divizarea Europei s-a încheiat. Sperau că Europa va fi casa noastră comună. Acum suntem departe de a aduce aceste speranţe în realitate”, a spus Gorbaciov, citat de agenţia EFE, la o festivitate organizată la Moscova la sediul Fundaţiei Gorbaciov”, 5 noiembrie.

→

Homo sapiens

O acoladă la *Acolade*

Theodor CODREANU

Bibliografia operei lui Teodor Pracsiu s-a îmbogăţit, în ultimele zile ale anului care tocmai ne-a părăsit, cu un nou titlu: *Acolade critice* (Bârlad, Editura Sfera, 2019), carte care este, după ştiinţa mea, cea de a 12-a, dacă lăsăm deoparte postura de coordonator al celor şapte volume de literatură umoristică, tipărite de-a lungul anilor. Cum se vede, de la debutul editorial din 1985 (*Clepsidrele Thaliei,* Iaşi, Editura Junimea, prefaţă de Valentin Silvestru) şi până azi, olteanul din Râmnicu Vâlcea, moldovenizat de la începutul carierei didactice şi jurnalistice la Bogdăneşti de Fălciu şi la Vaslui, s-a dovedit a fi auster cu propriile apariţii editoriale, în favoarea calităţii şi formulei critice care l-a consacrat, cu punct de plecare în critica dramatică, extinsă la istoria şi critica literară, având ca fericit hobby epigrama, literatura umoristică, în genere, în care s-a exersat sobru şi acid, fiind şi lider, ani buni, al Cenaclului Umoriştilor din Vaslui.

Termenul *acoladă,* de care fiecare a auzit întâia oară la orele de matematică, cu extensii semantice reţinute de dicţionare, a intrat recent în limbajul revuistic şi cultural, începând cu presa postdecembristă: în 1991, la Bucureşti, a apărut revista umoristică *Acolade estivale,* editată de Societatea „Acolade literare”, cu o apariţie meteorică (iunie-octombrie). Mai consistentă, cu impunere în plan naţional, se dovedeşte revista *Acolada* din Satu Mare, cu apariţie din 2007. Teodor Pracsiu consacră acum termenul ca metaforă critică, utilizându-l, mai mult sau mai puţin sporadic, de mulţi ani, în textele sale critice şi eseistice. Iată câteva exemple luate la întâmplare: la comemorarea a 30-a a scriitorului, emblematic pentru Huşi, Ion Alex. Angheluş, „Vorbitorii prezenţi în sala de festivităţi a primăriei au definit în acolade afective, faţetele personalităţii scriitorului…” (p. 36). *Fragmentele despre Eminescu* ale lui Theodor Codreanu (Iaşi, Editura Junimea, 2017) „se înscriu pe o acoladă temporală de 41 de ani” (p. 42). Comentând romanul *Torentul* al bârlădeanului Marinel Gîlcă (2018), observă: „Bun cunoscător al subtilităţilor şi culiselor domeniului criminalistic, prozatorul schiţează câteva portrete de poliţişti, înscrişi pe o acoladă de la competenţă la circumspecţie şi impostură” (p. 68).

Metafora trece şi-n partea a doua a cărţii, dedicată hăţişurilor învăţământului românesc din ultimii treizeci de ani, începând de la titlul secţiunii (*Interferenţe*) până la utilizarea figurii, asigurând şi în acest fel unitatea, bine supravegheată ideatic şi stilistic, a cărţii. Vorbind despre maladia doctoratelor postdecembriste, autorul se întreabă: „Care doctorate mai sunt veritabile? Am auzit opinii diverse, care acoperă o acoladă largă, de la neutrul «Nu mă interesează deloc problema!» până la soluţia radicală: «Să se anuleze toate doctoratele oamenilor politici, ale demnitarilor şi magistraţilor»” (p. 121). Cum se vede, Teodor Pracsiu extinde aria metaforei unificatoare şi la o *antiteză,* fiindcă între cele două extreme sesizate se *interferează* alte opinii moderate. De altfel, în Argument, autorul ne edifică, fără dubii, intenţionalitatea *acoladică* a cărţii sale: „Metafora titlului sugerează refracţiile pe care le generează o întâlnire benefică între o operă şi spiritul critic. Reflectarea în spirit a unei cărţi nici-odată mecanică, fidelă, ci transfigurată” (p. 5). Care transfigurare nu este doar empatie (cu sensul de *înţelegere,* rostul cel mai înalt al criticii, după G. Ibrăileanu): „Pe toţi i-am judecat comprehensiv, fără a eluda punctele nevralgice ale creaţiei şi mai ales fără a arunca sirop de trandafiri peste suprafeţele aride”. Oarecum derutant, preluând un cuvânt dintr-un titlu al lui Nicolae Manolescu (*Lecturi infidele,* debutul din 1966), Teodor Pracsiu optează pentru *Oglinzi infidele* (prima parte). În realitate, tocmai acolada-refracţie din ecuaţia *înţelegere-refuzul siropului de trandafir* înlesneşte apropierea de o lectură fidelă, chiar dacă întotdeauna critica este condamnată să rămână *secvenţială,* cum argumentam într-un eseu din *Convorbiri literare, Note la o critică a esteticii secvenţiale* (nr. 2/1979). Este adevărat, titlul *Oglinzi infidele* îi poate consola pe cei care se vor simţi nedreptăţiţi, de vreme ce criticul se recunoaşte „infidel”! Conchizând, cu această primă *acoladă la acolade,* putem spune că diversităţile, mergând până la antitezele aparent insolubile, pot intra în spiritul acoladelor propuse de Teodor Pracsiu. De altfel, încă Eminescu, pentru care *antitezele sunt viaţa,* a distins între *antiteze monstruoase* (fără acoladă, putem zice *ad-hoc*) şi *armonizate* (cu acoladă).

TEODOR PRACSIU
ACOLADE CRITICE
SFERA • 2019

Arta criticii lui Teodor Pracsiu constă în aceea că autorul trece orice vine empatic (de la inimă) prin filtrul raţiunii critice, „judecătorul” având, de multă vreme, sedimentat un sistem critic fundat pe criteriul estetic maiorescian, trecut şi nuanţat la cei mai de seamă critici şi istorici literari români, de la G. Călinescu şi Şerban Cioculescu până la Vladimir Streinu, Al. Piru şi Nicolae Manolescu. Evident, nu neglijează nuanţele istorice, sociologice, tematice contextuale, în spiritul unei critici sintetice, nici critica criticii atunci când evaluează receptarea operei în timp. În cazul lui Ion Agârbiceanu, de pildă, tehnica acoladei se transformă în cea a „oglinzilor paralele”, criticul urmând periplul receptării de la Mihail Dragomirescu la Dan Mănucă şi Z. Ornea, zăbovind însă asupra abordărilor din *Istoria…* lui G. Călinescu şi a celor monografice: Mircea Popa, Mircea Zaciu, Dan Mănucă (articolul din *Dicţionarul general al literaturii române,* 2004), Alex Ştefănescu (*Istoria literaturii române contemporane*, 2005), *Istoria critică a literaturii române,* de Nicolae Manolescu, 2008, cea a lui Marian Popa (*Istoria literaturii române de azi pe mâine,* 2009). Deşi concluzia e că ne aflăm în faţa unui mare scriitor, paradoxul cade ca o ghilotină: „scriitor pe trei sferturi uitat” (Manolescu), Teodor Pracsiu estimând că procentul se va ridica la 80-90, căci contextul globalizant, în era Facebook, ne îndreaptă spre *damnatio memoriae,* începând cu şcoala, pentru care scriitori ca Agârbiceanu nu mai există, şi terminând cu critica: „În acest iureş globalizant unde ar putea fi plasat blândul, comprehensivul, moralul preot şi scriitor Ion Agârbiceanu?” (p. 14).

E un scepticism aici care planează, în definitiv, asupra întregii literaturi, ca fenomen pe cale de „dispariţie”. Trăim în excesele postmodernităţii, în ceea ce se numeşte *pop culture* (un soi de *popcorn* bun la toate în era *divertismentului* generalizat, vezi Alain Finkielkraut), resurecţie invazivă a fostei *culturi de masă,* neomarxismul sub obrăzar *political correctness.* Dacă, spre exemplu, în şcoala românească încă n-au fost scoşi definitiv din „curiculă” ceea ce mai numim „scriitori canonici”, tendinţa globală este eliminarea din programele preuniversitare şi universitare a marilor valori, în frunte cu Homer, tragicii greci, Dante, Shakespeare, Eminescu, Dostoievski, Eliade (se mai poate pune problema unui Agârbiceanu, în asemenea situaţie?) etc. Tinerii-divertisment, crescuţi la „miraculoasa” lumină a spectacolelor de artificii *facebook*-iene, nu mai au nevoie de ceea ce noi, *întârziaţii,* mai numim încă *marea cultură.* Baudelaire distingea două categorii de scriitori: progresiştii şi întârziaţii. Primii au toate avantajele succesului imediat, însă adevăraţii învingători sunt *întârziaţii,* „reacţionarii”, cum spune şi autorul *Florilor răului,* confirmat, dacă tragem o acoladă, de Eminescu şi de contemporanul nostru Antoine Compagnon. Nu are importanţă dacă Shakespeare şi Eminescu, Dante şi Liviu Rebreanu mai sunt citiţi astăzi, în masă. Chiar deveniţi „inexistenţi” pentru analfabeţii funcţionali, ei sunt cei care duc lumea înainte. Într-o carte recentă, D.R. Popescu (*Corul morilor de vânt,* Editura Pallas Athena, Focşani, 2015, p. 226) nota cu o cruntă ironie: „Cine poate trăi în România fără să-l iubească pe Eminescu este un om liber, foarte puternic, fiindcă el poate trăi şi fără Biblia numită Shakespeare!” O astfel de „libertate”, golită de *arheu* (concept filosofic în care Eminescu îngloba *memoria şi identitatea* indivizilor şi popoarelor), poate fi catastrofală, dar ea este întotdeauna contracarată de cei puţini şi de *imunitatea* artei intrate în aparentă uitare. Eminescu dădea exemplul unui text dramatic, uitat timp de mii de ani, descoperit şi pus în scenă de un regizor, scoţându-se din adormire o lume rămasă vie. S-au găsit în piramide boabe de grâu care au putut încolţi după milenii.

→

Despre visători şi vise. Dezamăgirea noastră cea de toate zilele

Iată un fragment, scris de cel de al doilea autor, pe care îl reluăm şi îl propunem ca postfaţă la reflecţiile din articolele precedente, descriind mai bine cele simţite de noi.

Unde ni-s entuziaştii, visătorii, trubadurii,
Să ne cânte rostul lumii şi splendorile naturii?
Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
Magii ocrotiţi de stele, mergătorii înainte,
Sub credinţele sfărâmate şi sub pravilele şterse
Îngropând vechea durere, cu-al lor cântec să reverse
Peste inimile noastre mângâiere şi iubire,
Şi cuvântul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de-ntuneric despicându-le în două,
Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!

Alexandru Vlahuţă, *Unde ni sunt visătorii?*

În decembrie 1989 visele păreau să se împlinească, mulţi visători au ieşit atunci în faţă cu un buchet de 8 dorinţe, 8 vise. Au fost însă repede spulberate, îngropate sub stratul de panseluţe din Piaţa Universităţii.

Se deschisese o uşă la balconul intelighenţiei, o uşă spre viitor, un vis întreţinut apoi cu greu şi resuscitat gură la gură pentru puţin timp. Dar şi acest vis s-a îndepărtat în lamentări penibile.

Am crezut apoi, abandonând visul iniţial, că aici, pe caldarâmul Pieţii Victoriei, vom instala ţepe pentru ciocoii apăruţi cu acreditări semnate cu sânge şi pecetluite în sălile confortabile ale negustorilor de vise pe bani. Ţepele s-au dovedit însă a fi aracii pe care s-a încolăcit vrejul plantelor parazite.

Urmarea o cunoaştem şi o simţim acum.

Nu mai avem vise, idealuri, oameni providenţiali. Nu mai avem doctrine, programe, opinii proprii. Ce nu au reuşit minerii, imeghebiştii („IMGB face ordine”), fesenişti care tropăiau în parlament, a reuşit să facă o încrengătură de impostori, sterili şi cinici.

Aruncaţi visele, mofturile despre drepturile omului, cu echitatea, cu cinstea şi demnitatea. Luaţi exemplu de la Aleşi, de la cei care vă oferă reţetele fericirii şi ale bunăstării, de la pădurarii moderni, eficienţi, de la noii găzari, eleganţi, cu miros de parfum, de la cămătarii cu tejgheaua plină de galbeni şi cărora nimeni nu le mai răstoarnă taraba din templul viselor noastre. Luaţi exemplu de la cei care, cu dexteritate de magicieni, scot din pălărie averi inestimabile prin tehnici obscure greu de descifrat sau, dimpotrivă, simple, dar totdeauna imorale şi/sau ilegale.

Unde ne sunt oamenii de stat, cei cu idealuri, cu statură, cu cultură, cu bun simţ, cu respect, cu eleganţă, cu ironie fină, fără gesturi teatrale ridicole, învăţate în faţa oglinzii? Unde sunt cei care cu dragoste şi dăruire se apleacă în faţa acestui popor chinuit şi de fiecare dată păcălit în visele lui?...

Homo sapiens

Aici descoperea Eminescu arheul, informaţia ca logos primordial. Prin 1970, descopeream un scriitor minor despre care am scris un text apărut în *Vremea nouă* (Vaslui): *Un uitat: Virgil Caraivan.* „Uitatul" acesta nu mai era un uitat. Teodor Pracsiu dă două exemple chiar din dramaturgie: *Woyzeck,* de Georg Büchner (1813-1837), şi *Plicul,* de Liviu Rebreanu, piese redescoperite de regizorul bârlădean Dorin Mihăilescu. Ambele intră în categoria operelor „cu destin ingrat" (p. 109), prima rămasă în manuscris, editată abia în 1879, a doua – umbrită atât de prestigiul prozatorului, cât şi de conjunctura istorică de după moartea scriitorului. Spectacolele de la Teatrul „Victor Ion Popa" din Bârlad (30 septembrie 2017, 2 iunie 2018) *au-scos-din-ascundere* (în limbajul lui Heidegger) două piese vii, de o surprinzătoare actualitate, în contra mentalităţii de tip *pop culture.*

În definitiv, toate textele din *Acolade critice* sunt „scoateri-din-ascundere" ale unor personalităţi diverse, inegale valoric, dar convieţuind acoladic, de la cele mai înalte repere (Liviu Rebreanu, Marin Preda) până la foarte puţin cunoscuţii Vasile Checheriţă, Ghiţă Cristian, Eva Roşu, Iftene Cioriciu ş.a. Dacă pentru perioada interbelică, reperul în absolut, privitor la proză, este Liviu Rebreanu (care îşi dispută locul cu Mihail Sadoveanu), Marin Preda este considerat cel mai mare prozator român de după Al Doilea Război Mondial.

Scrisul lui Teodor Pracsiu este echilibrat, sobru, contextualizant, punând în balanţă meritele şi slăbiciunile protagoniştilor, autorul excelând în portretizări adesea memorabile. Contextualizarea istorică este apreciată şi la alţii, ca, de pildă, metoda de expunere a universitarului ieşean Constantin Dram, în seria de conferinţe susţinută la Biblioteca Judeţeană „Nicolae Milescu Spătarul" din Vaslui, iniţiată de Gelu Voicu Bichineţ, directorul bibliotecii. Conferinţa *Istoria mare şi istoriile mici. Marin Preda – iluzia ficţionalului* (prilejuită de împlinirea a 37 de ani de la moartea scriitorului) este radiografiată cu maximă atenţie reportericească. Conferenţiarul a parcurs o uriaşă acoladă istorică, de la Herodot până la Marin Preda, din perspectiva raportului dintre realitate şi ficţiune, sintetizată exemplar de autorul *Moromeţilor* însuşi prin mărturia că, în cărţile sale, evenimentele sunt inventate, pe când sentimentele sunt cele adevărate. Teodor Pracsiu consonează astfel cu arguţia lui Constantin Dram: „Marin Preda a trăit la graniţa fragilă ce separă discret realitatea de ficţiune, adică într-un univers fluid, care face ca domeniile respective să fie oricând interşanjabile, desigur în spaţiul speculativului" (p. 21). Ne aflăm, astfel, la graniţa vechiului adagiu nietzschean: *Nu există fapte, ci doar interpretări.*

Revenind la arta portretizării lui Teodor Pracsiu, principala abilitate a sa mi se pare a fi găsirea celor mai adecvate epitete critice, de la epitetul sintetizator la epitetul multiplu. Există o adevărată plăcere în privinţa conexării celor două forme, enumerativ, impregnate cu nuanţe metaforice sau de altă natură. Prozatorul Adrian Costache, în postura de poet (*Cele mai frumoase 101 poeme,* Bucureşti, Editura eLiteratura, 2019), i se prezintă ca „un spirit discret, lucid şi sceptic, ceea ce nu-l împiedică să asume privilegiul de a contempla lumea cu un ochi interogativ şi nu o dată dubitativ" (p. 31). Modern, în esenţă, acelaşi se apropie organic de postmodernism prin „jocul metaforic, libertatea prozodică, sfidarea canoanelor, zborul liber al fanteziei, asocierile lexicale ce desfid dogmele tradiţionale" (pp. 30, 31). Scriitorul Ion Alex. Angheluş, ca profesor avea „har oratoric, orizont cultural larg şi calităţi remarcabile de îndrumător şi animator", iar ca amfitrion literar, „desăvârşit: atent, îndatoritor, generos şi de o vervă inepuizabilă, până când o boală neiertătoare a început să-i dea târcoale" (p. 37). Prozatorul Nicolae Ariton i se arată „discret şi retractil, foarte parcimonios în ieşirile publice, fixat definitiv şi irevocabil în satul natal (Dăneşti, Vaslui)", iar proza acestuia se conturează pe măsură: „scriitură densă, împletire dibace a realului cu miraculosul, magicul şi straniul, savoare a limbii, parfum local, personaje ce conservă obiceiuri şi cutume ancestrale, descinse parcă dintr-un mitic *in illo tempore"* (pp. 70, 73). Oglinda negativă nu lipseşte. Personajele lui Viorel Coman (romanul FASM) „n-au suficientă adâncime psihologică, trăiesc declarativ, n-au viaţă interioară, sunt patetice şi de aici rezultă efectul de nefiresc, de factice" (p. 79). Exemplele pot fi continuate pe pagini întregi. Fără a fi „didactice", textele critice ale lui Teodor Pracsiu pot constitui modele pentru cum ar trebui să arate analizele estetice ale profesorilor de literatură română.

„Interferenţele" din partea a doua a cărţii sunt şi cele mai polemice, prin ancorarea în stricta actualitate a învăţământului românesc din ultimele decenii. De peste douăzeci de ani, Teodor Pracsiu a susţinut, săptămânal, o rubrică în revista *Tribuna învăţământului.* (Am pus verbul la perfectul compus, dat fiind că, după câte se zvoneşte, revista-fanion a şcolii româneşti a devenit lunară!). Autorul vasluian este, probabil, unul dintre cei mai buni comentatori şi cunoscători ai stării învăţământului preuniversitar, fiind o perioadă şi inspector şcolar de limba şi literatura română. Ceea ce părea „ocazional" în textele din hebdomadar are acum o altă consistenţă prin acolada tematică şi stilistică. Articolele interferează, reflectă şi refractă, temele se reiau în variaţiuni ce trimit la tehnica contrapunctului, asigurând unitatea de viziune şi cu eseurile critice din prima parte, cu atât mai mult cu cât cele mai multe dintre aceste scrieri s-au tipărit tot în *Tribuna învăţământului.* Nu întâmplător, primul text al acestei secţiuni constituie şi preludiul concentrat a ceea ce urmează, pornind chiar de la titlu: *Proiectul de ţară – şansă şi destin.*

Sintagma *proiect de ţară,* de o necesitate stringentă, a ajuns, din păcate, o jonglerie politică descinsă, apreciază autorul, din „reformismul" pedagogului Marius Chicoş Rostogan. E necesar să reamintim imaginea caricaturală a „progresismului" caţavencian, conform căruia politicienii români construiesc şandramale pentru bâlci tocmai bune de dărâmat după ce „sărbătoarea" trece. Un astfel de bâlci este, astăzi, şi „proiectul de ţară", devenit *fetiş lingvistic,* apreciază Teodor Pracsiu, fetiş de felul „Nu ne vindem ţara!", „Iarna nu-i ca vara!" şi „România educată!" etc. Cert e că o dimensiune centrală a unui proiect de ţară este *educaţia,* şcoala fiind lovită în temeliile ei eminesciene şi haretiene pe care nu reuşise a le nărui nici perioada comunistă. Reformele din învăţământ, timp de trei decenii, s-au dovedit a fi cârpeli rostoganiene, rostogolite/rostogonite (ca să ne jucăm de-a vorbele) una după alta, de la ministru la ministru, lista incredibil de numeroasă a demnitarilor fiind reprodusă de Teodor Pracsiu în alte texte ale secţiunii. Marea enigmă, care ne dă frisoane, este următoarea: ce i-a împiedicat de miniştrii Educaţiei să construiască pe temeliile solide ale tradiţiei naţionale, perfect compatibilă cu ceea ce numim *universalitate* iar alţii – *globalism?*

Stupefiant e să constaţi că, dimpotrivă, instituţia (există un institut cu atari atribuţiuni!) care se ocupă cu fundamentarea filosofică a învăţământului, a avut şi are drept ţintă neantizarea temeliilor culturale, spirituale ale românităţii, presiunea fiind pusă de nefasta ideologie neotroţkistă a „corectitudinii politice" asupra căreia atrăgea atenţia, recent, până şi preşedintele Statelor Unite, intr-un discurs memorabil (septembrie 2019, la Adunarea Generală a UNU), discurs care circulă, paradoxal, „clandestin" pe internet. Probabil, din pricina replicii lui Donald Tusk (fostul preşedinte al Consiliului European), că nu trebuie să pui în antiteză termenii de *naţional* şi *globalism,* observaţie cât se poate de corectă, numai că în *realpolitik* globalismul surmontează naţionalul, ratându-se, programatic, armonizarea antitezelor. Înseamnă că sunt forţe oculte care încalcă, cu bună ştiinţă, ethosul transdisciplinar al armonizării antitezelor, sub masca *political correctness.* De ani buni invoc semnalul de alarmă tras de filosoful american William S. Lind: *Dacă putem da în vileag adevăratele origini şi natura corectitudinii politice, vom fi făcut un pas gigantic către abolirea ei.* (Cf. *Corectitudinea politică. „Religia" marxistă a noii ordini mondiale,* coord. William S. Lind, Andrei Dîrlău, Irina Bazon, Bucureşti, Editura ROST, 2015)

Sub această optică am citit şi cartea lui Teodor Pracsiu, una dintre cele mai armonios construite ale autorului, cu binecunoscuta-i luciditate peninsulară, într-o mare de sentimentali *facebook*-ieni.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Jurnal, pagina 80

Reiner Kunze (Germania)

Năprasnic trandafirii înfloresc,
însângerând tot câmpul
de parcă-ntreaga fire venele şi le-ar tăia
presimţind ce-o să vină.

Desigur, veţi spune, e-ndreptăţit peisajul
să-şi spună cuvântul şi el, şi poate să fie
pentru sau împotrivă.

Dorinţă

Chryssa Nikolakis (Grecia)

Te ador, eşti îngerul căzut
şi înălţat la ceruri,
bând apa cristalină.
Te ador ca floarea care află
izvorul de cleştar castilian
din al evreilor deşert.
Te ador ca lacul ce visează
să-şi afle albia ce duce
spre-ntinsul ocean,
spre împreunare.

Aş vrea să fiu eu boare
ce buzele-ţi alină
şi apa ţi-o sărută,
dar nu-i prea mic potirul,
pentru a mă sătura

Poduri

Ilse Tielsch (Austria)

Să zidim poduri – a zis el
din piatră şi oţel
ce vor rămâne în picioare
sub a blindatelor povară
de mântuiri apăsătoare.

Să împletim suple otgoane – a zis ea
din lungi tulpini şi verzi liane,
punţi aninând din ţărm în ţărm
pentru grăbiţii paşi ai celor
goniţi de aspre cotropiri.

Aşterne-voi eu drum
din ce am la-ndemână – am zis
inima mi-o voi arunca peste abis
arc luminos ce-n întuneric va descrie
cărarea salvatoare de primejdii.
Va fi îngust
dar fi-va al nădejdii.

Chengdu

Germain Droogenbroodt

Norii plutesc deasupra munţilor
de jad asemeni trecătoarelor
schimbări istorice. **(Du Fu)**

Creşteau voioase florile
şi-n jurul lor era totul de-un verde
la fel de paşnic şi de visător
ca urşii panda tolăniţi pe ramuri.

Vibrau în aer poezii
pe limbi neînţelese.
Chineze vorbe, oare prevesteau
Schimbarea presupusă?

Paşii şi jocul fascinant
poetului nu-i alungară tulburarea,
rămase meditând îngrijorat,
la mersul vremurilor viitoare.

(Din)Spre rădăcini

Aethicus Histricus, un străromân binecuvântat

Florin HORVATH

Pentru apariţia noastră, a străromânilor, în spaţiul ce confirmă apariţia primelor scrieri, secolul IV pare a fi cel binecuvântat, prin datele istorice şi documentele ce încă se mai păstrează. Până în urmă cu ceva vreme, primatul îl deţineau mărturiile patristice, chiar dacă scrierile lui Aethicus erau cunoscute şi mărturisite ca atare de câteva voci.

Opera lui face parte din categoria scrierilor necreştine. Filosoful şi cosmograful străromân **Aethicus Histricus,** născut în Histria, după cum ne confirmă şi numele (a trăit între 421 şi 500 d.Hr.), este un foarte onorabil reprezentant al culturii noastre de început, o mărturie a faptului că din acest pământ s-au născut şi dezvoltat, întru puterea lui *a şti,* încă din antichitate, personalităţi demne de tot respectul naţional şi internaţional!

Cum spuneam, opera de bază a acestui Aethicus este o *Cosmografie,* lucrare destul de vastă pentru acea vreme, dar şi scrieri al căror autor este recunoscut a fi, dar care nu s-au păstrat, din păcate.

Cosmografia mărturiseşte un om de cultură multilateral, un erudit, chiar dacă, până azi, în arhivele româneşti lucrarea nu există. Cu toate acestea, un firav ajutor se întrevede prin faptul că, în literatura europeană a Evului Mediu timpuriu, ba şi în cea modernă, există câteva precizări asupra acestei opere.

Se ştie azi că au apărut două ediţii ale unei *Cosmografii* abreviate, din păcate, una tipărită la Paris de către A. D'Arezac în 1852 şi o alta apărută la Leipzig, în 1853, realizată de către H. Wuttke, plus o reproducere (fotocopie) după *Codex Leidensis Scalagerianus-69,* beneficiind de o introducere de T.M. Bishop; publicaţia vede lumina tiparului la Amsterdam, în 1966.

Filosoful străromân Aethicus Histricus, de viţă nobilă, cum menţionează *Cosmografia (nobile prosapia parentum),* era, putem bănui, un descendent al clasei conducătoare a cetăţii sau chiar a regiunii Histria.

De fapt, în capitolul XXII din *Cosmografie,* Aethicus spune că s-a născut în Histria (*ille Histria se exortum*). Şi-a făcut educaţia şi a fost instruit în şcolile din partea locului (cetatea pontică), iar în continuare a primit o educaţie particulară, cu dascăli de literatură clasică latină şi greacă. Posibil să fi urmat şi cursuri academice la şcolile timpului din Grecia sau în altă parte a lumii. Ştim cu precizie că a călătorit foarte mult, că s-a informat din belşug şi mai cu seamă că nu a păstrat acele cunoştinţe doar pentru sine.

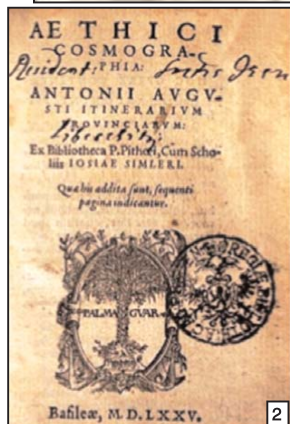
Cum am spus, a fost filosof, explorator în sensul cel mai deplin al cuvântului şi – foarte interesant – negustor de aur şi pietre scumpe! Posibil ca parte din călătoriile de început să le fi împlinit în această calitate de negustor, străbătând alături de prieteni (discipoli?) ţinuturi însemnate din Europa, Asia, Africa, cercetând cu predilecţie neamurile aflate dincolo de influenţa culturii greco-danubiene! „Neamuri ce nu erau pomenite nici de scrierile care alcătuiau Vechiul Testament." (Dr. Nestor Vornicescu, *Aethicus Histricus*, pag. 8)

Mai avem mărturie că, timp de 5 ani, a stat la Atena şi în alte cetăţi ale Greciei, purtând discuţii cu diverşi filosofi ai timpului. Apoi, timp de un an, a poposit în Spania. A călătorit apoi spre nord, ajungând în ţinuturile reci pe care nu le străbătuseră nici geografii greci, nici cei romani.

Desigur, a cunoscut şi neamurile germanice continentale, ca şi pe cele din Marea Nordului şi Marea Baltică. Ştim că a călătorit în Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia, până spre Groenlanda. Către răsărit şi sud a cunoscut Armenia, unde a şi stat vreme de un an. (*Idem,* pag. 9) A ajuns şi la porţile Caspicii-Alania, până spre Marea Îngheţată din nord. Tot din aceeaşi sursă ştim că a ajuns în ţinuturile Mesopotamiei, Mongoliei şi apoi Indiei, până către izvoarele Gangelui, în Himalaya. Mai mult, pe Gange a călătorit cu o corabie proprie, urmând drumul spre Ceylon. Întoarcerea spre casă a făcut-o prin Babilonia, Arabia, Canaan, Egipt, Libia.

Despre toate cele de mai sus se află detalii şi însemnări în *Cosmografie,* chiar şi în forma ei abreviată! Aethicus prezintă sumedenie de date amănunţite despre viaţa popoarelor pe care le-a cercetat, unele cultivate, altele considerate de-a dreptul sălbatice, despre zeii lor, moravuri, meşteşuguri, despre construcţia de nave, despre virtuţile şi tehnicile războinice, despre arme şi sisteme strategice, despre bogăţiile în aur, pietre scumpe, fier, grâne sau animale.

AETHICI COSMOGRAPHIA.
ANTONII AVGVSTI ITINERARIVM PROVINCIARVM:
Ex Bibliotheca P. Pithoei, Cum Scholiis IOSIAE SIMLERI.
Quae his addita sunt, sequenti pagina indicantur.
Basileae, M.D.LXXV.

2

Pentru vremea sa, se poate spune că Aethicus a manifestat o serioasă stăruinţă şi migală în ceea ce priveşte actul de cercetare!

Acest veritabil jurnal de călătorie – sub titlul de *Cosmografie* – a fost alcătuit în limba latină, dar şi în greacă, iar unele însemnări – în limba străveche dacă, folosind un alfabet propriu.

Inteligenţa autorului, anvergura preocupărilor sale sunt de necontestat. Spiritul inventiv, atracţia spre arhitectură (vezi podul de peste Haellaespont) sunt la fel de surprinzătoare ca şi, mai cu seamă, acele pasaje enigmatice, nedescifrate până azi, consemnate prin folosirea literelor din alfabetele ebraic, grecesc, latin, în mijlocul cărora aşază hotare din alfabetul propriu, cunoscut azi drept „alfabetul Aethicus".

Atât *Cosmografia,* textul de bază, cât şi alfabetul s-au răspândit, după uzanţele epocii, prin sumedenie de copii-manuscrise. Specialiştii, aproape în unanimitate, susţin că această lucrare conţine date, în special geografice, care nu se regăsesc în nicio altă lucrare din literatura de specialitate greco-romană.

Chiar şi alfabetul (Fig. 1) este deosebit de cele cunoscute până atunci, cu litere botezate în manieră absolut proprie: Alamon, Becah, Cathu, Delfoy, Fomethu, Garfou, Hethmu, Iosithu, Kaithu, Lethfu, Malathy, Nabaleth, Ozechi, Chorizech, Pithirin, Salathi, Intalech, Thothymos, Azathot, Reque, Irchoni, Zothychin.

Mai ştim că, în secolele VI–VII, un exemplar din *Cosmografie* a ajuns în sudul Spaniei, unde arhiepiscopul Sevillei, pe când alcătuia lucrarea sa cu caracter enciclopedic, *Ethimologii,* a folosit destule date ce se găseau în *Cosmografia* lui Aethicus.

Apoi, în secolul VIII, în Bavaria (de azi), aproape de Freising, un călugăr presbiter, pe numele său Jeronim (posibil să fi fost chiar benedictin), a ţinut în faţa ochilor exemplarul complet al *Cosmografiei* lui Aethicus Histricus. Citind lucrarea de mai multe ori, pesemne cu mare interes, el a dedus că o seamă de descrieri din paginile ei erau ale unui veritabil filosof păgân. Silindu-se, din punctul lui de vedere, să nu deruteze eventualii cititori creştini, acest Jeronim s-a hotărât să o pună la îndemâna dascălilor şi ucenicilor din şcolile episcopale şi mănăstireşti, dar numai după o veritabilă cenzură. Ca urmare, a haşurat, fără nicio milă, părţile de text pe care le considera neadecvate, neinteresante ori chiar vătămătoare pentru cler, elaborând un text prescurtat pe care-l putea citi, „spre bună cunoaştere", orice creştin adevărat!

Acest exemplar abreviat, redus la aproximativ 100 de pagini, avea, după opinia sa, mai potrivite dimensiuni (sic!) pentru scopurile didactice pe care le urmărea. Înţelegem că acolo unde nu a tăiat, acest Jeronim a reformulat în viziunea sa, prin cuvintele sale, multe dintre ideile şi datele oferite de Aethicus, rezultând o cumplită mutilare, chiar dacă, pe alocuri, a păstrat textual paragrafe întregi din exemplarul original. La sfârşit, a lipit şi alfabetul lui Aethicus, cu denumirea literelor de data de acesta.

Versiunea „abreviată" realizată la Freising, în şcoala episcopală de copiere a manuscriselor de pe lângă catedra lui Jeronim, a fost reluată şi realizată mult mai îngrijit pe vremea arhipăstoririi lui Albero (764–784). Aceasta este copia care se păstrează până în zilele noastre la Biblioteca publică a Universităţii din Leipzig. (Fig. 2 redă pagina de gardă a exemplarului din lucrarea expusă şi azi la Leipzig, iar Fig. 3 reproduce o pagină din exemplarul abreviat de Jeronim.)

Mai există şi câteva exemplare datate sec. IX.

Tot atunci, vestitul benedictin Hrabanus Maurus din Fulda citează, într-o lucrare a sa, alfabetele ebraic, grec, latin şi, în poziţia a patra, alfabetul Aethicus şi abia apoi pe cel german!

Astăzi se cunosc aproximativ 40 de exemplare ale lucrării „abreviate", unele chiar intrând în perimetrul unor confuzii rezultate din faptul că acel Jeronim a legat varianta *Cosmografiei* împreună cu nişte lucrări ale Fericitului Jeronim, tot în manuscris! Astfel, unii cercetători au ajuns uneori la concluzia ca „abreviatorul" şi chiar „traducătorul din greceşte" a fost acest mare scriitor bisericesc apusean, Fericitul Jeronim. Unele exemplare s-au tipărit chiar sub numele de „Pseudo-Aethicus" sau cu trimiterea „atribuit lui Aethicus"!

Totuşi, în ciuda acestor „accidente", în secolul XIX, *Cosmografia* va cunoaşte un interes sporit, fiind editată şi studiată de oameni cu bună aplecare spre cunoaştere, aşa cum a fost H. Wuttke, care face un remarcabil studiu introductiv la textul pe care l-a editat după exemplarul de la Leipzig.

Trebuie menţionate şi erorile comise în *Itinerarium Antonini Augusti,* ediţia Parthey et Pindar, Berlin, 1848, unde, la pag. 106 este menţionată localitatea Historium în loc de Histria. Tomisul apare scris Tomos, Callatis este scris Callacis. (N. Vornicescu, *Op. Cit.*, pag. 14)

Locul naşterii lui Aethicus este confirmat şi de Kurt Hillkovitz, în cea de-a doua lucrare pe care o consacră lui Aethicus, tipărită la Frankfurt (1973, pag. 208).

(Din)Spre rădăcini

Culturile Cucuteni - Yangshao, întâmplare sau destin comun?

Constantin LUPEANU

La Beijing, faţă-n faţă, ceramica România Cucuteni şi China Yangshao: Ceva ciudat se întâmplă cu noi de câţiva ani buni şi dacă România scapă după potopul celor trei sute de zile ploioase prezise de un cunoscut scriitor, va intra într-un timp prielnic, aşa cum l-au imaginat gânditorii neamului acesta. Veşti de la strămoşi ne sosesc la fiecare decopertare a unor movile şi dealuri, ceea ce nu se prea întâmplă aiurea.

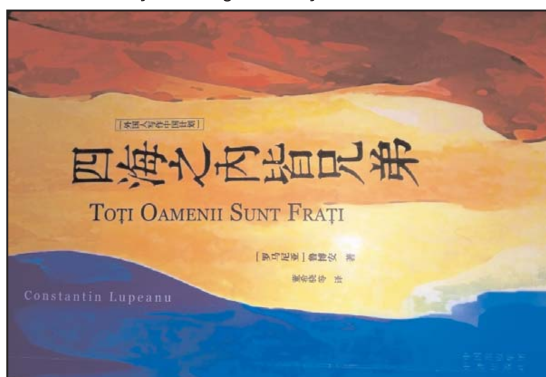
Arheologii şi o mână de oameni se întorc în timp şi ne prezintă acele epoci în care eram tot noi, trăitorii de azi ai acestui pământ, şi încearcă să rescrie trecutul nostru, istoria Europei şi a omenirii. Iar noi, noi nu-i luăm în seamă, ne vedem de-ale noastre şi abia dacă îngăimăm: „Şi ce dacă?!", atunci când auzim rostindu-se, cu minunile de rigoare, Vinca, Turdaş, Tărtăria, Iasiia, Cucuteni, Sarmisegetuza, eventual cu pizma de a nu fi şi noi în posesia unei brăţări dacice în spirală.

O asemenea stare am trăit de curând. Cu ajutorul doamnelor Lăcrămioara Stratulat, directorul general al Muzeului de istorie găzduit de Palatul Culturii Iaşi, şi Magda Lazarovici, cercetător la Institutul de arheologie al Academiei, Institutul Cultural Român de la Beijing a organizat în mai 2017 expoziţia „Cultura Cucuteni, Cultura Yangshao, întâmplare sau destin comun?"

Am prezentat, pentru prima oară după cinci mii de ani de aşteptare, în sala de expoziţii a institutului, replici ale faimoaselor vase ceramice descoperite la Cucuteni în ţara noastră şi la Yangshao în China, care seamănă ca două picături de apă. Cei doi pereţi ai sălii încăpătoare a institutului au găzduit, la vest, vreo două duzini de vase aduse cu grijă de cele două cercetătoare (care şi numai pentru munca de refacere a exponatelor şi de curierat merită nu doar omagiile şi respectul nostru, dar o dată în plus consacrarea în analele de istorie), iar la est copii ale ceramicilor dezgropate în China, puse la dispoziţie de Institutul chinez de arheologie (prin stăruinţa şi dedicaţia dovedite de domnul Li Xinwei, istoric şi arheolog).

Expoziţia deschisă publicului mai mult sau mai puţin avizat a fost întregită de comunicări ştiinţifice. La vernisaj, pe 24 mai 2017, eu am declarat: „Eram student, când la orele de istorie a Chinei am auzit pentru întâia oară de Cultura Yangshao. Pasionat de istoria lumii, profesorul român ne-a vorbit de asemănările năucitoare între această cultură străveche a Chinei şi Cultura Cucuteni din România, ambele situându-se între mileniile cinci şi trei î.Hr. Atunci, m-am gândit să studiez cele două culturi, dar chemarea literaturii m-a făcut să las deoparte acest proiect. L-am amintit din când în când, iar în urmă cu aproape două decenii, fiind ministru-consilier la Ambasada României la Beijing, am făcut o tentativă de a mă deplasa la faţa locului.

Astăzi, am reuşit să chem, la o masă a adevărului, istorici şi arheologi români şi chinezi.

Există mai multe dovezi privind asemănarea până la identitate: stilul de viaţă; organizarea localităţilor şi locuinţelor; obiecte de cult; manufactura şi mai cu seamă ceramica de forme asemănătoare, de aceleaşi culori şi simboluri; schimburi comerciale – cereale.

Expoziţia pe care o vernisăm astăzi dovedeşte toate acestea şi ea va fi întregită de comunicările specialiştilor celor două ţări. Acum vreau să scot în evidenţă ceva miraculos: simbolul *yin-yang,* socotit de lumea întreagă tipic chinez, exista în România la Cucuteni, dar şi mai înainte pe teritoriul României, la Turdaş, acum şapte milenii!

Eu mă întreb: oare în urmă cu milenii pe Terra exista un singur trib, în România de astăzi, iar noi, românii şi chinezii suntem urmaşii? De-acum, calea e deschisă! Fie ca oamenii de ştiinţă din România şi China să descopere trecutul nostru comun, spre beneficiul ţărilor şi popoarelor noastre, pentru determinarea istoriei omenirii pe baze ştiinţifice!

Urez succes deplin expoziţiei de faţă şi sesiunii ştiinţifice care urmează! Vă mulţumesc."

Evenimentul nostru a reţinut atenţia. În momentul vernisajului, în ambele ţări au fost publicate simple ştiri. Noi aşteptam mai mult. Dar evenimentul va fi dublat, prin organizarea, anul viitor, a unei expoziţii asemănătoare la Iaşi şi la Bucureşti, în saloanele Institutul Cultural Român, căruia îi aparţine iniţiativa.

Am rămas la un moment dat singur în Expoziţia din Beijing „Cultura Cucuteni, Cultura Yangshao, întâmplare sau destin comun?", după încheierea programului şi stingerea zgomotelor. Am stat acolo tăcut, încercând să privesc peste milenii şi am auzit un cântec uşor. Vibrau mostrele care purtau amprenta străbunilor, îşi vorbeau, îşi transmiteau ceva direct, de parcă erau născute din acelaşi lut şi din aceeaşi lucire de creativitate.

Este rândul oamenilor de ştiinţă, al arheologilor români şi chinezi să declanşeze o serie de asemenea manifestări, de vizite şi de studii comune, pentru a descifra dialogul neştiut al exponatelor, dar este şi datoria autorităţilor din cele două ţări să încurajeze şi să sprijine aceste demersuri. Eu am organizat prima înfăţişare, cine urmează?

(Din cartea *Toţi oamenii sunt fraţi,* de curând apărută la Editura RawexComs, Bucureşti, publicată în 2019 şi la Editura Zhongyi, Beijing, China.)

Lacrima Anei

Fântâna către Ana

Tu, Ană zăvorâtă
În piatra mănăstirii
Din zidul 'nalt,
Vei fi aflat
Că eşti luceafăr nou cu semn schimbat
În care
Un meşter mare
Te-a-nveşmântat
Din prea multă iubire
De-nveşnicire
A bietei lui creaţii fără spor
De muritor,
Deşi tu n-ai fi vrut decât
Să zămisleşti un prunc de lut
Dumnezeit
Întru lumina vieţii pre pământ –
Infimă parte
Fără de care nu-i eternitate,
Nici adevăr, nici umbră de cuvânt,
Ci doar răsfrângere de lacrimă în noapte
De ape stinse şi amar sărate
În care se va fi mutat
Icarul cel de Argeş cu zbor înşindrilat,
Să te zidească-n unda şoptitoare
Spre-a învăţa şi el cum nu se moare?

O scurtă biobibliografie a doamnei Paula Romanescu, colaboratoare apropiată a revistei, poate fi găsită în numărul din octombrie 2018, la pagina „Seniori ai culturii".

Poemul alăturat estre reluat din volumul său *Adu-mi aminte să te uit,* Editura eLiteratura, Bucureşti, 2019.

Pentru a nu se înţelege că numai Aethicus Histricus s-a detaşat ca om de cultură născut la Dunărea de Jos, în Dobrogea de azi, adăugăm şi alţi savanţi precum Satyros din Callatis (sec. III î.Hr), creator al genului biografic, Heracleides Lembos – tot din Callatis (sec. II î.Hr) – autorul scrierii *Viaţa lui Arhimede*, sau pe Istros, autorul lucrării *Despre tragedie.*

Dintre prezenţele posterioare lui Aethicus menţionăm pe ceva mai ştiuţii din şirul în care se înscriu Sf. Ioan Casianul, Laurentiu de Novae, Sf. Niceta de Remesiana, episcopul Ioan al Tomisului, Teotim al II-lea al Tomisului, Ioan Maxentiu şi, nu în ultimul rând, Dionisie Exiguul.

Desigur, nu am fi deloc drepţi cu faimosul Aethicus dacă nu am aborda subiectul şi din perspectiva, extrem de atractivă, a celui ce a fost misteriosul proto-român care a făcut ocolul lumii cu 1057 de ani înaintea lui Magellan şi care a descoperit America cu 1030 de ani înaintea evreului Columb.

Acelaşi Aethicus, cunoscut şi sub numele de Aethicus Donares Ister, dincolo de componenta omului de studiu, a exploratorului, cu o îndrăzneală fizică şi spirituală la fel de admirat, şi-a alcătuit, între anii 456–461 d.Hr., un echipaj militar special, format din 101 cavaleri-cabiri, descendenţi ai faimoşilor „cavaleri danubieni" din străvechime (vezi Florin Horvath, *Naşterea Daciei,* Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2019*)*, echipaj instruit pentru temerara acţiune de a da ocol pământului…

Iată că, încă de la 461, în mintea unui dac, „pământul nu era plat", ci posibil de înconjurat într-o călătorie ce a durat până în 466, pe următorul traseu (luând, desigur, repere actuale): Histria Pontică, Marea Mediteranã, Coloanele lui Hercule (Gibraltar), Insulele Britanice, Insulele Feroe, Islanda, Groenlanda, ţărmul nordic al Canadei, peninsula Kamceatka, arhipelagul insulelor japoneze, arhipelagul Filipinez, Malaiezia, Papua Noua Guinee, Sumatra (Indonezia), Ceylon, Marea Arabiei, Marea Roşie, de unde, neexistând canalul de Suez, s-a îmbarcat la Alexandria, urmând coastele Asiei Mici, până la Histria!

Există şi posibilitatea, pe care n-o putem exclude, să fi existat şi o variantă a *Cosmografiei* în întregime în limba dacă, folosind alfabetul propriu de care am pomenit, un alfabet din care e la fel de posibil să se fi inspirat cunoscuţii Chiril şi Metodiu, atunci când au realizat alfabetul botezat *chirilic!*

Istoria de lângă noi

Metafizica încarcerată. Destinul poetului Constantin Oprişan (II)

Dan ANGHELESCU

3. Semnificaţiile literaturii memorialistice în tentativa de interogare a istoriei recente

După o jumătate de veac de violentă ideologizare marxist-leninistă, de teroare şi cenzură care au cultivat intens – şi la scara întregului mental al naţiunii – *mnemofobia*, actul de interogare a propriei istorii se profilează firesc şi capătă, mai mult ca oricând, un accent de imperioasă necesitate. Survine – prin natura lucrurilor – acel răgaz al reflecţiei, al discernerii şi conştientizării în descifrarea semnificaţiei celor trăite într-o jumătate de veac de utopie şi apocalipsă, timp fără de care prezentul actual ar intra în incapacitatea de a mai genera fie şi un viitor oarecare. Se subînţelege de aici că, într-un asemenea moment, *memoria* trebuie să-şi recapete, să-şi apere, să-şi păstreze, să-şi revendice şi să-şi exercite imprescriptibilele sale drepturi. Acelaşi Tzvetan Todorov consideră, pe bună dreptate, că, „…atunci când evenimentele trăite de individ sau de grup sunt de natură excepţională sau tragică, acest drept se converteşte în datorie: aceea de a-şi aminti şi a depune mărturie”. [13]

Aşadar, iată în ce mod ar trebui lecturate şi înţelese *temeiurile,* întâi de toate morale – dar nu numai! – ale apariţiei unei tot mai ample literaturi de memorialistică vorbind despre spaţiul concentraţionar al totalitarismului românesc.

Într-o asemenea categorie tematică se încadrează şi deosebit de importantele lucrări publicate, după anii ’90, de Marcel Petrişor. Titlurile sunt elocvente prin ele însele: *Secretul Fortului 13. Reeducări şi execuţii* (Ed. Timpul, Iaşi, 1995), *Trecute vieţi de domni, de robi şi de tovarăşi* (Ed. Vremea, Bucureşti, 2008), *Cumplite încercări, Doamne!* (Ed. Cristiana, Bucureşti, 2011). În paginile acestora regăsim şi teribila relatare a momentului de trecere în eternitate a tânărului Constantin Oprişan.

4. Poemul ca vehicul al ideilor filosofice

Ca şi ceilalţi tineri intelectuali din generaţia despre care s-a amintit la începutul acestor pagini, Constantin Oprişan devenise şi el unul dintre discipolii lui Martin Heidegger. După întoarcerea în România, în 1946 se înscrisese la cursurile Universităţii din Cluj (recent revenită din refugiul sibian), unde, prin cultura filosofică şi excepţionalele sale capacităţi intelectuale, avea să-i impresioneze pe toţi marii profesori ai timpului, D.D. Roşca, Lucian Blaga, Ştefan Bezdechi. Însă, toate aceste mari promisiuni aveau să fie curmate la jumătatea lunii mai a anului 1948, când tânărul student era arestat. Aşa cum, mai târziu, se va fi scris într-un scurt eseu al doamnei Isabela Vasiliu-Scraba [14], „…lui Costache Oprişan nu i-a rămas să-şi valorifice remarcabila sa pregătire filosofică decât sub formă versificată, ceea ce a contribuit într-o bună măsură (dacă nu chiar în mod esenţial) la salvarea de la dispariţie a meditaţiilor sale metafizice. Căci ipostaza poetică a filosofării practicate în închisoare de Constantin Oprişan a putut fi *memorată* de Gheorghe Calciu, Iosif V. Iosif şi Marcel Petrişor.” [15]

De altfel, un fapt asupra căruia poetul filosof era, se pare, perfect edificat, din moment ce îl şi afirmă, aproape direct, chiar în versurile poemului intitulat *Katharsis: Cunoaşterea ne va fi poezia,/ iar cântecul nostru tăcerea./ Sărut ne va fi veşnicia/. Iubirea şi viaţa şi moartea/ Într-un picur albastru le-om strânge./ Scăldând în lumină pământul,/ după trupul de fildeş vom plânge. /…/ ’om plânge-n spaţiul cosmic eterna destrămare,/ În elegii patetic, sfios în pastorală./ Te voi striga din lume şi-om arde-n epopee,/ Ne vom topi cenuşa în rugă şi descântec,/ Fluidă, te voi strânge, platonică idee,/ Să te cuprind întreagă în cel din urmă cântec./ O! Cântul cel din urmă şi cel dintotdeauna/ Olimpic să ne poarte către înalte sfere;/ Ne va pătrunde cerul, cu tine voi fi una/ Şi nunta va fi sfântă: cunoaştere, tăcere.*

Astfel sună, redate posterităţii, poemele lui Constantin Oprişan. După dispariţia lui – în condiţiile date – se înţelege că cele două plachete apărute ulterior nu au putut avea la temelie un manuscris de autor. Ele au fost reconstituite în două rânduri: prima dată în volumul intitulat *Doi poeţi damnaţi: Constantin Oprişan & Ştefan Vlădoianu,* versuri memorate în închisoare de Gheorghe Calciu, Iosif V. Iosif şi Marcel Petrişor, tipărit la Editura Majadahonda, Bucureşti, în 1995. Următoarea apariţie s-a intitulat *Constantin Oprişan, Cărţile spirituului şi alte poezii.* Memorate de Gheorghe Calciu şi Marcel Petrişor, cartea a fost îngrijită de pr. Gheorghe Calciu, Marcel Petrişor şi Răzvan Codrescu la Editura Cristiana, Bucureşti, 2009.

În acesta din urmă, alcătuitorii au alăturat poeziilor şi texte anexă menite să lumineze personalitatea şi întâmplările legate de existenţa celui pe care au vrut să-l readucă în lumina memoriei noastre. Sunt, prin urmare, alăturate poemelor câteva texte: *Constantin Oprişan sau înţelepciunea lirică a muceniciei,* semnat de Marcel Petrişor, şi două fragmente, sub titlul *Două relatări despre Constantin Oprişan* (M. Petrişor şi Gh. Calciu). În finalul plachetei apare şi un scurt, dar foarte interesant eseu al doamnei Isabela Vasiliu-Scraba intitulat *Discipolii necunoscuţi ai lui Heidegger: Constantin Oprişan.* „Relatările” amintite mai sus sunt reluări ale unuia şi aceluiaşi episod din perioada de după *fenomenul Piteşti,* rămas legendar în istoria închisorilor, cel în care viitorul preot Gh. Calciu, forţând imposibilul, şi-a desfăcut venele, în încercarea de a salva viaţa lui Constantin Oprişan. Primul fragment este extras din cartea lui Marcel Petrişor *Secretul Fortului 13. Reeducări şi execuţii* (Ed. Timpul, Iaşi, 1994). Al doilea text, la fel de impresionant ca şi primul, aparţine părintelui Calciu şi este o reluare (parţială) din prefaţa la ediţia a doua a volumului *Piteşti* de Dumitru Bacu, în care, de asemenea, este readus în memorie momentul morţii lui Constantin Oprişan: „Atunci a murit, în celula mea, cel mai bun dintre noi. Era atât de bolnav şi atât de slab, încât moartea era mai prezentă pentru noi decât pereţii umezi, decât mâna gardianului care ne lovea, sau descuia şi încuia uşa, mai concretă decât pâinea şi apa noastră zilnică. Tusea de tuberculos a lui Costache Oprişan, expectoraţia abundentă şi urât mirositoare a unui plămân ros aproape integral de bacili ne întorcea uneori stomacul pe dos, în ciuda dragostei imense pe care i-o purtam toţi trei. Şi totuşi el, Costache, muribundul, era axa şi suportul nostru, justificarea noastră pentru acolo, îngerul care îl biruia pe diavol pentru noi. În clipa în care a murit, universul nostru şi-a pierdut sensul; atunci lumea s-a prăbuşit, cataclismul s-a produs şi noi am rămas trei oameni într-un pustiu al disperării.” [16]

5. Sensuri şi semnificaţii în poemele lui Constantin Oprişan

Memorându-i şi rememorându-i poemele, cei care i-au fost alături până în ultima clipă aveau să încerce mai târziu să îi readucă în lume *Fiinţa spirituală.* O primă tentativă de reconstituire eşua în 1968, când, potrivit celor scrise în Nota asupra ediţiei (semnată de Răzvan Codrescu), Securitatea confiscase textul, iar recuperarea acestuia avea să se producă abia după 1989. Însă amintita notă mai oferă şi alte câteva consideraţii deosebit de importante. Le reproducem: „Marele poem pe care l-a ambiţionat Constantin Oprişan a fost cunoscut printre deţinuţii politici sub diferite titluri (care uneori sunt de fapt ale diferitelor sale părţi), reflectând poate şi o anumită oscilaţie a autorului: *Poemul ontologic* (cum figurează şi în ediţia din 1995), *Psihaion* (sau *Psychaion*), *Poemul noologic, Epopeea noologică* sau *Cărţile spiritului.*” [17]

Dar să revenim şi la rostirea poetico-filosofică efectivă a celui care, iată, prin cuget şi poem, continuă să supravieţuiască. Cităm din *Cartea ontologică: Cu suflet cald şi dulce, din pâine şi din vin,/ Unesc abstractul spirit pământului concret./ În duh port limpezimea Olimpului elin/ Şi-n trupul meu de iască port fiere şi oţet./ N-am nume; despre mine, eu însumi ştiu puţin,/ Nici cine-mi vrea pieirea, nici cine m-a născut,/ Ci împlinesc în lume un trist şi greu destin:/ Ştiind pe toţi şi toate, să-mi fiu necunoscut.*

Sunt evidente, în aceste prime versuri care deschid poemul, trimiterile la *Taina Euharistiei.* (*Cu suflet cald şi dulce, din pâine şi din vin…* etc.) Aspectul este cât se poate de clar şi de altfel a fost remarcat ca atare într-un comentariu al doamnei Isabela Vasiliu-Scraba: „Încadrându-şi viziunea în spiritualitatea creştină, Constantin Oprişan pune tradiţiile umanismului creştin alături de filosofia antică grecească, pentru a sugera cititorilor săi ideea că cele două au format împreună temelia culturii europene. În *Psihaion*, principiul a tot ce există apare drept sens al istoriei ce-şi adevereşte esenţa creştină. Pentru studentul ajuns după gratii, în spatele existenţei umane nu se găseşte acea *Sorge* înfăţişată de Martin Heidegger în volumul *Zein und Zeit* (1927, trad. rom. de Dorin Tilinca în 1994). De esenţă spirituală, amintind subsidiar de *nous*-ul anaxagoreic reformulat de Platon prin mistica sa, înţelesul pe care îl conferă Constantin Oprişan heideggerienei *Sorge* trimite într-un anume sens la interpretarea pe care Horia Stamatu a dat-o baladei *Mioriţa,* pe când invoca acea echilibrare interioară pe care o oferă creştinismul cosmic românesc. În viziunea necunoscutului discipol al lui Heidegger (care, foarte probabil, îi ascultase, alături de Octavian Vuia şi Alexandru Dragomir, cursul despre Parmenide), la temelia lumii nu stă nici *Binele Suprem* de care vorbea Platon, principiu de dincolo de existenţă a tot ce există, întrucât dincolo de contrastul de sorginte platonică dintre lumea spiritului şi lumea simţurilor, pe care îl păstrează, la Constantin Oprişan viziunea creştină asupra lumii apare prin indirecta invocare a trans-substanţializării la care participă orice creştin prin Taina Eucharistiei.” [18]

Încărcătura, cu totul specială, a acestor poeme e „traversată” mereu de un tainic *Ceva,* care o situează în teritoriul marilor interogaţii formulate cu privire la om, ca *fiinţă situată în lume, în istorie.* Dincolo de cuvinte este adăpostită intensa căutare a unui sens care, în siajul dificilei şi controversatei *probleme a cunoaşterii,* de la un timp încolo nu îşi mai produce apariţia. Instalat în asemenea teritorii, poetul pare veghează şi de o altă *interogaţie* privitoare la ce însemnă cultura, ideile, de ale căror conflicte abundă istoria şi politica. Iată câteva dintre rostirile lui decupate din poemul *Tavernă literară: Îţi dau orice spectacol în codrii mei tăcuţi,/ Istoria întreagă sub arborii eterni,/ Politica născută din antice virtuţi/ Şi-njunghiată-n jungla corsarilor moderni./ Am toată poezia prin Dante şi Homer,/ Gândirea de la Thales la ultimul sistem,/ Natura neştirbită din funduri până-n cer…/ Am binele din rugă şi răul din blestem./ Ţi-arăt filosofia în bâlciul vanităţii,/ Protagoras şi Crates în scrânciobul sofist,/ Modernii cum înalţă cântări sterilităţii/ Şi-un veac întreg cum doarme în somnul realist.* [19]

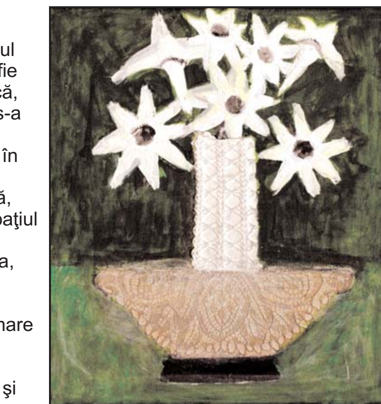
→

Istoria de lângă noi

Aluzia la veacul întreg cum *doarme în somnul realist* este limpede şi nu mai necesită explicaţii suplimentare. Dar dimensiunea şi conotaţiile a tot ceea ce se petrecuse, şi continua să se petreacă, în sfera ideilor, a gândirii, în viaţa de zi cu zi a lumii de după război va fi ilustrată cu o remarcabilă exactitate şi, nu mai puţin, cu devastatoare ironie în poemul de largă respiraţie – veritabil pamflet filosofic – intitulat *Mlaştina lirică (Sodoma literară): Eu reprezint progresul, sunt noul umanist,/ Vreau libertatea lumii s-o-nchid în necesar./ Materia supusă de pumnul realist/ Va fereca în lanţuri cuvântul refractar./ Materia voi face-o putere de nenvins/ Prin muncă şi ştiinţă, prin bléstem şi păcat,/ Voi pune viaţa-n carceri, iar spiritul învins/ Sub legi materiale va geme-ncătuşat./ Experienţa lumii o voi suma eclectic,/ Iar faţa-i negativă, contrariul ei sunt eu,/ Prin propria-mi greşeală, strunită dialectic,/ Cu propria Lui mână să-L bat pe Dumnezeu./ Cunoaşterea voi face-o o neagră liturghie,/ Cultura o tarabă de ieftine valori,/ Şi voi lovi cu ele perfecta Lui mândrie,/ Făcând astfel dovada perfectei Lui erori. /…/ De crezi cumva că este, credinţa te înşală,/ Căci de pătrunzi în piatră, ori tai în diamant,/ Ai pururea în faţă a lumii formă goală,/ Iar el sub analiză, dispare în neant./ Când tai atomul, taina din lanţuri să i-o scot,/ Substratul energetic dispare ca un vis./ Materia e lanţul, constrângerea e tot,/ Sau legea, şi încolo – pustiul stă deschis./ Iar legea sunt eu însumi, concept obiectivat;/ De cresc în spaţiul cosmic ori scad în amănunt,/ Mă aflu tot pe mine, de mine proiectat/ Să mă privesc narcisic în ceea ce nu sunt./ Tot ce-i sistem, gândirea şi cosmosul sunt eu./ Eu pun gândirii stavili şi cosmosului legi,/ Eu sunt necesitatea, iar tu subiectul meu/ Şi tolerant cu tine, te las să mă-nţelegi./ Materia mi-e lege, iar tu exişti prin ea/ Şi de comiţi greşala să ieşi din lanţul său,/ Îţi voi distruge trupul, să-mi apăr legea mea,/ Căci apărându-mi legea, îţi apăr trupul tău./ Deci nu greşi, dar asta ştiind că nu se poate,/ Îţi voi salva fiinţa pe drumul cel mai bun:/ Originea greşelii constând în libertate,/ Prin lanţuri te voi face greşelilor imun./ Salvarea, deci, e lanţul; şi nu-ncerca să ieşi,/ Abisul nefiinţei se cască-n faţa ta,/ Ci dus de geniul liber pe drumul fără greş,/ Pe poarta fericirii în lanţuri vei intra./ Miraculos e lanţul, principiul meu suprem,/ Îl afli în gândirea şi inima oricui;/ E lege, raţiune, metodă şi sistem,/ E însăşi cheia lumii, iar eu sunt geniul lui. /.../ Materia de spirit să mi-o despart cu artă,/ Îţi voi înfige-n creier cuţitu-mi analist;/ Va arde-n suferinţă credinţa ta deşartă,/ Mi-oi aduna reziduul cu mâini de alchimist. /.../ Voi mânui teroarea, suprema mea putere;/ Prin ea îmi vei cunoaşte tot geniul distructiv,/ Îţi va-mpietri substanţa iubirii în artere/ Şi-mi voi hrăni cu dânsa veninul corosiv.*

Citindu-le, aceste versuri reamintesc tulburătoarea întrebare a lui Hölderlin: „La ce bun poeţii în timpuri sărmane?" Fără îndoială, totalitarismul nu putea supravieţui fără uciderea poeţilor, a poeziei, a filosofiei. În 1959, la Paris, la un an de la moartea lui Constantin Oprişan, fenomenul era descris (probabil fără legătură directă cu dispariţia poetului, cât cu întreaga tragedie pe care o traversau cultura şi intelectualitatea în România aflată sub teroare stalinistă), cu un întreg ambitus de implicaţii, de Virgil Ierunca în revista *Caete de dor. Metafizică şi poezie*. În aşa-zisa cultură a României, scria el, „nimic nu rămâne nemutilat de tăvălugul marxism-leninismului. Însă, înaintea tuturor, cele mai prigonite de ideologia totalitară vor fi filosofia şi poezia. Prigoana, scrie el, nu este vremelnică, dat fiind că nu e legată de o perioadă din istoria bolşevismului, ci de însăşi structura acestei barbarii moderne care le exilează din foarte multe motive, dar mai ales din teamă." Căci „singura nelinişte, aproape religioasă a comunismului, constă în îngrijorarea lui permanentă, în panica lui bolnavă ca nu cumva exilul filosofiei şi poeziei să nu fie desăvârşit. Panică firească, fiindcă filosofia, de când s-a pomenit, a pus pe om să întrebe şi să se întrebe – în libertate – despre adevăr. Panică tot atât de firească, fiindcă poezia apare în spaţiul acela de har şi tăcere ce ia naştere după întrebarea, răspunsul sau lipsa de răspuns, a filosofului. /…/ Oblonul unei inchiziţii sumare a fost tras peste toate şi peste toţi. Pretutindeni în România glasul filosofilor şi filosofiei a fost ucis, pentru a lăsa locul unui pustiu de conştiinţă şi de suflete, în care nu oficiază decât o singură esenţă: minciuna, şi o singură existenţă: ciocoiul dialectic. Soarta filosofului român e fără seamăn şi fără ieşire. /…/ Încă un strat de suferinţă suprapus peste istoria nefericirii neamului românesc constituie desigur încă un *prilej* – poate cel mai mare – pentru a împinge pe cugetătorii de mâine să facă din filosofia românească obsesie de răscumpărare." [20]

6. Câteva concluzii şi consideraţii finale

Privitor la rememorarea unor fenomene similare cu cele despre care s-a făcut vorbire în aceste pagini, istoricul englez Tony Judt (profesor la New York University, director al Remarque Institute dedicat studiilor europene) afirma că ele se dovedesc purtătoarele unor semnificaţii de o excepţională importanţă, dat fiind că: „Barbaria trecutului recent al Europei, *dublul* întunecat împotriva căruia s-a construit cu trudă Europa postbelică se află deja în afara câmpului memoriei pentru europenii mai tineri./…/ Pentru ca trecutul Europei să ofere mai departe Europei prezente o învăţătură şi un ţel moral, istoria va trebui să fie predată de la capăt fiecărei noi generaţii. Uniunea Europeană este, poate, un răspuns dat istoriei, dar ea nu poate fi un substitut." [21]

În primii ani de după cea de a doua conflagraţie mondială, Hannah Arendt ne încredinţa într-unul dintre eseurile ei că *problema răului va deveni întrebarea fundamentală a vieţii intelectuale postbelice din Europa.* Aşa să fie? Problema răului totalitar, a răului genocidar – cum îl va fi definit istoricul Tony Judt – a devenit, în lumea mileniului trei, una dintre problemele asupra căreia s-a convenit, desigur, că trebuie să i se acorde importanţa cuvenită. Doar că, în multe cazuri, contemporaneitatea se situează sub o, nu tocmai benignă, dominaţie a aparenţelor. Spunem aceasta întrucât e vizibil că, începând de aici, intervin serioase şi, nu de tot avuabile, dificultăţi. Aşa se întâmplă, bunăoară, că, dacă în privinţa nazismului (apropo de care totul pare a fi fost într-o anume măsură clarificat pe multiplele sale aspecte), în USA şi Marea Britanie s-au iniţiat şi se desfăşoară cursuri obligatorii incluse până şi în curricula de liceu, când vine vorba despre comunism situaţiile devin dintr-odată sensibile! Ba chiar se întrevede cultivarea premeditată a unui anume tip de amnezie ce atestă existenţa – în subsidiar – a unui tacit şi monstruos consens privind *acceptarea a ceea ce a devenit evident că reprezintă însăşi inacceptabilul!* Este punctul nevralgic asupra căruia Tony Judt susţine – sprijinindu-se pe o realitate sesizabilă în numeroase privinţe – că vest-europenii excelează. Şi e greu să nu-i dăm crezare din moment ce un *Nuremberg al comunismului* n-a existat şi, a devenit limpede, o asemenea posibilitate nu se întrezăreşte într-un viitor previzibil.

Nici în ceea ce ne priveşte pe noi, românii, într-o asemenea perspectivă lucrurile nu par să difere. Condamnarea regimului comunist, recunoaşterea criminalităţii şi ilegitimităţii ce caracterizează întreaga lui existenţă rămân destul de palide, existând tendinţe, abia disimulate, de trivializare a unor asemenea atitudini.

→

Semn(al) de carte

Timotei Prahoveanul, *Pagini vechi şi noi din istoria Lavrei Neamţului,* 2 vol., Editura Basilica, Bucureşti, 2018

Nădăjduiesc că această lucrare va fi de folos celor care iubesc istoria Bisericii noastre, cu precădere celor care vor cerceta istoria Mănăstirii Neamţ. Am adunat aceste portrete biografice şi mărturii ale bucuriei întâlnirii cu fiii Mănăstirii Neamţ sau cu iubitorii ei spre a salva din calea uitării chipuri de monahi iubitori de slujbe, de slove sau de felurite ascultări aşezate în folosul obştii, reconstituind în parte pomelnicul uneia dintre cele mai cunoscute mănăstiri a pământului românesc. (Autorul, pe coperta a patra)

Florian Copcea, *Memorialul preoţilor români din Primul Război Mondial, 1916-1918,* Editura Grafix, Craiova, 2018

Punctul de plecare în misiunea noastră de a identifica biografiile martirilor slujitori de altar şi de a-i elogia pe cei care au pus mai presus de orice dragostea de Ţară şi-a avut originea în *Referatul asupra activităţii preoţilor de armată în Campania din 1916-1918,* întocmit de şeful Serviciului Religios din Marele Cartier General, pr. iconom Constantin Nazarie, aflat în Arhivele Militare Române, Marele Stat Major. Conform acestui document, „din numărul total de 252 preoţi mobilizaţi, 135 sunt licenţiaţi în teologie, 10 sunt absolvenţi ai facultăţii de teologie, 70 sunt cu seminarul complet, 19 cu 4 clase seminariale, 11 cu câte 2 şi 3 clase secundare, restul de 6 până la totalul de 252" neputând fi clasificaţi. Ar fi un sacrilegiu dacă la această statistică nu am adăuga că şi alţi 200 de preoţi rămaşi în eparhii, refugiaţi sau trimişi în lagăre nu au ezitat, la rândul lor, să-şi facă datoria faţă de Patrie şi faţă de cei care, prin jertfa lor, au înfăptuit idealul tuturor românilor – unirea provinciilor româneşti într-un singur stat unitar. (Autorul, la începutul cărţii)

Ioan Barbu, *Eroii mei cu nume de stele. Povestiri.* Editura „Antim Ivireanul", Râmnicu Vâlcea, 2019

Aceste 15 povestiri fac parte din ampla frescă *Eroii mei cu nume de stele,* aflată în desfăşurare.

În acest cuprinzător ciclu prezint eroii care mi-au însufleţit viaţa din copilărie până astăzi, dar şi ororile prin care a trecut România aflată sub ocupaţia trupelor staliniste, oceanele de suferinţe din temniţele şi închisorile bolşevice, unde milioane de români, prin tratamente bestiale, prin bătăi şi înfometare, au ajuns pe cele mai joase trepte existenţiale cu putinţă.

Faptele istorice din aceste povestiri se împletesc cu elemente reale trăite de eroi reali. Pe unii i-am mai prins în viaţă.

Această carte, ca multe altele pe care le-am scris, se adresează mai ales tinerilor, din nevoia de informare a acestora în legătură cu istoria României cea adevărată, curată şi profundă, cu bravii ei eroi morţi pe altarul patriei, dar şi cu nelegiuirile şi crimele săvârşite în gulagurile staliniste, cu tratamentele inumane aplicate în acea perioadă de neuitat a holocaustului roşu. Trebuie ca tinerii de azi şi urmaşii lor de mâine să ştie totul despre anii zbuciumaţi ai României din toate timpurile, ca „roata istoriei" cea dureroasă şi rea să nu se mai întoarcă, pentru a fi forţaţi să-şi trăiască anii ca morţii printre vii sau să-şi părăsească pământul de obârşie. (Autorul, pe coperta a patra)

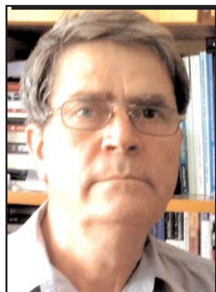

Făuritori ai Marii Uniri, martiri în închisorile comuniste (X)

Ilie POPA

Gheorghe Grigorovici

Gheorghe Grigorovici (date biografice sintetizate din volumul Petru Rusşindilar, *George Grigorovici şi social-democraţia în Bucovina,* Editura Fundaţiei „Constantin-Titel Petrescu", Bucureşti, 1998) s-a născut la 4 mai 1871 (pe stil vechi) în orăşelul Storojineţ din Bucovina (atunci provincie a Imperiului Austro-Ungar). Era al doisprezecelea dintre cei treisprezece copii ai învăţătorului Vasile Grigorovici şi ai soţiei sale, Alexandra (n. Timcu). Fratele lui cel mai mare, Emanoil, avea să devină cunoscut, sub numele Emanuel Grigorovitza, ca prozator şi germanist.

După absolvirea şcolii primare, a urmat cursurile Liceului de Băieţi din Rădăuţi (1885-1892), iar studiile superioare de medicină le-a făcut la Universitatea din Viena, între anii 1892 şi 1901. Student fiind, a fost atras de ideile social-democrate şi s-a alăturat acestei mişcări, a devenit membru al Partidului Social Democrat din Austria, remarcându-se prin conferinţe ţinute în cercurile muncitoreşti. Fiind un cadru apreciat, conducerea partidului l-a delegat ca om de încredere în Bucovina, pentru a organiza muncitorimea în Partidul Social Democrat şi în sindicate. S-a dedicat total acestei sarcini şi a renunţat la medicină pentru a se consacra activităţii politice.

Se căsătoreşte la 10 octombrie 1903 cu Tatiana Pisterman, de origine evreiască, o teoreticiană a social-democraţiei austriece şi române, care a desfăşurat o activitate intensă de asistenţă socială în rândul populaţiei nevoiaşe din Cernăuţi.

Devine redactor la ziarul *Volkspresse* de limbă germană al social-democraţilor bucovineni şi fondează apoi gazeta *Lupta,* în 1906, fiind prima gazetă social-democrată în limba română din Bucovina.

În 1905 este ales secretar al Partidului Social Democrat Român şi al Uniunii Generale a sindicatelor din Bucovina.

La primele alegeri bazate pe vot universal şi egal din Austria, care au avut loc în 1907, candidatul Gheorghe Grigorovici a devenit „primul deputat român social-democrat" în Parlamentul de la Viena. De la tribuna Parlamentului a criticat vehement administraţia de stat austro-ungară şi a arătat starea de mizerie în care se aflau muncitorii şi ţăranii din Bucovina, el fiind primul deputat care a folosit limba română în Parlamentul austriac. La alegerile din 1911 a fost ales din nou deputat în Parlamentul austriac.

Respingând exclusivismul naţionalist şi doctrina şovinistă, social-democraţii bucovineni militau pentru eliberarea românilor de sub stăpânirea străină. Astfel, în 1912, la Congresul de la Basel al Internaţionalei a II-a, al cărui manifest reafirma poziţia social-democraţiei internaţionale în problema războaielor, clamând datoria muncitorimii de a împiedica războiul prin toate mijloacele, delegatul bucovinean Gheorghe Grigorovici spunea: „Atât Rusia, cât şi Austria şi-au înfipt adânc ghiarele lor în carnea naţiunii române, răpind Basarabia şi Bucovina, iar românii din Transilvania au fost daţi pradă oligarhiei maghiare."

În acelaşi ton, la ultimul său discurs din Parlamentul de la Viena, în 22 octombrie 1918, Gheorghe Grigorovici se manifesta împotriva încercărilor de a împiedica unirea cu România a provinciilor locuite de români din Imperiul Austro-Ungar aflat în dezagregare, astfel: „Nici un român nu va renunţa vreodată la tendinţa de a reuni poporul român. Unirea românilor este un ideal şi un ţel pe care românii îl vor urmări întotdeauna, oricând, în toate împrejurările, indiferent care va fi constelaţia lor viitoare, indiferent cum va evolua soarta lor."

După actul Marii Uniri de la 1918, se impunea unificarea mişcărilor socialiste şi social-democrate din Transilvania, Banat, Bucovina cu cele din Vechiul Regat. Cum nu exista o unitate ideologică, au apărut conflicte între ele. Astfel, „social-democratul bucovinean George Grigorovici, inamic declarat al bolşevismului rus şi ungar", după cum era descris într-un apel din 27 martie 1920 al Cominternului, şi alţi reprezentanţi ai social-democraţiei au refuzat să accepte unificarea într-un partid de tip „bolşevic" care să fie afiliat la Internaţionala a III-a susţinută de grupurile comuniste. Delegaţia socialiştilor români trimisă în Rusia în toamna anului 1920 a luat cunoştinţă de *cele 21 de condiţii ale afilierii* şi a trebuit să răspundă la şase întrebări, printre care: „Declaraţi că, imediat după întoarcerea dv. în România, Grigorovici, Jumanca, Flueraş şi consorţii vor fi excluşi din partid?" Dar congresul socialist din 8-12 mai 1921, organizat conform instrucţiunilor primite de la Moscova, a decis transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român (P.C.R.), ratificând afilierea acestuia la Comintern. Şi astfel, se realizase de fapt *scindarea şi nu unificarea* mişcărilor socialiste din România.

După câteva zile, Gheorghe Grigorovici a spus în faţa social-democraţilor bucovineni că, în contrast cu „bolşevismul inconştienţilor", „democraţia este unicul drum spre socialism". O lună mai târziu, în 19 şi 20 iunie 1921, reprezentanţii mai multor organizaţii socialiste şi social-democrate care nu acceptaseră includerea în P.C.R. au organizat la Ploieşti un Congres general, unde au constituit Federaţia Partidelor Socialiste din România (F.P.S.R.) şi s-a votat o moţiune de afiliere a acesteia la Uniunea Muncitorească Internaţională a Partidelor Socialiste, cunoscută şi ca *Internaţionala de la Viena* sau *Internaţionala a II-a şi jumătate,* Gheorghe Grigorovici fiind ales preşedinte al F.P.S.R. şi delegat al acesteia pe lângă Internaţionala de la Viena. După şase ani, în zilele de 7, 8 şi 9 mai 1927, a avut loc un Congres general al F.P.S.R. care a aprobat unificarea în Partidul Social Democrat Român (P.S.D.R.) a tuturor organizaţiilor membre, iar la Congresul P.S.D.R. din 5-7 aprilie 1936 se va alege un nou Comitet Central, avându-l ca preşedinte pe Gheorghe Grigorovici. La acest congres, Grigorovici prezentase congresului un raport cu tema: „Social-democraţia şi problemele politice şi economice".

La alegerile parlamentare din mai 1920 ale României Mari, social-democraţii bucovineni au obţinut în Camera Deputaţilor cinci deputaţi, Gheorghe Grigorovici (ales şi în Senat) fiind unul dintre ei. A fost reales ca reprezentant al P.S.D.R. şi în 1931. Este de remarcat faptul că intervenţiile sale parlamentare au urmărit înfăptuirea unor profunde transformări democratice şi social-economice. Astfel, în discuţiile care au precedat adoptarea Constituţiei României din 1923, Grigorovici a arătat caracterul nedemocratic al Constituţiei sovietice: „În Republica Sovietică, dictatura proletară se înţelege în sensul că o minoritate dictează asupra majorităţii covârşitoare a ţării şi dictează în contra democraţiei; dărâmă şi nimiceşte democraţia". Câteva decenii mai târziu, fiul său evoca astfel personalitatea social-democratului Gheorghe Grigorovici în peisajul politic al României interbelice: „Tatăl meu era o figură politică frapantă, care trezea uşor admiraţie şi antipatie. Era un bun orator în câteva limbi, un bun elector – mandatele sigure ale social-democraţilor din România erau în Ardeal cele ale lui Flueraş şi Jumanca, în Banat cel al lui Eftimie Gherman şi în Bucovina cel al lui Gheorghe Grigorovici – iar ca tip intelectual şi temperamental, un intuitiv şi un pătimaş."

Odată cu dictatura regală a lui Carol al II-lea dintre anii 1938 şi 1940, care a decretat desfiinţarea tuturor partidelor politice, înlocuite printr-un „partid unic" numit Frontul Renaşterii Naţionale, în conducerea P.S.D.R. s-au conturat două poziţii distincte: o parte, printre care Grigorovici, Flueraş, Jumanca şi Gherman, au optat pentru colaborarea cu guvernul dictaturii carliste pentru a face posibilă continuarea legală a activităţii sindicatelor şi pentru a combate mişcarea legionară; restul conducerii P.S.D.R., insistând asupra distincţiei dintre partid şi sindicate, a decis excluderea din partid a colaboraţioniştilor. Astfel, Gheorghe Grigorovici, numit subsecretar de stat la Ministerul Muncii, şi-a încetat activitatea în rândurile P.S.D., iar partidul (interzis) s-a regrupat în jurul lui Constantin-Titel Petrescu.

După 23 august 1944, fruntaşii P.S.D.R excluşi au cerut reintegrarea în partid, dar s-a acceptat doar reprimirea pe bază individuală a unora dintre ei. Gh. Grigorovici, care susţinea că „sub ocupaţie străină nu se poate face politică", nu se afla printre aceştia.

În februarie 1948 a avut loc congresul de „unificare" al P.S.D.R. cu P.C.R. sub denumirea de Partidul Muncitoresc Român, după care au urmat arestările militanţilor P.S.D.R. care nu acceptaseră lichidarea social-democraţiei ca formaţiune politică.

Drept urmare, Gheorghe Grigorovici, etichetat drept „trădător al clasei muncitoare", a fost arestat la 13 iunie 1949 şi încarcerat fără proces în Închisoarea Văcăreşti unde, supus unui regim dur de detenţie, a decedat la 18 iulie 1950. Avea vârsta de 79 de ani.

Simultan se manifestă şi o discretă, dar evidentă, tentativă de opacizare (pe multiple paliere) a memoriei. Desluşim reziduuri ale mentalităţilor induse de totalitarism obstinate în tentativa de a nu se apleca, a nu gândi/regândi – şi, implicit, a nu înţelege, a nu discerne, ba chiar a estompa! – semnificaţia evenimentelor şi fenomenelor din istoria noastră recentă. Este ceea ce inoculează încă inconsistentei, fragilei şi vulnerabilei noastre democraţii entropie, vacuitate şi vid spiritual.

Se poate desluşi în aceste aserţiuni unul dintre sensurile pe care s-a întemeiat ideea lucrării noastre, având în vedere omul, ca valoare supremă, ca măsură a tuturor lucrurilor, dar şi ca fiinţă cu cea mai indescifrabilă natură. Considerăm că astăzi nu ne mai este permis – moralmente – să îl înţelegem altfel decât ca o *libertate* ce se sustrage cunoaşterii orientate obiectual, el fiind şi altceva decât doar un produs al naturii şi istoriei. Şi, cum îl gândea Karl Jaspers, el fiind totdeauna „…mai mult decât ceea ce poate să ştie chiar el despre sine şi mereu altceva decât se poate anticipa, în sensul că sinele său (*das Selbst*) nu este accesibil niciunei investigări". [22] Să ne mai reamintim şi un gând aparţinător lui Hegel, marele gânditor care spunea că *totul poate fi iertat, mai puţin crima împotriva spiritului şi puterii de reconciliere a iertării.*

Bibliografie

[13] Tzvetan Todorov, *Les abus de la mémoire,* Ed. Arléa, Paris, 1995, p. 16.

[14] Isabela Vasiliu-Scraba, *Discipoli necunoscuţi ai lui Martin Heidegger: Constantin Oprişan,* anexă în vol. Constantin Oprişan, *Cărţile spiritului şi alte poezii,* Ed. Cristiana, Bucureşti, 2009, ediţie îngrijită de pr. Gheorghe Calciu, Marcel Petrişor, p. 83.

[15] *Ibidem,* pp. 83-84.

[16] În vol. Constantin Oprişan, *Cărţile spiritului şi alte poezii, op. cit.*, pp. 77-78.

[17] *Ibidem,* p. 12.

[18] Isabela Vasiliu-Scraba, *op. cit.*, pp. 84-85.

[19] Constantin Oprişan, *Cărţile spiritului şi alte poezii, op. cit.*, p. 38.

[20] Virgil Ierunca, *„Carte de cetire", Caete de dor* 12, Paris, 1959, 30.

[21] Tony Judt, *Epoca postbelică,* Ed. Polirom, Iaşi, 2008, pp. 756, 757.

[22] Karl Jaspers, *Texte filosofice,* Ed. Politică, Bucureşti, 1986, p. 87.

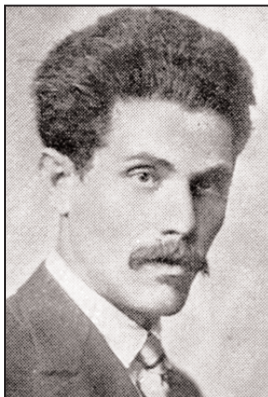
Un bust Eminescu de Romul Ladea

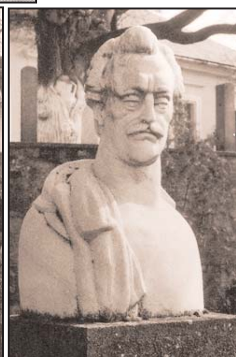
Radu HOMESCU

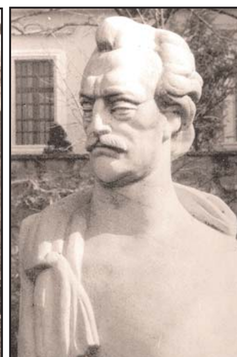
La poalele Munţilor Zărandului se întinde un promontoriu de toată frumuseţea, cu o amplă deschidere spre orizontul apusean, unde străluceşte mănoasa câmpie aurie a Aradului. Salba localităţilor rurale de-a lungul dealurilor găzduieşte bogatele vii cu soiuri rarisime de struguri şi lanurile de cereale crescute din pământul său deosebit de fertil. Una din renumitele comune, prin tot ceea ce a dat de-a lungul istoriei de peste 850 de ani de atestare documentară, ca fapte şi evenimente politico-sociale, rămase repere în istoria neamului nostru, dar şi roadele bogate rezultate, de-a lungul veacurilor, din hărnicia fără seamăn a locuitorilor plugari, este Şiria din judeţul Arad. Din rândul acestora s-au ivit un Ioan Slavici, un Iuliu Traian Mera – cel care a publicat, pentru întâia oară, *Luceafărul* lui Eminescu, în *Almanahul Societăţii «România Jună»* apărut la Viena în 1883, un Ioan Russu-Şirianu, ziaristul instruit în redacţia *Românului* a lui C.A. Rosetti, precum şi un Emil Monţia, avocatul şi compozitorul care din tinereţe (1906) s-a strămutat la Şiria, trecând dealul învecinat, al Şiculei sale natale. Aici, la Şiria, acesta din urmă şi-a trăit viaţa de jurist şi muzician. Emil Monţia face parte din galeria puţinilor creatori români de operete, menţionându-i *Fata de la Cozia, Haiducul Cercel, Peştera din Efes* ş.a., jucate pe scena Operei, respectiv Operetei din Bucureşti, precum şi piese de muzică simfonică; a făcut parte din grupul de iniţiativă, alături de George Enescu, în 1920, ca membru fondator al Societăţii Compozitorilor Români; palmaresul său componistic impresionant l-a consacrat şi în calitate de autor de muzică corală şi vocală, din categoria cea din urmă fiind creaţii pe versurile lui Eminescu, Goga, Blaga, Şt.O. Iosif şi alţii. Nu mai puţin relevante sunt colindele sale închinate naşterii Mântuitorului care dăinuie şi azi în repertoriul colindătorilor. Îmi amintesc că în copilărie mergeam cu *Steaua,* împreună cu colegii mei de şcoală, prima gazdă colindată fiind Domnul Emil Monţia. Ne primea cu mare bucurie în casa sa şi, după ce epuizam dialogul dintre Cei trei Crai de la Răsărit – Balthazar, Melchior şi Gaspar, ne ruga să cântăm şi colindele pe care le ştiam. Desigur, începeam cu *Sus la Poarta Raiului* şi altele, lucrări ale compozitorului şirian.

În cele ce urmează, vom istorisi faptele legate de iniţiativa salvării unui bust al lui Eminescu, realizare artistică a marelui sculptor Romul Ladea, prieten cu Emil Monţia. Bănăţeanul Ladea, vremelnic locuitor al Timişoarei, a fost preocupat de transfigurarea în marmură a chipului marelui nostru poet. Nu cunoaştem câtă vreme a cioplit bustul, în anul 1939, dar din relatările fiului său, medicul Ion Ladea, se pare că inspiraţia, izvorâtă dintr-o profundă pasiune pentru genialul Eminescu, l-a condus pe artistul plastic la a finisa lucrarea în mai puţin de o lună de zile. Monţia îl vizita destul de des, datorită drumurilor sale în capitala Banatului, la instanţele de judecată unde îşi apăra clienţii. În perioada ulterioară abolirii monarhiei au avut loc la Timişoara serii de manifestaţii de stradă ale Blocului Partidelor Democratice, desigur pentru consolidarea „democraţiei populare”. Invitat fiind de propagandiştii vremii să participe la demonstraţia Blocului, Romul Ladea a refuzat, replicând cu duritate împotriva regimului instalat în România. Drept urmare, sculptorul Ladea a fost chemat la Procuratură pentru „a da cu subsemnatul” în legătură cu atitudinea sa. Trecând pe la atelierul său, Emil Monţia a fost rugat de sculptor să-i salveze lucrările finisate, prima fiind bustul lui Eminescu. A primit cheile de la atelier, pentru ca în cazul arestului iminent, să poată să salveze lucrările.

Îndată după sosirea la Şiria, cu trenul, Emil Monţia l-a contactat pe tatăl meu, învăţătorul Vasile Homescu, care îi era prieten şi care fusese numit de puţină vreme directorul şcolilor din Şiria. Au aranjat în aşa fel ca tatăl meu, după plecarea grabnică a lui Emil Monţia înapoi la Timişoara, pentru ridicarea şi expedierea bustului cu ultimul tren marfar de seară, cu destinaţia Şiria, să preia „coletul” la gara de la marginea comunei şi să-l adăpostească unde va şti că se va afla în siguranţă, autorul sculpturii fiind reţinut şi anchetat pentru atitudinea sa potrivnică „democraţiei” şi „regimului popular” de curând instaurate. Tatăl meu a angajat o căruţă trasă de un cal, plină cu paie. pentru a proteja sculptura de marmură de zdruncinăturile provocate de drumul de ţară cu hârtoape şi pentru a putea fi acoperită de privirile curioşilor. Menţionez că bustul nu a putut fi împachetat la Timişoara în vreo ladă de scânduri şi împrejmuită cu talaş sau alte materiale anti-şoc, aşa încât etichetele şi hârtiile de transport au fost lipite direct pe sculptură cu papă de făină, după cum se proceda la vremea de atunci.

Dacă memoria nu mă înşală, „marfa” expediată avea menţiunea „Piatră de marmoră ornamentală”. Trenul a sosit la timp, „coletul” fiind preluat de cei doi, tatăl meu şi ţăranul Gheorghe Hui, un vecin de-al nostru din Şiria şi care avea şi doi copii şcoliţi de ambii mei părinţi. În plus, *baci' Ghiţă* era un om de caracter, de o mare discreţie. De la gară, şontâc-şontâc, s-a ajuns la şcoală, înainte de lăsarea serii de septembrie. Acolo, înainte de descărcarea bustului din căruţă, tata aranjase, în raport de dimensiunile lucrării de artă, locul cuvenit în cancelaria directorului, anume, deasupra unui dulap solid şi nu prea înalt. Baciu Ghiţă, fiind mai firav decât tata, a apucat partea mai uşoară, adică capul sculpturii, iar părintele meu a apucat partea mai grea, ce urma a fi aşezată pe postament. Pentru a intra pe uşa care ducea la cancelaria directorului, trebuiau urcate vreo şapte trepte. Urcând încet, cu spatele, sub povara greutăţii marmurei, baci' Ghiţă scapă bustul, iar în acea clipă tata face un efort enorm de ridicare şi împiedicare a dezastrului, astfel salvând spargerea lucrării de marmură care era îndreptată cu faţa portretului poetului spre scările de ciment. În acel moment al efortului a simţit ruperea perineului, nedureroasă atunci, dar cu consecinţe chirurgicale ulterioare repetate.

Până la clarificarea situaţiei anchetei lui Romul Ladea, bustul lui Eminescu nu a fost expus public, găsindu-şi găzduirea în cancelaria directorului. După câteva zile, Emil Monţia a fost invitat să vadă „adăpostul” sculpturii. Abia după moartea „generalisimului” Stalin, în 1953, bustul a fost instalat în faţa Castelului Bohuş, azi Muzeul „Ioan Slavici – Emil Monţia”.

În imaginile alăturate, prezentăm bustul lui Eminescu. Din mărturisirile lui Emil Monţia, Romul Ladea i-ar fi relatat că bustul îl reprezintă pe Mihai Eminescu în ultima parte a vieţii, la „bătrâneţe”, cum afirmase sculptorul.

Semn(al) de carte

Mihai-Octavian Groza, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeş,* Editurile Argonaut şi Mega, Cluj-Napoca, 2018

Lucrarea omagiază personalităţi importante ale Sebeşului, care ne-au lăsat moştenire memoriile din perioada atât de fierbinte a Marelui Război şi premergătoare Marii Uniri, îmbogăţind istoria culturală a Sebeşului. Totodată, ea este şi o pledoarie pentru cercetarea surselor memorialistice care aduc cu sine o suită de emoţii şi sentimente, elemente de ordin afectiv, deosebit de energizante în formarea de convingeri. Lucrarea prezintă chestiuni de interes public, mai ales în acest an, al Centenarului, urmărind şi elogiul unei atitudini din unghiul moralităţii, fără a ieşi din dimensiunea raţionalului. Stimulează atenţia prin exemple concrete şi mai puţin cunoscute. Este originală, nu în sensul că tratează o temă care nu a mai fost tratată, ci că expune în manieră personală informaţii existente, interpretează fapte şi, mai presus de toate, originalitatea presupune onestitate intelectuală. La toate acestea se adaugă rigoarea aparatului critic, alcătuit cu respectarea normelor academice. (Prof. Ionel Cârcoană, în Prefaţă)

Ionel Dumitrescu, coord., *Acum, la apel, seniorii,* vol. II, Editura Agir, Bucureşti, 2019 (800 pag., cu o bogată ilustraţie, în majoritate color)

Lucrarea memorialistică mai sus menţionată a fost editată cu sprijinul „Asociaţiei Cadrelor Militare în Rezervă şi în Retragere din Armele Transmisiuni, Informatică şi Război Electronic – General Leandru Panait”.

Sub aspect structural, cele două volume, care însumează 1.600 de pagini, cuprind „mărturisiri de suflet” semnate de către 58 şi. respectiv. 24 de autori.

„Cărămida” – aşa a fost denumită metaforic această carte de către cel care a gândit-o şi s-a zbătut pentru apariţia ei, coordonatorul, gl. mr. (rtr.) ing. Ionel Dumitrescu. Bine şi inspirat zis „cărămida”, căci ea este unitatea-etalon aşezată la temelia unei construcţii, aşa după cum tot ea, cărămida, înalţă zidul pavăză, zidul mărturie, zidul punct de observaţie, zidul model, zidul care se zideşte de către urmaşi. (…)

În stufoasa literatură memorialistică nu ştiu să se mai fi înălţat o asemenea construcţie monumentală cu atâtea „cărămizi” şi atâţia temerari Meşteri Manole animaţi de dragostea de profesiunea aleasă, de mândria că au fost de folos neamului lor! Iată o lucrare unicat, spre vrednica laudă a autorilor! (Prof. Lavinia Anton, într-o broşură realizată cu prilejul lansării cărţii, în luna mai 2019)

Istoria de lângă noi

Răsfoind ziarul *La Roumanie* din anul 1920

Eufrosina OTLĂCAN

Cea de a treia serie a ziarului *La Roumanie* a apărut zilnic, la Bucureşti, între 5 august 1920 şi 21 iunie 1921. Această serie se autodefineşte în primul său editorial: „Rămâne ceea ce a fost, un organ naţional care, în afara şi pe deasupra luptelor de partid, se va ocupa mai ales de interesele superioare ale Patriei. (...) Pe primul loc se va interesa de politica externă, care rămâne şi va rămâne pentru mult timp punctul principal al preocupărilor ţării. Ar fi o nebunie să ne imaginăm că odată pacea încheiată, lumea s-ar putea întoarce la vremea dinainte de 1914.”

Jertfa românilor fusese uriaşă, dar realizarea Marii Uniri, a României Mari, a creat acea stare de spirit, necesară şi benefică pentru construcţie şi reconstrucţie în toate domeniile: economie, industrie şi căi de comunicaţie, educaţie, justiţie, morală. Familiile şi-au îngropat şi şi-au plâns cu discreţie morţii, instituţii publice au ridicat monumente în aproape toate oraşele şi satele Ţării, pentru cinstirea eroilor. Iar opera constructivă a început din primele luni după semnarea Tratatului care consfinţea frontierele României.

Situaţia de intrare în normalitate a vieţii interne din România se reflectă şi în această publicaţie în limba franceză, care include acum şi rubrică de mică publicitate, cu oferte de serviciu, orarul trenurilor şi orarul liniilor maritime, adresele consulatelor, caselor de sănătate şi ale băncilor, noutăţi în teatre, cinematografe, librării, carnet monden – baluri, căsătorii – şi chiar două romane foileton, întinse pe câteva luni: *Emanciparea Bohemienilor* de G. Sion, până în septembrie 1920, urmat de *Câteva ore la Snagov* de Al.I. Odobescu. Rubrici permanente găsim sub titluri precum *Cronică parlamentară* sau *Ultima oră,* redând „telegrame externe”.

Această perioadă de avânt şi entuziasm nu a fost lipsită de frământări, induse de o situaţie absolut nouă, atât în plan intern, cât şi extern.

Încerc să desprind din colecţia cotidianului *La Roumanie* din anul 1920, mai întâi situaţia generală a ţării, pentru ca apoi să urmăresc punctual unele problemele dezbătute în paginile ziarului. Mă voi opri la: 1. Confruntarea cu provocările bolşevismului; 2. Congresul pentru unitatea bisericilor ortodoxe române; 3. Învăţământ şi educaţie; 4. Relaţia cu Ungaria.

Situaţia generală a Statului şi direcţia care se cerea a fi parcursă în viitorul imediat le avem integral în discursul pe care şeful statului, Regele Ferdinand, l-a rostit în deschiderea Sesiunii Parlamentului României din ziua de 28 noiembrie 1920. Parcurgând rândurile discursului, în care fiecare aspect nou se află sub o nouă adresare directă, cu *Domnilor Senatori, Domnilor Deputaţi,* extrag o seamă de subiecte asupra cărora s-a oprit Suveranul; prezint aici un foarte scurt rezumat.

Cu convingerea că energiile din timpul marelui război naţional, ale tuturor fiilor neamului, vor uni spiritele şi inimile în serviciul exclusiv al Patriei, Regele cere binecuvântarea Cerului pentru lucrările Corpurilor legislative. Situaţia financiară este peste tot dificilă din cauza războiului, bogăţia României şi a fiilor săi sunt puternice garanţii ca în curând să se îmbunătăţească. Măsurile financiare nu ar putea să-şi atingă ţelul urmărit dacă nu se intensifică producţia; în acest scop, încă şi mereu avem datoria de a creşte producţia, de a ameliora mijloacele noastre de comunicare, în special căile ferate, care trebuie să fie reorganizate, dar şi reglementarea regimului apelor. *Guvernul Meu va prezenta diferite proiecte. În acelaşi timp, va asigura bunăstarea lumii muncitoare prin reglementări ale asociaţiilor profesionale şi ale contractului de muncă. Armata, care în acest război pentru unitatea naţională s-a acoperit de glorie şi a făcut dovada unei admirabile discipline, este garanţia cea mai sigură a menţinerii rezultatelor obţinute cu sacrificii, este baza întregii noastre consideraţii.*

Între rezultatele obţinute, subliniază două experienţe reuşite, exproprierea şi constituţia, cea care a pus bazele reformei electorale, prin votul universal. Noii legislaturi îi revine onoarea de a fixa definitiv legea electorală unitară. Unificarea naţională impune opera dificilă a unificării administrative şi legislative. Guvernul va supune deliberărilor din Parlament legile pentru noua organizare administrativă a ţării.

Discursul regal continuă cu situaţia internaţională a României, care este definitiv stabilită de Tratatul care a pus capăt Războiului Mondial şi de Convenţia prin care Marile Puteri au recunoscut unirea Basarabiei cu Patria Mamă. Unirea, de acum înainte, nu va mai fi pusă în discuţie, a legalizat frontiera noastră de est. Relaţia României cu puternicii şi glorioşii noştri aliaţi s-a strâns tot mai mult. Raporturile noastre cu ţările vecine, alături de care ne-am bătut, se strâng în fiecare zi; avantajele unei colaborări între ele şi noi devin din ce în ce mai evidente. Pentru ceilalţi vecini ai noştri, cu unii am stabilit deja raporturi normale şi sperăm că toţi vom ajunge la acelaşi rezultat. Pentru prima dată în istoria noastră, cu Sfântul Scaun avem o legătură diplomatică; ea ne va ajuta la a realiza concordatul cerut de noua organizare a României, unde libertatea fiecărui cult trebuie să se armonizeze cu unitatea statului.

În încheierea discursului său, Suveranul aminteşte că *Ţara aşteaptă de la reprezentanţii ei mai mult fapte decât vorbe. Ea vrea sfaturi şi exemple practice. (…) Ar trebui ca Parlamentul nostru să fie primul care să dea exemplu de această ardoare fecundă în muncă, de această grijă a datoriei civice, pe care o va cere în van populaţiei, dacă nu va începe el însuşi să se conformeze.*

Confruntarea cu provocările bolşevice

Populaţiile statelor europene, după semnarea tratatelor de pace, se confruntau cu provocări ale comuniştilor bolşevici, pentru care literă de lege era Internaţionala a III-a. Pentru precizie şi pentru a înţelege de ce ziarul *La Roumanie* foloseşte mereu termenul de „proletariat anarhist”, preiau după Wikipedia definiţia: „Internaţionala a III-a comunistă, fondată în 1919 de Lenin şi Partidul Comunist Rus (bolşevic), avea ca scop lupta prin toate mijloacele posibile, inclusiv lupta armată, pentru răsturnarea burgheziei mondiale şi pentru formarea unei republici sovietice internaţionale, ca un stadiu de tranziţie către abolirea definitivă a statului”. Continui cu relatări din ziarul nostru.

În faţa numeroşilor adepţi ai teoriilor proletariatului anarhist, poporului român, care este înzestrat cu bun-simţ şi simţ practic, i se cere să-şi păstreze mentalitatea robustă şi să nu se lase contaminat de doctrine înşelătoare. Proletariatul anarhist îşi atribuie o putere internaţională, săpând interesele naţionale sub pretextul că el ar fi o ameninţare la adresa capitalismului şi burgheziei. „În realitate, scopul urmărit de plenipotenţiarii proletariatului anarhist, apostolii şi propagandiştii lor, este pur personal.” În articolul din 22 septembrie, intitulat *Contra Patriei. Contra Muncii,* lucrurile se văd astfel: „Diplomaţia improvizată şi impertinentă, parlamentarismul propus de Internaţionala a III-a, au scopul să facă imposibilă orice administrare interioară, pentru a distruge orice relaţie între guverne”.

Incitarea la grevă generală era ţelul diplomaţiei proletare, propuse de Internaţionala a III-a. „Aceste agitaţii criminale au scopul de a tulbura viaţa noastră economică, deja atât de critică. Este uşor de înţeles că prin oprirea circulaţiei trenurilor, transportul călătorilor va fi împiedicat, mai ales cel al revitalizării, deci noi dificultăţi în condiţiile de viaţă ale populaţiei.” În 18 septembrie, ziarul scrisese despre *Propaganda bolşevică printre angajaţii căilor ferate în Transilvania.* Aducând la cunoştinţă aceste fapte criminale, se cere opiniei publice să le defăimeze aşa cum merită şi recomandă, pentru revenire la calmul complet, încrederea că guvernul va lua toate măsurile aşa încât activitatea să revină la intensitatea normală, iar, pe de altă parte, va lua măsurile de rigoare contra celor care vor să priveze populaţia de lucrurile care-i sunt necesare existenţei şi să provoace dezordine interioară. „Eforturile guvernului şi autorităţilor, care tind să amelioreze situaţia feroviarilor, va sfârşi prin a disipa ideile nefaste şi eronate ale feroviarilor noştri care au fost sub influenţa propagandei bolşevice.” Ca urmare, greva generală a fost abandonată. Se mai scrie că „organul socialist din Braşov publică un articol de fond în care exprimă, în termeni simpli, dar aproape elogioşi, recunoştinţa faţă de trimisul guvernului însărcinat cu stingerea chestiunii în litigiu. (…) Domnule Dimitrescu, spune *Elŏre,* sunteţi un gentleman cu educaţie europeană. Aţi primit pe şefii muncitorilor noştri cu atitudinea demnă a unui om de onoare. Mulţumiri prin vocea presei noastre.”

→

Autorul acestei opere a studiat sculptura cu Dimitrie Paciurea la Academia de Belle Arte din Bucureşti, iar mai târziu la Paris cu Antoine Bourdelle (la Academie de la Grande Chaumière) şi, pentru scurt timp, în atelierul lui Brâncuşi, mai apoi la L'École du Louvre, fiind puternic influenţat de arta lui Auguste Rodin. Asimilând lecţia acestor mari creatori, Ladea adaugă o notă personală şi originală, forţa sa lăuntrică determinând ca stilul figurativ care-i domină opera să plăsmuiască mitologie şi filosofie izvorâte din modelarea personajelor sculptate în piatră, marmură, lemn sau turnate în bronz. Din stilul său monumental unic se degajă o simbolistică, un anume limbaj de o frumuseţe aparte, ce definesc harul său de mare creator. (A se vedea: 1. *Dicţionarul Sculptorilor din România, Secolele XIX – XX,* vol. 2, lit. H-Z, coordonator: Ioana Vlasiu, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2012, şi 2. Adriana Botez-Crainic, *Ladea,* Ed. Monitorul Oficial, Bucureşti, 2017.) În plus, Ladea a fost un profesor universitar exemplar. A predat la Şcoala de Arte Frumoase din Timişoara, unde a fost şi rector, începând din anul 1936, iar în perioada 1942–1949 a devenit profesor la Şcoala Medie Tehnică de Arte Decorative, după care s-a transferat la Cluj-Napoca, profesor universitar la Şcoala de Belle Arte, devenită Institutul de Arte Plastice.

Bustul lui Mihai Eminescu, realizat de Romul Ladea, instalat la Şiria în satul marelui prieten de-o viaţă, Ioan Slavici, în faţa muzeului ce poartă numele „Slavici – Monţia”, suscită interesul vizitatorilor, surprinşi de portretul care transmite mai degrabă înălţimea filosofică a genialului „poet nepereche”, decât fidelitatea înfăţişării cunoscute din fotografia pragheză de tinereţe intrată în memoria vizuală a românilor. Decenii de-a rândul ne-a surprins necunoaşterea acestei opere sculpturale a lui Romul Ladea în rândul confraţilor de branşă şi al criticilor de artă, cu două importante excepţii, menţionate mai sus. Acesta este şi motivul depunerii mărturisirilor de faţă.

În *La Roumanie* găsim şi relatări despre partidele socialiste europene, care au avut în această perioadă un congres în Belgia, unde au recunoscut necesitatea apărării naţionale. Unele partide socialiste voiau să adere la Internaţionala a III-a, punând unele condiţii. Preiau un citat edificator: „Noi nu mai suntem în ritmurile socialiste de ieri, în cântecul de ciocan şi nicovală, al plugului şi al secerii. Chiar literatura uzinelor, care-i tentase în timpul lui Kerensky şi al începuturilor lui Lenin în Rusia, nu-şi mai găseşte scriitori.”

Congresul pentru unitatea bisericilor ortodoxe române

Din 23 septembrie 1920, *La Roumanie* scria despre Congresul Bisericii Ortodoxe Române, care era în desfăşurare în acele zile. Se preciza şi de ce este nevoie să fie înţelese aceste dezbateri, în condiţiile unităţii statale a României, întregită cu provinciile care au fost sub dominaţie străină timp de multe veacuri.

Preiau din argumentele prezentate în articolele dedicate acestui subiect.

Biserica Ortodoxă Română din vechiul regat este strâns unită cu Statul, care respectă cu grijă prerogativele religioase indispensabile în materie de dogmă, de morală şi disciplină. În provinciile acum reunite cu Ţara, Biserica Ortodoxă Română era în mod necesar autonomă, deci nu numai separată de stat, dar direct persecutată de acesta. Aici, orice organizaţie, orice disciplină chiar, a fost echipată pentru apărarea tradiţiei religioase şi naţionale, într-un mediu ostil. Cu biserica vechiului regat nu putea avea decât legături spirituale. Acum, legăturile care le uniseră trebuiau să sufere anumite modificări, în vederea unităţii întregii Biserici naţionale. Totodată, este de asemenea legitim ca anumite uzanţe particulare, născute în aceste secole de lupte eroice contra maghiarizării sau rusificării, să nu fie abolite fără nicio raţiune. Clerul combativ al acestor regiuni, la momentul când se realizează opera pe care lung timp a predicat-o şi a întreţinut speranţele atâtor generaţii, merită să păstreze unele privilegii. Clerul ortodox român din aceste provincii îşi asumase sarcina şcolilor româneşti, care funcţionau în absolută solidaritate cu bisericile. Resursele comunităţilor, ecleziastice şi şcolare în acelaşi timp, erau asigurate prin ajutor şi donaţii, provenite, în cea mai mare parte, de la cei fideli, ei înşişi interesaţi direct în menţinerea şi dezvoltarea acestor instituţii.

Situaţia, evident, nu va rămâne aceeaşi. Mai întâi, şcolile intră în mod necesar în cadrul învăţământului nostru public. Dar în dezbaterile Congresului, centrul era chiar statutul Bisericii Ortodoxe Române. Mai mulţi participanţi estimau că ar trebui aplicate modificări, mai ales legate de uniunea strânsă cu Statul. Unii cereau un fel de semi-autonomie, dorind o colaborare mai largă şi mai liberă cu elementul laic, mai ales în consiliile de administrare temporală. Cât despre administrarea ecleziastică, clerul acestor provincii ar vrea să conserve autonomia, dar se teme ca nu cumva obişnuiţii fideli să conteze de aici înainte pe Stat pentru a subvenţiona necesarul de cheltuieli ale bisericilor.

La Roumanie scrie: „Noi ne mulţumim să semnalăm aceste fapte şi idei. Congresul nu şi-a încheiat lucrările.” [Într-adevăr, abia la 6 mai 1925 s-au promulgat Legea şi Statutul de organizare a BOR.]

Învăţământ şi educaţie

În 14 septembrie, *La Roumanie* publica articolul *La Rentrée* – începutul anului şcolar – apreciind că „niciodată problema educaţiei nu s-a pus cu mai multă îngrijorătoare intensitate ca după război. În timpul acestei crize, s-a putut aprecia cât valorează omul şi cum această valoare depinde de educaţie. Anul şcolar 1920-1921 va da nota exactă a vitalităţii noastre viitoare şi niciun sacrificiu nu trebuie să pară prea greu pentru a-i asigura succesul. Mentalitatea generală a elevilor noştri a suferit schimbări din cauza războiului. Copiii sunt mai plastici decât oamenii maturi şi primesc lucrurile cu o amprentă mai profundă. Sufletele lor tinere s-au trezit într-o epocă făcută de eroism şi elan naţional.”

În programul educativ naţional trebuie readusă educaţia morală. Există o dezordine morală şi adesea indisciplină, de aceea este necesară o reacţie, în acelaşi timp prudentă şi energică, ceea ce poate fi făcută doar prin colaborarea strânsă între profesori şi familii. Adevărat, este penurie de cadre didactice şi de localuri de şcoli. Situaţia s-a mai remediat prin organizare de cursuri paralele şi de reducerea numărului de ore consacrate unor materii. Prima problemă este numărul elevilor crescând în proporţii considerabile, pe când numărul profesorilor este staţionar, dacă nu chiar redus.

Educaţia fizică are o importanţă deosebită, ea fiind o reparaţie necesară după depresia fiziologică produsă de război, cu tot cortegiul lui de boli şi privaţiuni. În acelaşi timp, educaţia fizică este indispensabilă pregătirii luptelor viitoare, „lupte pacifiste ale producţiei economice, dar şi lupte militare ale apărării fructelor victoriei”.

În domeniul educaţiei, un articol publicat în 7 octombrie, semnat de dr. Titu Ionescu, intitulat *O lege a prostituţiei,* dezbate o problemă dură, care în presa zilelor noastre nu ştiu să fi apărut. Preiau din pledoaria doctorului Ionescu pentru *Educaţia morală a tinerei fete* şi cultura sa intelectuală, care trebuie să reţină atenţia tuturor celor care se ocupă de această gravă problemă. Autorul scrie despre lipsa totală a cunoştinţelor cele mai elementare de morală socială a maselor muncitoare şi ţărăneşti, dar şi analfabetismul care domneşte la noi, cât teren necultivat este propice proastei stări de sănătate. „Şi-apoi, cine ar putea în mod practic să împiedice o biată femeie, neavând pentru moment un mijloc onest de existenţă, să-şi dea corpul pentru o bucată de pâine. Utilitatea prostituţiei este perfect demonstrată prin însăşi existenţa ei. (…) Prostituţia este un cancer oribil care roade societatea umană şi care este dublu mizerabil: mai întâi pentru că îndepărtează de la muncă onestă mii de oameni şi apoi, pentru că este o mare şi eternă semănătoare de sifilis. Prostituţia nu se naşte ca o predispoziţie, ea apare ca atare şi de vină sunt părinţii, prietenii, proxeneţii.”

Omagiul adus învăţământului superior şi muncii intelectuale este esenţa discursului rostit de Regele Ferdinand cu ocazia inaugurării Universităţii Române din Cernăuţi, publicat de *La Roumanie* în 30 octombrie 1920. Deosebit de important şi pentru zilele noastre, preiau unele fraze (în traducere proprie).

„Nu uităm, pentru viitor, că nu se poate face nimic durabil în viaţa unui stat, decât pe baze naţionale; în afara muncii ştiinţifice de ordin general, o preocupare particulară a studiilor universitare trebuie să fie cunoaşterea ţării şi poporului său. (…) În aceste momente care, pentru Universitatea din Cernăuţi, sunt o sărbătoare profundă în onoarea ştiinţei şi studiului, nu ne lansăm să criticăm ceea ce a fost înainte, pentru a nu arunca o umbră peste bucuria actuală. Trecutul aparţine istoriei, noi să ne întoarcem cu încredere privirile spre viitor. (…) Munca intelectuală, folosită pentru a studia în cele mai mici detalii o anumită direcţie, este recompensată, mai devreme sau mai târziu, de avantaje practice de interes general. Să onorăm deci, aşa cum este drept, această muncă ieşită din tot ce este mai elevat în fiinţa umană. (…) Aşa cum corpul rămâne o materie inertă şi inutilă fără forţa conducătoare a creierului, la fel viaţa economică şi socială a unui stat ar fi lipsită de forţa conducătoare, dacă nu ar avea la guvernare, în toate domeniile, spiritele luminate ale naţiunii; ori, lumina ne vine din Universităţi; acolo se pregătesc conducători în toate ramurile de producţie.”

Relaţia cu Ungaria şi armonizarea unor situaţii

Tratatul cu Ungaria, semnat la Trianon în 4 iunie 1920, a fost ratificat în Parlamentul României şi publicat în *Monitorul Oficial* din 21 septembrie 1920. În 27 august 1920, *La Roumanie* publică discursul lui Take Ionescu, ţinut la 17 august, în Senatul României, privind proiectul de lege a ratificării Tratatului cu Ungaria. Am extras idei şi unele formulări din acest discurs, precum şi din alte articole din ziarul de acum 100 de ani, referitoare la relaţia cu ţara vecină.

Ungaria nu a acceptat Tratatul şi este într-o campanie, când surdă, când deschisă, neobosită să-şi atingă efectul. Ungaria a fost redusă la limitele ei etnice, la frontierele pe care niciodată nu trebuia să le depăşească. „Ideea seculară a megalomaniei nu i-a abandonat pe maghiari. Ea este trează la ei. (…) Ungaria, sau bolşevizată, sau burgheză, sau monarhică, visează mereu să ia o parte largă la renaşterea unei Europe centrale, feudală şi imperialistă, guvernând soarta a milioane de oameni de naţionalităţi străine sieşi. Ungaria, din primul moment al înfrângerii, nu a gândit, nu a lucrat altceva. Ea a îndurat Tratatul de la Trianon. (…) Noi dorim ca lecţia recentă să confirme maghiarilor lecţiile trecutului.”

Tot din latura necordială, chiar ostilă a Ungariei faţă de noi, fac parte intrigile delegaţiei ungare la Varşovia şi Praga, sesizate de *Gazeta de Praga*, cu scopul de a împiedica realizarea înţelegerilor naţiunilor victorioase din Europa orientală, gândită a fi Mica Antantă. Şeful delegaţiei maghiare îşi imaginase să recucerească Transilvania cu sprijinul Poloniei. „Este vorba de a trece prin autonomie pentru a ajunge la reîncorporare în marea monarhie maghiară, pe care o pregătesc cu mândrie pentru un viitor cât mai apropiat.”

O declaraţie a Preşedintelui Consiliului ungar, făcută unei reviste franceze, preluată şi publicată de *La Roumanie* în 8 septembrie, se referă la demersurile făcute de Ungaria, pentru de a i se permite mărirea efectivelor militare şi a muniţiilor. Pretextul era pericolul bolşevic, pe care „doar Ungaria l-ar putea înlătura până la Carpaţi”.

În afară de avantajele incontestabile pe care le reprezintă relaţiile de bună vecinătate, de raporturi cordiale cu ungurii, vom putea trage profit larg şi noi, şi Europa centrală şi cea orientală, se spunea în discursul asupra legii de ratificare a Tratatului.

Situaţia economică şi financiară internă a Ungariei aducea o schimbare de optică aici faţă de relaţiile cu România. În 13 octombrie, *La Roumanie* publica *Scrisoare din Budapesta,* scriind: „Sosirea ministrului nostru la Budapesta a produs o satisfacţie generală în mijlocul populaţiei budapestane, care speră să obţină liniştea şi pacea atât de dorite. Cât priveşte presa, ea a recunoscut că reluarea relaţiei Ungariei cu România nu ar putea fi decât avantajoasă celor două părţi. Niciun cuvânt de ură, nicio expresie care ar fi putut să amintească tonul insolent de altădată nu apărea în jurnalele ungare, fie oficiale, fie private.”

Prin reluarea comunicaţiilor feroviare şi poştale, deja se constată o efervescenţă în mediile comerciale ale capitalei maghiare, care caută să reînnoade relaţiile de altădată cu mediile industriale şi financiare ale României.

Semne de normalitate apar şi în Transilvania. Preiau din articolul *Dezvoltarea Clujului,* din 21 septembrie: „Duşmanii României trebuie să fie destul de contrariaţi citind rândurile unui organ transilvan de limbă maghiară, *Uj Világ:* «Transformarea stării de război în stare de pace trebuie să fie marcată de o dezvoltare importantă a civilizaţiei. Debarasat de cenzură şi de starea de asediu, oraşul Cluj începe să ia un elan cultural mai mult decât remarcabil. Faptele dovedesc că publicul aspiră la pace şi la distracţie. Într-o măsură uimitoare instituţiile de presă româneşti cresc, [iar] o cantitate de ziare în limba maghiară prosperă la Cluj. Cu privire la distracţii, Clujul numără noi instituţii, precum Varieté – Brasini şi Cabaret – Jardin.»” La Operă sunt spectacole atât în limba română, cât şi în limba maghiară.

În încheiere, voi mărturisi că am început să răsfoiesc, apoi să culeg şi să scriu câte ceva din ziarul *La Roumanie,* tipărit acum un secol în limba franceză, în special pentru că găseam implicarea unor mari matematicieni şi a altor oameni de seamă, ale căror nume sunt legate şi de înfăptuirea României Mari. Fără îndoială, presa în limba română din acea vreme reflectă evenimentele, care sunt şi pagini de istorie. Mă opresc aici, citând adevărul spus şi repetat de înţelepţi, între care şi de autorul celebrei cărţi *Şocul viitorului:* „Cine nu-şi cunoaşte trecutul, riscă să îl retrăiască”.

Remember

Traian Herseni, sociolog cu vocaţie enciclopedică

Filofteia PALLY

Şcoala Sociologică de la Bucureşti s-a născut din *Sala luminoasă,* un spaţiu spiritual de dialog – sfatul de seară dintre Dimitrie Gusti (1) şi monografiştii participanţi la campaniile de vară – apărută începând cu anii 1920. Ea nu înseamnă un loc anume, căci poate fi localizată în spaţiul rural din Goicea Mare, Ruşeţu, Nereju-Vrancea, Fundu Moldovei, Drăguş, Runcu şi Cornova, oriunde se reuneau participanţii la aceste întâlniri de echipă, marcându-le profund cariera şi viaţa.

Perioada imediat următoare Primului Război Mondial a fost una dintre cele mai semnificative tranziţii ale României secolului XX, a cărei prioritate era consolidarea Unirii. Particularităţile regionale trebuiau cunoscute, cercetate, pentru a întemeia solidaritatea naţională mai mult decât simpla reconfigurare a graniţelor. Devenea imperativă o nouă abordare a administrării teritoriilor şi, mai ales, dezvoltarea învăţământului de stat, greu de soluţionat în absenţa unor oameni pregătiţi pentru aceste domenii. „Dincolo de haosul creat de graba pregătirii noilor elite regionale, loiale centrului, războiul în sine a provocat o destabilizare de lungă durată a comportamentului tineretului. În loc să se acomodeze – ca în epoca dinaintea războiului – cu structurile şi carierele pregătite de părinţi, aceşti tineri căutau altceva, mulţi dintre ei alunecând în mişcări extremiste, de dreapta sau de stânga. Clasa politică a vremii încerca să-i controleze, să-i canalizeze sau să-i reprime, în funcţie de interese de moment, fără a avea o strategie de perspectivă. Într-o astfel de «învălmăşeală» şi-a făcut apariţia ideea deplasărilor la ţară pentru realizarea unor monografii sociologice. Este greu de presupus ca această iniţiativă a profesorului Gusti să se fi putut realiza în atmosfera stabilă dinainte de război. Şi, de asemenea, este evident că Gusti nu putea să formeze o şcoală de sociologie ţinându-şi studenţii şi colaboratorii în biblioteci. (2)

Într-o asemenea etapă de disoluţie a vechilor structuri, caracterizată prin lipsa resurselor financiare, elita intelectuală a României punea bazele unor noi instituţii, dintre care se remarcă „Asociaţia pentru Studiul şi Reforma Socială", proiectată de profesorul Gusti, ca o formulă „de tip umbrelă" care să cuprindă toate segmentele societăţii, studierea şi reforma acestora. Până la acea perioadă, în România nu existau şcoli de ştiinţe sociale care să pregătească reforma şi procesul legislativ, atât de necesare pentru guvernarea ţării.

Asociaţia fusese înfiinţată la 18 martie 1918, ca urmare a influenţei contextului european, în care savanţii din domeniul ştiinţelor sociale erau preocupaţi de crearea unor instituţii similare.

Odată cu încheierea războiului, Gusti se transferă de la Universitatea din Iaşi la cea din Bucureşti, unde transformă „Asociaţia…" în „Institutul Social Român", al cărui rol devenea unul naţional, secţiunile cercetării fiind cât mai ample şi cât mai metodice: agricultură, comerţ şi industrie, finanţe, juridic, politică şi administraţie, igienă socială, cultură. Institutul a funcţionat în condiţii modeste, fiind găzduit în trei camere, la Academia Comercială, etajul 3, unde a rămas până la desfiinţare.

Conferinţele publice duminicale, organizate de profesorul Gusti la Fundaţia Culturală, îi aducea în prim-plan pe cei mai prestigioşi savanţi, oameni politici şi de cultură ai vremii, dintre care îi amintim pe Nicolae Iorga, Al. Vaida-Voevod, Iuliu Maniu, Vintilă Brătianu, Al. Marghiloman, Gr. Iunian, Virgil Madgearu, I.G. Duca, V. Goldiş, Octavian Goga, C. Argetoianu.

Discuţiile din cadrul şedinţelor de secţie au generat, în anul 1930, noi instituţii: de la demografie s-a fundamentat Recensământul, de la asistenţa socială s-a iniţiat Şcoala de Asistenţă Socială, statistica a pus bazele Şcolii de Statistică, secţia economică a creat Institutul de Conjunctură.

Odată cu înfiinţarea şi conducerea Institutului Social Român, Gusti a întemeiat, la Universitatea din Bucureşti, şi Seminarul de sociologie. (3)

Popularitatea lui Dimitrie Gusti printre tinerii membri ai Seminarului a făcut ca, în timpul grevelor studenţeşti din 1923, când Universitatea a fost închisă, aceştia să nu-l părăsească, ci, mai mult, să-l urmeze în biblioteca de la Casa Macca, pentru pregătirea chestionarelor de cercetare a vieţii studenţeşti.

H.H. Stahl – care nu a fost student la Sociologie şi era mai în vârstă – îşi aminteşte de caracterul animator şi creator al acestei forme de activitate universitară: „Seminarul lui Gusti era un loc de adunare a tot ce avea mai bun, în vremea aceea, tineretul. Nu numai elevii lui Gusti, dar tineri din toate facultăţile veneau şi era un permanent loc de discuţii şi dezbateri de probleme." (4)

În cadrul seminarului, s-a dezvoltat metoda monografică, elaborându-se pe acest fundament teoretic şi metodologic planul de cercetări monografice în baza căruia, în 1925, a demarat cercetarea de la Goicea Mare. Au urmat, an de an, alte cercetări monografice: Ruşeţu, Nereju, Fundu Moldovei, despre care, acelaşi H.H. Stahl afirma: „Fundul Moldovei înseamnă folosirea, pentru prima oară, a sistemului echipelor lucrând cu fişe şi dosare comune. Echipele atunci folosite au fost următoarele: cosmologică, biologică, istorică, psihologică, economică, juridică, de folclor literar şi muzical, estetică, filologică, pentru studiul stânei, familiei, gospodăriei, a problemei femeii, de industrie casnică, de probleme culturale, politică administrativă, criminalistică, pentru studiul războiului, al manifestărilor religioase şi al cârciumii. În anul următor, aceste echipe vor căpăta o clasare mai bună după cadre şi manifestări. (...) Fundul Moldovei reprezintă, deci, în istoria monografiei, un moment hotărâtor: acela al creării desăvârşite a tehnicii monografiei sociologice." (5)

În finalul acestei campanii, monografiştii, conduşi de Mac Constantinescu, au amenajat prima expoziţie sociologică, ce a stat la baza participării României la Expoziţia Internaţională de la Barcelona, iar la Institutul Social Român s-a organizat o sesiune ştiinţifică, în care Asociaţia Monografiştilor se afirma pentru prima dată. (*Idem,* pp. 1150-1151)

Experienţa fiecărei campanii monografice se adaugă înţelept şi determină reevaluarea organizatorică şi abordarea tematică în favoarea calităţii următoarei etape, astfel încât, în 1929, Drăguşul să devină cea mai renumită. Despre aceasta, H.H. Stahl afirmă: „Din toate satele cercetate, Drăguşul pare a fi fost cel mai bine ales, din toate punctele de vedere. Foarte omogen ca structură socială totală, prezentând, totuşi, probleme de amănunt cât se poate de interesante, Drăguşul are, pe deasupra, tot farmecul unui sat în care viaţa de caracter ţărănesc s-a păstrat cu toată frumuseţea şi cu tot pitorescul ei. Iată pentru ce, în Drăguş, ne-am simţit îndemnaţi să încercăm a face o monografie menită să rămână excepţională, adică o monografie absolut completă. Afirm că încercarea Drăguşului va rămâne excepţională pentru că este cât se poate de greu să se facă studii atât de amănunţite cât au fost acelea." (*Idem*, p. 1151)

Următoarele campanii, Runcu (1930) şi Cornova (1931), nu au adus noutăţi. Au fost mai dificil de coordonat, pentru că Gusti nu le mai putea conduce, întrucât ocupa funcţii de rang înalt în stat. Chiar în aceste condiţii, cercetările monografice au reprezentat, pentru toată lumea, surse temeinice de documentare, încheiate zilnic prin sistemul eficient de disciplină al seminariilor, desfăşurate, cu rigoare, seară de seară, în „Sala luminoasă", unde se discutau elementele identificate în cursul zilei respective. Se poate spune că acestea au jucat un rol determinant în dezvoltarea sociologiei monografice. În absenţa profesorului, seminariile erau conduse de Mircea Vulcănescu, apoi, după plecarea la studii a acestuia, de Henri H. Stahl şi Traian Herseni. (*Idem*, p. 1148) Rolul lor consta în a-i iniţia pe studenţi în teoria şi tehnica monografiei, preluând conducerea Seminarului.

În această perioadă, tinerii participanţi la activitatea ştiinţifică sociologică, alături de coordonatorii lor, îşi căutau propria identitate profesională, dar şi concepţia politică, cea care declanşa, uneori, diferenţieri şi neînţelegeri tot mai acute. Cu certitudine, însă, Institutul Social Român şi Seminarul de Sociologie de la Universitate, create de profesorul Gusti, „au fost mediul extra- şi intra-universitar nemijlocit al tinerilor care au îmbrăţişat cercetarea satului românesc". (6)

Traian Herseni a fost unul dintre cei mai prestigioşi discipoli şi colaboratori ai lui Dimitrie Gusti, lăsând posterităţii o valoroasă operă de cercetare sociologică. Ne vom opri, în continuare, asupra acestei personalităţi, analizând biografia şi scrierile sale de referinţă.

Născut în 20 februarie 1907, în satul Iaşi, Comitatul Făgăraş (judeţul Braşov), ca fiu al notarului Traian Herseni (din Hârseni) şi al Mariei Gavrilă, a fost un reprezentant al primei generaţii a Şcolii Sociologice de la Bucureşti.

A urmat studii la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti, apoi, s-a specializat la Berlin, luând doctoratul în Litere şi Filosofie, în anul 1934. A fost un strălucit sociolog, antropolog, colaborator apropiat al lui Dimitrie Gusti, asistent, apoi conferenţiar de sociologie rurală la Universitatea din Bucureşti şi la cea din Cluj. În toamna anului 1940, devine secretar general la Ministerul Instrucţiunii Publice din guvernul legionar, motiv pentru care a fost întemniţat între anii 1951-1956. După eliberare, a fost cercetător la institutele Academiei.

Participant eficient şi entuziast la monografii, începând cu cea din Nerej, a condus echipa monografică de la Drăguş, realizând monografierea sumară a satelor din regiune. Este considerat un iniţiator al monografiilor sociologice regionale în România, precum şi un valoros istoric al sociologiei româneşti.

În anul 1980, când s-a stins din viaţă, a lăsat în urmă o impresionantă carieră de cercetător, cuprinsă în scrieri de o largă diversitate, dintre care menţionăm: *Individ şi societate în satul Fundul Moldovei,* 1932; *Categoriile sociale cornovene,* 1932; *Teoria monografiei sociologice,* 1934; *Realitatea socială,* 1935; *Mişcarea Legionară şi ţărănimea,* 1937; *Mişcarea Legionară şi muncitorimea,* 1937; *Thomas Hobbes,* 1937; *Sociologia românească,* 1940; *Istoria filosofiei moderne. Omagiu prof. I. Petrovici* (în colaborare), 1940; *Filosofia românească de la origini până astăzi,* 1941; *Probleme de sociologie pastorală,* 1941; *Drăguş – un sat din Ţara Oltului (Făgăraş),* 1944; *Scrisoare adresată lui Mihai Curcăneanu [Corespondenţă],* 1956; *Sociologie şi etică,* 1968; *Psihologia organizării întreprinderilor industriale,* 1969; *Prolegomene la teoria sociologică,* 1969; *Industrializare şi urbanizare,* 1970; *Sociologia literaturii,* 1973; *Sociologie industrială,* 1974; *Sociologia limbii,* 1975; *Literatură şi civilizaţie: încercare de antropologie literară,* 1976; *Literatură şi civilizaţie,* 1976; *Forme străvechi de cultură poporană românească,* 1977; *Cultura psihologică românească,* 1980; *Ce este sociologia?,* 1981; *Sociologie,* 1982.

Definiţia pe care o dă metodei monografice se referă la studiul pe teren, multilateral şi intensiv, al unei unităţi sociale sau fenomen social, caracteristica ei fundamentală constând în interdisciplinaritate şi multi-metodologie.

→

Remember

Fervent cercetător al conceptului de ontologie, Herseni îl consideră a fi o problematizare de natură reflexiv-teoretică, una care stabileşte şi defineşte competenţele şi diferenţele dintre filosofie şi sociologie în abordarea realităţii sociale, definirea domeniului sociologiei în ipostaze cât mai riguroase. Tema ontologică a lui Traian Herseni o regăsim în numeroase articole: *Realitatea socială. Încercare de ontologie regională,* urmată de *Ontologia spiritului, Dialectica spiritului, Ontologia vieţii sociale* etc.

În elaborarea istoriei sociologiei, el lămureşte limitele şi cadrul de manifestare al paradigmelor: mecanicism, contractualism, psihologism, relaţionism, naturalism, istoricism, sociologism, universalism, noologism, fenomenologism, nu pentru a le accepta, ci pentru a critica şi dezvălui limitele acestora. Astfel, mecanicismul este „poziţia cea mai puţin întemeiată"; contractualismul se remarcă prin toate erorile posibile; psihologismul reduce totul la individual, fără corelaţia cu societatea; relaţionismul este un prim pas spre sociologie, dar societatea nu se reduce doar la relaţii; naturalismul nu clarifică realitatea socială; istoricismul reprezintă un plus pentru viaţa ştiinţifică a societăţii, dar sociologia trece dincolo de istorie; sociologismul „dovedeşte existenţa *sui-generis* a societăţii", dar exagerează prin abordarea sociologiei drept „o enciclopedie a ştiinţelor sociale particulare"; universalismul este un progres, dar această paradigmă lasă nedefinită „natura totalităţii sociale, încercând să înlăture determinismul cauzal din ştiinţă"; integralismul consideră societatea ca o realitate care îi ignoră pe indivizi; noologismul, prin intermediul culturii, relaţionează individul cu societatea, dar nu convinge cu analiza noului cadru al realităţii. Singurul curent conceptual adoptat, aproape fără rezerve, de Traian Herseni este fenomenologia, îndeosebi datorită poziţiei autorului, prin excelenţă fenomenologică, relaţia individului şi a societăţii punându-se în termenii comprehensiunii fenomenologice. A colaborat cu revista *Gând românesc* (*Filosofia timpului pierdut, Integrare în istorie, Metafizică şi sociologie,* rubrica *Cronică sociologică*).

Un alt domeniu interesant de cercetare al lui Traian Herseni se referă la distanţa socială, pe care a dezbătut-o în revista de cultură interbelică *Societatea de mâine.* El face o clasificare a conceptului de distanţă, apreciind că cele mai importante distanţe, din perspectivă sociologică, sunt: distanţa spaţială, distanţa socială, distanţa personală, distanţa psihosocială, distanţa ce exprimă calitatea de străin. Consideră că sociologia distanţei poate fi înţeleasă doar cu ajutorul sociologiei spaţiului, între spaţiu şi diferite tipuri de societăţi existând o relaţie profundă, spaţiul devenind o problemă socială, iar soluţiile problemei variază în funcţie de fazele civilizaţiei şi de societatea specifică acesteia. Vorbeşte despre o dimensiune a distanţei sociale, generată de prestigiu şi autoritate, considerată distanţă personală, mai exact, problematica se referă la status şi rol, problematică pe care o confirmă discursul lui Herseni, atunci când pune în joc termeni precum autoritate socială şi prestigiu.

În continuare, pătrundem în intimitatea vieţii sociologului prin incursiunea monografică a lui Zoltan Rostas (6) în dialog cu Paula Herseni, soţia prodigiosului om de ştiinţă. Extragem câteva fragmente semnificative:

Paula Herseni – Păcat că nu e şi Traian aici, ca să... Putea... Dacă n-a fost să fie... Mai avea trei cărţi interesante, mi se pare că v-am spus. La una lucra, în sensul că aduna materiale. Era despre cum se oglindesc problemele mari, filosofice, în literatură. În ultima vreme, îl interesau foarte mult legăturile dintre societate şi literatură. A şi scris...

Zoltan Rostas – *Da, am văzut, i-am cumpărat toate cărţile apărute din '65 încoace, inclusiv cele de psihologie industrială.*

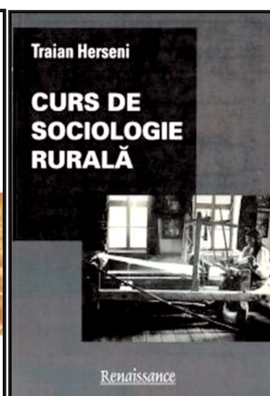
– Şi a doua ar fi fost foarte interesantă, îmi pare foarte rău, poate era mai bine decât *Tratatul de sociologie*. Peste tratate se trece... Voia să facă o carte despre cultura poporană românească şi, printre altele, îmi aduc aminte...

– *Ce înţelegea prin „poporană"?*

– Se zice de obicei „popular", dar el spunea că „popular" înseamnă orice încercare de a da ceva pe înţelesul tuturor, pe când „poporan" înseamnă al poporului. De aia, totdeauna folosea „poporan" în loc de „popular". Şi, printre altele, îl frapase faptul că şi în etnografie, dar mai ales în folclor, tatăl lipsea. Foarte rar apare tatăl, totdeauna e mama.

Şi începând cu *Mioriţa*, şi înainte de *Mioriţa*, şi în atâtea altele, şi prin asta se întorcea în trecut, în istoria religiilor, unde mama e prima. Şi prin asta voia să arate cât de veche este cultura românească, prin faptul că mama joacă rolul important în toată literatura. Şi a treia carte, care iarăşi cred că ar fi fost interesantă, era o sociologie literară a României. Voia să scoatem din dicţionare şi din istorii, de peste tot, pe cei care s-au ocupat de literatură, inclusiv criticii, istoricii, şi chiar cei care au scris literatură politică şi să vadă din ce regiuni sunt, fiindcă ajunsese la o părere, că anumite regiuni din ţară dau mai mulţi poeţi, şi altele dau mai mulţi oameni politici, în special Ţara Românească a avut mai mulţi oameni politici decât... şi istorici. Nu, mai mult politică, istoric a fost Iorga... Şi, dacă nu cumva, s-ar grupa oarecum pe

regiuni. Cred că ar fi fost foarte interesantă, o sociologie literară a României.

– *Probabil era... Dar el a scris o sociologie a literaturii, a apărut pe la începutul anilor şaptezeci, la Editura Univers.*

– Eu am început... de la un moment dat, de fiecare dată când îmi dicta ceva nou la maşină, fie carte, articol sau ce, notam într-un caiet data în care a fost scrisă lucrarea respectivă şi pe urmă adăugam, când apărea, şi data apariţiei. Şi la cele care n-au apărut, sigur că a rămas. Am vreo patru caiete.

– *Formidabil, de când aţi început?*

– Cam târziu, cam prin '60...

– *Eu credeam că din anii '30...*

– Nu.

– *Dar când aţi început să bateţi la maşină pentru el?*

– Când am început? Păi, la câteva luni după ce ne-am căsătorit! Primul lucru a fost să cumpărăm o maşină de scris şi atunci băteam articolele.

– *Pe urmă lucra mult pe textul bătut la maşină sau nu?*

– Nu. De obicei scria, revedea manuscrisul şi mai modifica în momentul în care îmi dicta. Pe urmă, foarte rar s-a întâmplat. Numai dacă îi cerea redacţia modificări. Aia era cu totul altceva. Da. Şi scria foarte curent, aşa, fără multe ştersături, fără... Gândea întâi bine ce avea de făcut, de multe ori plimbându-se prin Grădina Botanică, şi se aşeza la masă, mergea... Dicta după manuscris, făcând modificări...

– *Avea un scris foarte lizibil. Am văzut nişte scrisori.*

– Da, dar ultimele manuscrise erau mai puţin lizibile.

– *Am văzut nişte scrisori trimise lui Stahl.*

– Bine, alea au fost primele... în primii ani.

– *În anii treizeci, trimise din Germania... Cu campania de redactare de la Făgăraş se cam termină o perioadă din istoria cercetărilor de teren.*

– Da, după asta, pe campania asta au apărut cele câteva, pentru că au venit evenimentele astea, şi n-a mai fost... n-a mai vrut să mai aştepte ca să publice Drăguşul într-un volum, un volum sau două volume, cum a apărut Clopotiva şi cum a apărut Nerejul, de aceea s-au publicat separat, cu gândul ca în momentul în care vor fi toate problemele redactate şi publicate să treacă la adunarea lor în volum. Dar n-a fost să fie.

– *Vă aduceţi aminte, cum şi mai ales de ce s-a deplasat atenţia lui Gusti de la cercetare, pe care nu a finalizat-o până la urmă, spre acţiune? Cum s-a întâmplat această metamorfoză? Ce a vrut el de fapt cu asta?*

– Bine, eu presupun aşa că, mergând la sat, a văzut toate... cât de în urmă rămăsese satul în toate domeniile, şi atunci, având toată studenţimea, a încercat să îndrepte lucrurile astea, să aducă ceva nou în sate, să înveţe oamenii cum să trăiască şi mai igienic, şi intelectual mai puţin după vechile tradiţii.

– *Însă a reluat, totuşi, până la urmă şi monografiile, că, după un an, în '35 a fost primul Şanţ, în '36 al doilea. Aţi fost la ambele?*

– Nu. Am fost parcă numai la unu, şi la al doilea nu mai ştiu de ce... nu îmi mai aduc aminte de ce n-am fost. La primul am fost, şi probabil au văzut că trebuie să cunoşti ce e situaţia zilei şi în ce măsură e determinată de trecut, ca să ştii ce să faci ca să îndrepţi...

– *Şanţul ce specific a avut faţă de celelalte sate, mai ales cercetarea prin ce anume se deosebea? Aţi făcut aceleaşi lucruri şi acolo?*

– Nu, eu n-am mai fost în echipă la Şanţ.

– *Aţi fost numai în vizită?*

– Am fost ca dactilografa lui bărbatu-meu.

– *Lucraţi şi acolo?*

– Da. Da. Mai trebuia câte o...

– *Am achiziţionat recent câteva cărţi vechi ale lui Herseni,* Sociologia păstoritului, *toate astea.*

– Da. *Sociologia* a fost în *Realitatea Socială...*

– *Am şi schiţa aceea, apărută în 1940, de Istorie a sociologiei româneşti. Am două exemplare, aşa că, dacă nu o aveţi, pot să v-o dau.*

– Cred că avem un exemplar. În orice caz, dacă nu, bine că sunt la dumneavoastră... Aceea a apărut, că a scris două volume omagiale Petrovici. Şi lui i s-a cerut, sau el a propus, nu-mi aduc aminte, *Istoria sociologiei româneşti.*

– *Când a devenit Herseni asistentul lui Gusti? În '32?*

– În '32, da. A fost întâi cu jumătate de normă. A fost cu jumătate de normă asistent şi l-a numit la Institutul Social Român referent. Lucra în amândouă părţile. Pe urmă, nu ştiu după cât timp i s-a făcut normă completă de asistent şi, parcă, în '39, i s-a făcut conferinţa de sociologie rurală.

– *Când a fost chestia aceea de la Cluj? În '39?*

– Nu, înainte.

– *În '38.*

– Studenţii naţionalişti îl înjurau că ţine cu evreii, iar ceilalţi îl înjurau că e naţionalist. Şi, până la urmă, toată asta a fost aranjată ca să iasă Sudeţeanu, să ia catedra Sudeţeanu. Era o chestie serioasă. Şi cred că după asta i s-a făcut conferinţa de sociologie rurală.

Încheiem prin a preciza că preocupările lui Traian Herseni pentru „conştiinţă", mai exact, pentru dimensiunea spirituală a existenţei umane, reprezintă o constantă a gândirii sale, eseurile lui din anii '30 fiind o mărturie în acest sens, aşa cum este *Dialectica spiritualului,* asupra căruia s-a pronunţat şi Mircea Vulcănescu – sintetizând viziunea lui Herseni asupra omului sub semnul „mântuirii prin cultură", raportat la modelul de gândire structuralist.

Note

1. Dimitrie Gusti (1880-1955), sociolog, filosof şi om politic. Profesor universitar la Iaşi şi Bucureşti. Deputat şi senator. Ministru al Instrucţiunii Publice, Cultelor şi Artelor (1932-1933). Întemeietorul învăţământului sociologic modern şi al Şcolii sociologice de la Bucureşti. A iniţiat metoda monografică de cercetare şi a întreprins, începând din anul 1925, primele anchete sociologice. Iniţiatorul Legii Serviciului Social. A înfiinţat Institutul Social Român (1921), revistele *Arhiva pentru Ştiinţă şi reformă socială* şi *Sociologia românească*. În calitate de director general (1934-1939), a modernizat activitatea Fundaţiei Regale „Principele Carol". A fost comisar general al pavilionului românesc la Expoziţia mondială de la Paris (1937) şi New York (1939). În 1937, Institutul Internaţional de Sociologie l-a însărcinat ca preşedinte cu organizarea celui de-al XIV-lea Congres Internaţional de Sociologie, care urma să aibă loc la Bucureşti, în 1939. Împreună cu V.I. Popa şi H.H. Stahl, a întemeiat Muzeul Satului din Bucureşti (1936). Sub conducerea sa, a fost editată *Enciclopedia României,* 4 volume (1938-1943). Membru al unor societăţi străine de specialitate. În calitate de preşedinte al Academiei Române (1944-1946), pune bazele Consiliului Naţional al Cercetării Ştiinţifice (1946).

2. Zoltan Rostas, *Sala luminoasă: primii monografişti ai Şcolii gustiene,* Bucureşti, Ed. Paideia, 2003, p. 6

3. *Arhiva pentru Ştiinţă şi Reformă Socială,* vol. II, anul XIV, 1936, Ed. Institutului Social Român, pp. 1249-1250.

4. Zoltan Rostas, *Monografia ca utopie. Interviuri cu H.H. Stahl,* Editura Paideia, Bucureşti, 2000, p. 19.

5. *Arhiva pentru Ştiinţă şi Reformă Socială, op. cit.,* p. 1139.

6. Zoltan Rostas, *Sala luminoasă…, op. cit.*, p. 12.

Remember

Profesorul Miron Nicolescu

Dana TĂUTU SCHLOMIUK

În anii douăzeci şi în prima jumătate a anilor treizeci ai secolului trecut, bunicii mei au locuit împreună cu cele cinci fete ale lor, între care mama mea, în Bucovina, la Cernăuţi, unde aveau o casă încăpătoare, pentru toată familia lor mare. Fetele erau tinere şi frumoase, iar bunicii primeau des oaspeţi. Printre aceştia, erau uneori şi profesori de la Universitatea din Cernăuţi. Astfel, mama mea împreună cu surorile ei i-au cunoscut în anii lor de tinereţe pe Miron Nicolescu, Simion Stoilow, Gheorghe Vrănceanu, Paul Jelescu, care erau toţi profesori la universitatea din oraş.

Atât mama, cât şi mătuşile mele aveau amintiri frumoase despre această perioadă şi menţionau numele acestor profesori, care veneau des în casa bunicilor. În afară de Paul Jelescu, care a devenit mai târziu unchiul meu, şi în afară de Simion Stoilow, care a ţinut o conferinţă despre infinit, adresată elevilor, dar la Universitatea din Bucureşti, conferinţă la care am fost şi eu prezentă, pe ceilalţi profesori nu am avut ocazia să-i întâlnesc înainte de a deveni studentă la Facultatea de Matematică şi Fizică. Numele lor mi-au rămas însă în minte şi aveam o mare curiozitate să-i pot cunoaşte şi să le fiu studentă. Această dorinţă nu a putut fi realizată decât în cazul lui Miron Nicolescu. Ceilalţi erau la pensie când am devenit eu studentă.

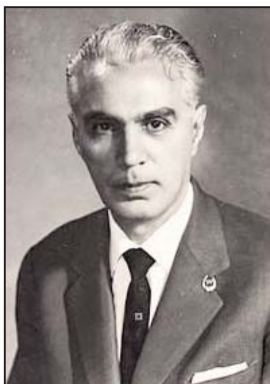
În 1935, bunicul meu a decedat şi viaţa familiei mamei mele s-a schimbat mult. Bunica şi fetele ei s-au mutat la Bucureşti, iar apoi a venit războiul.

Matematica îmi era dragă încă din copilărie. În anul 1953, după clasa a 10-a, am dat în timpul verii toate examenele pentru clasa a 11-a. Sărind clasa a 11-a, puteam deci intra student la universitate, la Facultatea de Matematică şi Fizică din Bucureşti.

Nu toată familia m-a încurajat în această hotărâre. Unii spuneau că matematica nu este un subiect iubit, căci multă lume are dificultăţi la matematică în şcoală şi, deci, în caz că voi deveni profesoară de matematică, nu voi fi iubită din acest motiv. Mi se recomanda studiul arhitecturii, care permitea îmbinarea artei cu ştiinţa. În ciuda acestor presiuni, am intrat totuşi la matematică, cu surpriza plăcută de a fi admisă chiar fără examen, pe baza notelor obţinute la examenele din vara lui 1953. Am fost bucuroasă de a avea o mică vacanţă, căci nu mai aveam examene de pregătit, dar aşteptam cu nerăbdare şi emoţie începerea anului universitar.

Anul întâi avea o serie de cursuri care nu prezentau dificultăţi, între acestea fiind geometria analitică, algebra, fizica şi geometria elementară. De departe, cursul cel mai bogat şi interesant era cel de analiză matematică, un curs de mare rigoare şi care acoperea o largă tablă de materii; împreună cu seminarul asociat, ocupa în program 9 ore pe săptămână. Era predat, în stil bourbakist, de Cassius Tocviliu Ionescu-Tulcea. Pentru noi era un curs dificil, mai ales pentru aceia care, ca şi mine, săriseră o clasă în vara lui 1953. Noi veneam la facultate cu un bun bagaj de geometrie şi algebră elementară, dar fără nicio iniţiere în calculul diferenţial şi integral.

În aceste condiţii, un curs care începea cu axiomele lui Peano, apoi trecea la şiruri Cauchy şi definiţia limitei dată direct, din prima clipă, în termeni de epsilon şi delta, fără explicaţii sau motivare, dar cu impecabilă rigoare, desigur, nu era un lucru asimilabil fără un efort de concentrare şi gândire. În cele din urmă, această definiţie a putut fi asimilată, fapt care a dus la un moment fugitiv de mare bucurie, fugitiv, căci urmau alte noi concepte. Am avut norocul da a-l avea asistent pe Domnul Marcus, care ne-a făcut un seminar cu multe probleme şi care ne-a ajutat mult în înţelegerea acestor concepte inedite pentru noi. Seminarul a creat un echilibru fericit între cele două componente ale orelor de analiză matematică şi, fără îndoială, rezultatul final a fost un succes.

În decursul acelui prim an la facultate, Domnul Marcus a însemnat mult pentru noi. El făcea parte din catedra de analiză matematică, condusă de Miron Nicolescu. Datorită lui Solomon Marcus, am făcut cunoştinţă cu profesorul Miron Nicolescu, care îşi amintea de „casa cu fete frumoase”, cum o numea el, a bunicilor mei. Cursul de analiză matematică din anul doi a fost predat de Miron Nicolescu, iar seminarul era ţinut de Solomon Marcus.

Spre deosebire de cursul de analiză din anul întâi, unde puteam urmări, dar adânca înţelegere a materialului venea abia după o perioadă de concentrare şi gândire de mai multe zile, cursul profesorului Nicolescu era clar pe loc. Desigur, talentul său pedagogic contribuia în mod absolut esenţial la această înţelegere. Dar este posibil ca acel curs dificil din anul întâi să fi cerut efortul de gândire care ne-a pregătit pentru anul următor.

Cursul lui Miron Nicolescu era uşor inteligibil, deoarece profesorul nu se jena să însoţească explicaţiile teoretice cu desene pe tablă, asta în plină perioadă bourbakistă, când axiomatica şi deducţia formală erau din plin prezente în acei ani. Pentru noi a fost un noroc de a vedea în paralel două modele diferite şi care împreună se echilibrau.

Atât profesorul Miron Nicolescu, cât şi Domnul Marcus ne-au încurajat mult în dezvoltarea noastră matematică. Datorită lor, am putut redacta o lucrare în anul doi, bazată pe o problemă dată de Solomon Marcus. Această lucrare a fost prezentată la Academie de Miron Nicolescu în noiembrie 1955 şi a apărut în *Buletinul Ştiinţific, Secţia de Ştiinţe Matematice şi Fizice,* în 1956. La Bucureşti, în anii ’50 ai secolului trecut, era un lucru normal ca în fiecare serie un număr de studenţi să înceapă să scrie lucrări originale. În acelaşi an cu mine, atât colega mea Alexandra Bagdasar (matematiciană cunoscută sub numele de Alexandra Below), cât şi colegul nostru Ion Cuculescu, au avut lucrări. În seriile precedente nouă, Foiaş, Gussi, Poenaru, au publicat lucrări în timpul studenţiei. Profesorul Alexandru Froda avea un seminar stimulativ, unde formula multe probleme şi unii dintre studenţii care au participat la acest seminar au scris lucrări, care apoi au fost publicate. Aceşti profesori ai noştri au creat un mediu mobilizator, în care talentele puteau să se realizeze. Amintirea pe care o am din acei ani de studenţie este că o mare majoritate a colegilor aveam o reală sete de cunoaştere şi mulţi dintre profesorii noştri ne încurajau spre cercetare.

Am regretat că nu l-am avut profesor şi pe Gheorghe Vrănceanu, care era deja la pensie când am început eu facultatea. Miron Nicolescu era mai tânăr şi era activ. A fost un noroc pentru noi, căci, în afară de frumoasele lui ore de curs, el ne-a susţinut. Îmi amintesc de asemenea că, după ce m-am căsătorit, am fost invitată, împreună cu soţul meu, Norbert Schlomiuk, în casa Nicolescu, unde atât profesorul Nicolescu, cât şi familia sa, ne-au înconjurat cu multă căldură.

În anii care au urmat, Miron Nicolescu a avut funcţii importante, mai întâi ca director al Institutului de Matematică şi apoi ca preşedinte al Academiei Române.

Am aflat cu mare regret, în iunie 1975, că a plecat dintre noi. Cu multă tristeţe am aflat şi de dispariţia, în martie 2016, a Domnului Solomon Marcus, de asemenea membru al Academiei Române.

De Miron Nicolescu şi de Solomon Marcus, de anii când ne-au fost profesori, ne-au dat curaj şi ne-au susţinut, ne amintim cu drag şi recunoştinţă.

Olimpiada de Lingvistică „Solomon Marcus”

Olimpia POPESCU

Nu cu mulţi ani în urmă, lingvistica se studia numai în învăţământul superior şi numai în facultăţile de filologie, oferta cursurilor şi materialelor auxiliare pentru însuşirea ei fiind în general redusă. Acum, această ştiinţă, care se ocupă cu studiul limbilor şi a legilor lor, a celui mai important mijloc de comunicare între oameni, a coborât nu numai la nivelul învăţământului liceal, ci chiar la cel al învăţământului gimnazial (11-15 ani), mulţi profesori şi elevi manifestând interes pentru elementele de lingvistică şi pentru istoricul acestei ştiinţe.

Adevărul este că lingvistica este o ştiinţă foarte veche, începuturile ei situându-se prin secolele V-VI î.Hr., unii lingvişti citând chiar lucrări mai vechi, locul de dezvoltare a acestor cunoştinţe fiind, pe atunci, ca şi pentru numere şi algebra lor, lumea arabă, mai precis, cea hindusă. Ulterior, mulţi învăţaţi s-au preocupat de evoluţia limbajului oamenilor, de clasificarea limbilor, de morfologia şi sintaxa lor, ca şi de semiotică, adică de ştiinţa semnelor, de semnificaţi şi semnificanţi. În ţara noastră s-au interesat de lingvistică B.P. Hasdeu, G. Bariţiu, Al. Rosetti, Ion Budai Deleanu, Al. Ciorănescu, Şerban Cioculescu, Al. Graur, Ovid Densuşeanu, Al. Philippide, Eugen Coşeriu ş.a., iar în 1982, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică a tradus cartea *Tratat de semiotică generală* de Umberto Eco, un tratat mai accesibil decât multe dintre scrierile acestui important scriitor al secolului XX. Mulţi profesori de matematică au citit cartea, deoarece Umberto Eco face unele referiri şi exemplificări asupra limbajului matematic, ca şi asupra formării şi denumirii conceptelor geometrice.

La noi în ţară, prin 1953, în timp ce profesorul nostru Grigore Moisil umpluse pereţii facultăţii cu afişe care ne îndemnau să învăţăm *Esperanto,* tânărul asistent Solomon Marcus, la orele de seminar ne vorbea despre poetica matematică, despre începuturile aplicării logicii matematice la studiul limbajelor, nebănuind atunci că ulterior viitorul academician va aduce, pe plan mondial, contribuţii atât de importante domeniului. Deci, este pe deplin justificată denumirea olimpiadei şcolare de lingvistică, cu numele marelui savant şi înţelept care a fost Solomon Marcus.

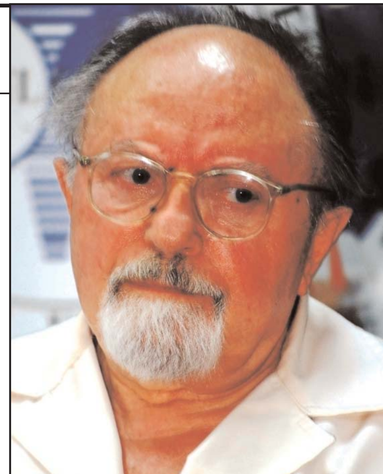
De mai mulţi ani, oferta educaţională, la gimnaziu, la discipline opţionale, conţine şi tema *Lingvistica – de la filologie la logica matematică* şi, deşi unii profesori au privit tema cu scepticism, ulterior s-a dovedit că există suficient de mulţi elevi interesaţi de această temă, numărul participanţilor la fazele locale, judeţene, naţionale şi internaţionale ale Olimpiadei de Lingvistică fiind destul de mare.

Subiectele, la toate etapele olimpiadei, sunt întocmite de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”, al Academiei Române, având în antet celebra statuie a zeiţei Minerva, zeiţa cărţii, a înţelepciunii, a artelor şi a războaielor drepte.

→

Ion Popescu-Sireteanu

Ion Popescu-Sireteanu s-a născut la 13 septembrie 1934, în Mănăstioara, lângă oraşul Siret, judeţul Suceava. A urmat Facultatea de Filologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi (1954-1958), după care a fost profesor în învăţământul preuniversitar (1958-1961) şi inspector şcolar (1961-1962). Din septembrie 1962 a trecut în învăţământul superior, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, unde a urcat toate treptele didactice (lector 1972, conferenţiar 1990, profesor 1994). Doctor în filologie din 1976, cu teza *Termeni păstoreşti în limba română*.

A ţinut lecţii de dialectologie română şi de lingvistică generală cu studenţii români şi lecţii de limba română cu studenţii străini. A realizat anchete dialectale, folclorice şi toponimice în Moldova şi mai ales în Bucovina. S-a specializat în cercetarea lexicului vechi românesc, în dialectologia şi onomastica românească.

A publicat peste 80 de cărţi: antologii, ediţii, cărţi de lingvistică, etnologie, istorie a oraşului Siret şi a împrejurimilor, proză, poezie, fabule, cărţi pentru copii, poeme în proză, la care se adaugă sute de studii, articole, note, recenzii. A colaborat la un mare număr de reviste ştiinţifice, literare şi de cultură şi la unele ziare. Din anul 2007 s-a stabilit la Piteşti.

Dintre cărţile de autor:

Lingvistică şi etnologie: *Contribuţii la cercetarea terminologiei păstoreşti în limba română* (1980), *Limbă şi cultură populară* (1983, 2009), *Chestionar păstoresc* (1983), *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (1991-1992, în colaborare), *Cuvinte româneşti fundamentale,* 2 vol. (1995/2007, 2011), *Termeni păstoreşti în limba română,* vol. I (2005), *Popasuri filologice* (2009), *Glosar dialectal din Bucovina şi Moldova* (2013), *Chestionar păstoresc* (2013), *Termeni pentru adăposturile păstoreşti din limba română* (2014), *Termeni păstoreşti pentru vase, unelte şi instrumente, boli şi leacuri* (2015), *Cuvinte româneşti de bază* (2014), *Cercetări de antroponimie istorică şi etimologie (Memoria limbii române,* VI, 2016), *Termeni păstoreşti în limba română,* 3 volume (2017), *Din toponimia Bucovinei* (2018).

Proză: *Păcală şi ai săi* (5 ediţii: 1994, 1999, 2002, 2008, 2011), *Poveşti şi povestiri* (1996), *Iepuraşul năzdrăvan* (1997), *La porţile norocului* (3 ediţii: 2002, 2003, 2010), *Căţeaua şi alte povestiri* (2010), *Poveşti* (2011), *Oameni de pe scara mea* (2015), *Lecturi şi opinii* (2017), *Călător spre noapte. Proze* (2018), *File de jurnal: 1985-1990* (2018), *Civilizaţia muntelui. Articole şi recenzii* (2019).

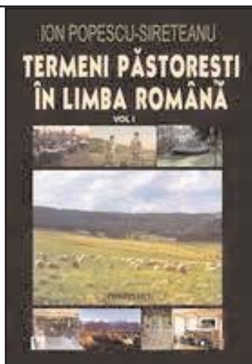
Poeme în proză: *Între două veşnicii* (1996, 2004), *Cale şi drum* (2001), *Vânturi şi valuri* (2005), *În moara mea* (2010).

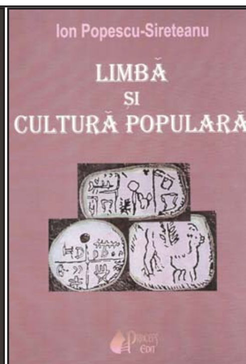
Versuri: *Fabule* (4 ediţii: 1995, 1998, 2007, 2012), *De dragoste* (1999), *Oameni şi întâmplări din satul meu* (2002, 2010), *Ziditor de cuvinte* (2010), *Mama (2011).*

A primit numeroase premii, printre care Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române (1992) şi Premiul OPERA OMNIA, iulie 2019, acordat de Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Piteşti, „pentru întreaga operă cu care a îmbogăţit cultura română". Despre activitatea ştiinţifică şi literară a lui Ion Popescu-Sireteanu s-au publicat numeroase articole, cronici, recenzii, unele incluse în volumul *Lingvistul şi scriitorul Ion Popescu-Sireteanu* întocmit de prof. Silvia Popescu (Piteşti, Editura Tiparg, 2010).

Ion Popescu-Sireteanu ne propune de data aceasta o carte nonficţională, o (auto)biografie extrapolată în frescă istorică naţională, o carte cu multiple valenţe şi cu un titlu semnificativ: *La porţile norocului* – locul unde românul a aşteptat dintotdeauna un destin mai bun. Aşteptarea pare o stare naturală a românului, dar norocul a fost şi este un personaj bizar, care nu ia în seamă aşteptările tuturor, (…) pentru că, vorba lui Caragiale: *norocul e puţin şi lumea prea multă.*

Cartea este un memorial al copilăriei, o povestire caldă şi sensibilă, marcată de înţelegerea maturităţii intelectuale a autorului şi brăzdată de nostalgii vindicative. Este romanul pornirii în(spre) viaţă, al ieşirii din destinul comun al unei familii prinse parcă în insectarul istoriei, într-un grafic existenţial în care timpul şi spaţiul nu păreau dispuse să ofere coordonatele necesare unui destin favorabil. (…)

Povestirea lui Ion Popescu-Sireteanu (care intră *în destin* în 1934, în comuna Mănăstioara), urmăreşte traseul existenţial, biografic al scriitorului, până în 1949 când încheie pregătirea şcolară ca absolvent al Şcolii Elementare din Siret (creată în 1948, după reforma învăţământului, impusă şi ea politic) şi când hotărăşte să plece în căutarea şansei. Incursiunea este prin urmare una subiectivă, care stă sub semnul lacrimii şi al cântecului de jale al unei mame cu 13 copii, al unei familii în care valorile sunt stabile, şansele în schimb sunt puţine. Ţara, condusă monarhic până la război, trecuse printr-un deceniu de guverne succesive (1928-1938), dezordinea politică fusese de rău augur pentru populaţia macro, neglijată şi sărăcită. Intrată în război de partea Axei în 1941, indiferent de buna sa intenţie de recuperare a unor teritorii pierdute (unul fiind în atenţia frontului de est care dorea eliberarea Basarabiei şi a Bucovinei), România va purta în mod nefericit în anii de după război stigmatul *Tratatului de pace de la Paris,* în care România a semnat ca *stat duşman învins* (1946). Povestea „norocului", aşadar, în *România profundă* este o poveste tristă, de aceea întreg tabloul unei copilării mistuite de nelinişte şi mai ales de lipsuri concrete impresionează realmente şi mişcă orice inimă românească în adâncul căreia se aud (încă) din străbuni doina şi dorul în care, cum spun cronicarii, cu toţii *şezum şi plânsem.* Norocul în viziunea autorului este un macro-personaj care stabileşte borne ontologice, *copilul* intră în viaţă pe fondul unui tăvălug al istoriei care îl poartă la început cu forţă invincibilă, val cu care îl poartă de fapt toată familia şi cu care (a)trage în dramă şi alte *personaje* – pe care povestitorul le urmăreşte, le plasează în graficul său existenţial, le apropie sau le depărtează în fluxul narativ. Chiar dacă este un personaj omniprezent, norocul nu poate fi reconstituit în timp real, apariţiile lui sunt fie inconsistente, fie aproximabile. Dar aşa cum e, neştiut şi nevăzut, norocul lasă urme în viaţa oamenilor. Doar că în acest context istoric şi social, el este de puţine ori benefic, de cele mai multe reverberează în neşansă, dacă nu în tragic... (…)

(Magda Grigore, *Norocul şi geamandura istoriei,* în *Târgoviştea literară,* iulie-sept. 2016, fragmente)

Fiind un domeniu mai nou, elevii nu se pot pregăti după cursuri universitare, ci sunt necesare cărţi care să ţină cont de particularităţile lor de vârstă, să aleagă exerciţii şi exemple accesibile lor, să îmbogăţească fondul lor de cultură generală, să-i familiarizeze cu istoria şi geografia ţării a cărei limbă vor să o studieze. O astfel de carte este cea a autorilor Roxana Taga, profesoară de limba română la Şcoala „Sf. Vasile" din Ploieşti, şi Gabriel Taga, profesor de matematică, director al Colegiului „Mihai Viteazul" din acelaşi oraş, cu titlul *Lingvistică, Logică şi Matematică,* apărută la Editura Casei Corpului Didactic Prahova, în 2019, concepută special pentru elevii de gimnaziu, şi nu numai, cu exerciţii alese astfel încât să le dea acestora satisfacţia unor reuşite, să rămână uimiţi de rezultatele neaşteptate pe care le obţin. Pentru a preciza mai bine conţinutul cărţii, în subtitlu, autorii fac menţiunea: *De la filologie la logică, de la învăţarea limbilor străine la matematica limbajului. O introducere în universul limbilor lumii (pentru copii între 12 şi 99 de ani).*

Cartea conţine 41 de lecţii, care îi introduc pe elevi în lumea semnificanţilor, îi ajută să înveţe alfabetul unor noi limbi, să reţină denumiri importante din limba respectivă, ca şi unele date despre istoria şi geografia ţării respective. Treptat, pe măsură ce elevii parcurg câte o lecţie, învaţă singuri cu ce se ocupă lingvistica, cum îşi pot folosi spiritul de observaţie, ca şi modul în care pot reţine semnele grafice ale alfabetului unei limbi. Întregul conţinut al cărţii îi înlesneşte elevului familiarizarea cu termeni şi expresii din limba respectivă, îl ajută să stabilească corespondenţa dintre sunete şi semnele lor grafice. Prin conţinutul lor, lecţiile dau elevilor sentimentul că ei descoperă ceva neaşteptat, surprinzător, şi îi ajută să reţină unii termeni prin contextul în care sunt integraţi. Ca stil, unele exerciţii se apropie de *principiul cutiei*, principiu cu care profesorii de matematică sunt familiarizaţi, deoarece un anume cuvânt nu poate să semnifice decât un anume obiect, altă posibilitate neexistând. Prin faptul că li se precizează elevilor ce popoare vorbesc acea limbă, în ce state este ea oficială, cam care este numărul de vorbitori ai acelei limbi, folosirea ei în matematică sau în alte domenii, se realizează şi principiul transdisciplinarităţii în învăţământ.

Cartea este un excelent ajutor pentru elevii şi profesorii care aleg ca disciplină opţională *Lingvistica – de la filologie la logica matematică.* Autorii şi-au propus să-i convingă pe cititori că „atunci când vor petrece timpul dezlegând subiecte de lingvistică, vor fi nu numai participanţi la un joc înţelept, dar vor deprinde cu timpul tainele unui domeniu pe care îl vor îndrăgi, transformându-l într-o pasiune de durată, sursă a unei bogate culturii generale, atât de necesară acum".

Disciplinei, odată aleasă ca temă de studiu opţional, îi sunt rezervate 120 de ore pe parcursul învăţământului gimnazial, deci trebuie alese teme şi exerciţii astfel încât elevii să dobândească un volum corespunzător de cunoştinţe şi deprinderi, să manifeste interes pentru a participa la lecţiile de lingvistică. Pentru aceasta, autorii recomandă şi folosirea culegerii *Olimpiada de Lingvistică „Solomon Marcus" – tehnici de înţelegere a limbilor lumii* de Valentina Cojocaru, Roxana Dincă, Adina Dragomirescu, Mina Maria Rusu, Editura Paralela 45. Importanţa pe care Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan– Alexandru Rosetti" al Academiei Române o acordă acestei discipline şcolare se reflectă şi faptul că chiar directorul lui, alături de alte cadre universitare, s-a implicat în redactarea unor materiale ajutătoare, ca şi în întocmirea programei şi subiectelor, pentru diferite faze al Olimpiadei de Lingvistică „Solomon Marcus".

Profit de ocazia discutării acestei teme pentru a aduce un prinos de recunoştinţă unuia dintre cei mai valoroşi miniştri ai învăţământului, Ilie Murgulescu, care după eliminarea, în 1948, a tuturor limbilor străine din şcoală, afară de una singură, prin anii 1956-58 a reintrodus studiul limbilor franceză, engleză, germană ş.a., program care apoi a fost extins, în perioada 1970-1972, de către ministrul Mircea Maliţa.

Seniori ai culturii

Portretul unui erudit: profesorul Ion Popescu-Sireteanu

Liliana ARON

Ne vom opri, în cele ce urmează, la una dintre cele mai recente cărţi ale profesorului universitar Ion Popescu-Sireteanu, *Civilizaţia muntelui,* Ed. Printis, Iaşi, 2019, 150 p., care cuprinde frumoase şi numeroase articole şi recenzii subordonate temei alese.

Încă de la debut, autorul identifică o realitate în spaţiul românesc: „*civilizaţiei muntelui* i se subordonează în chip obligatoriu *civilizaţia lemnului"* (p. 5). Oamenii care locuiesc aici, „bărbaţii de la munte au alte păsuri şi alte doruri decât cei din zonele de deal şi câmpie. Sufletele lor sunt împletite cu cărările codrului şi oieritului, cu pâraiele în susur necontenit. Copilăria lor este purtată în braţe de poveşti nemaipomenite şi clocoteşte de dorul unor înfruntări cu zânele cele rele ori cu alte şi alte primejdii" (p. 8).

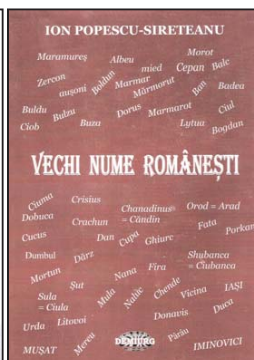
Ocupaţia de bază a acestor oameni este oieritul; cum este şi firesc, al doilea articol al cărţii este dedicat motivului fundamental al *Mioriţei:* „ciobanul care şi-a pierdut oile", ce „subordonează patru tipuri principale (în opinia domnului profesor): 1. Oile pierdute, 2. Oile rătăcite, 3. Turma distrusă, 4. Oile furate" (p. 13). „Pe seama morţii tânărului păstor s-au creat cântece-bocet care cu vremea au devenit colinde. Iar colindele au avut un însemnat rol educativ, întrucât erau auzite în timpul sărbătorilor când întreaga familie era acasă. Tinerii auzeau întâmplarea şi reţineau că ciobanul nu-şi poate neglija obligaţiile sale" (p. 18).

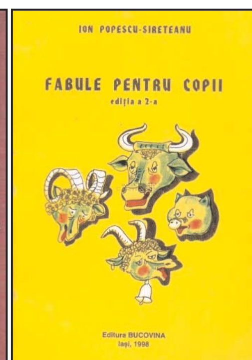
Într-un articol dedicat expresivităţii limbii române, autorul observă: „Singur, cuvântul nu spune mare lucru şi aproape că este lipsit de identitate semantică. Dar, în context, devine el însuşi, îşi dezvăluie resursele, îşi arată faţa şi feţele, îşi deschide cupele, pune în evidenţă valenţe până la un moment dat nebănuite. Contextul este pământul în care cuvântul îşi îndeplineşte menirea, eliberând acea forţă care poate fi numită magia nuanţelor" (p. 25).

Din seria recenziilor se remarcă articolul *Păstoritul corbenilor: Migraţiile interne şi enclavele culturale,* pe seama cărţii cu acelaşi nume de Elena Cremona Ţintatu Comănescu, apărută la Editura Tiparg din Piteşti, în 2009. Publicarea cărţii este îmbrăţişată cu toată sinceritatea de autor: „Ca un cititor atent şi, aş spune, bun cunoscător al păstoritului românesc şi al culturii

noastre populare, trebuie să spun că lucrarea Cremonei Comănescu este o operă cu totul originală, un tezaur de informaţii din vatra unei străvechi aşezări muscelene şi poate deveni model de cercetare pentru viitoare scrieri privitoare la viaţa şi lumea păstorilor" (p. 88).

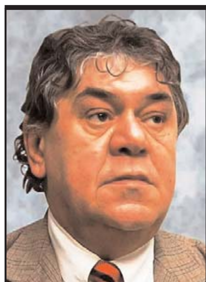
Urmează trei recenzii la lucrări ale pictoriţei brăilene Constanţa Abălaşei-Donosă şi articolul *Salvarea satelor.*

Operei istoricului şi etnologului Ion Nania îi sunt dedicate două materiale: un articol, despre activitatea sa (pp. 99-103) şi prezentarea sumarului lucrării unicat despre vânatul şi vânătoarea din România (pp. 104-109). Urmează câteva texte cu amintiri ale poetului bârlădean George Tutoveanu (1872-1957). Autorul publică mai multe pagini cu *Folclor din Humuleşti* (pp. 118-140), o recenzie la monografia *Ştiinţă şi destin: Giorge Pascu* (2015) de prof. univ. dr. Ioan Dănilă de la Universitatea din Bacău.

Am prezentat, pe scurt, materiale publicate în cartea domnului prof. Sireteanu, cărturar erudit, scriitor consacrat, bucuros să pună umărul la afirmarea celor care au talent şi sârguinţă, martor activ şi militant al evenimentelor din viaţa sa, toate acestea pe fundalul unei modestii desăvârşite, a unei simplităţi covârşitoare. Aşa cum au marile caractere.

La mulţi ani, domnule profesor, la împlinirea celor 85 de ani atât de rodnici!

Cărţi şi autori

Comunicare, timp, conexiuni umane

Aureliu GOCI

Este vorba despre *Mircea: secretul timpului,* roman de Maria Mona Vâlceanu, apărut la Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2019

Dna Vâlceanu scrie romane de dragoste, ca propuneri şi proiecţii de biografii ficţionale, cu extensiuni sociale şi consecutive sondaje psihologice.

Romanele sale au o unitate remarcabilă şi o clară structură tematică, afirmând o tipologie specială, în care omul este „dotat cu un mic generator de iubire". Acest sentiment marchează filosofic fiinţa umană şi îi decide destinul, după spusele Sf. Apostol Pavel. Este un mesaj pe care autoarea l-a primit şi-l transmite mai departe, către generaţiile următoare, şi care se regăseşte, nuanţat, în diversitatea cărţilor sale care dovedesc o rădăcină comună, deosebit de profundă: Mircea Eliade, prozatorul. Iată în ce lumină îşi plasează dna Vâlceanu opera: *Cartea aceasta poartă închis în ea un mesaj care a ajuns până la mine şi te invit să-l duci mai departe, o ştafetă nevăzută care să treacă prin Poarta Timpului. Ea este a treia din seria purtătoare a mesajului;* Egor. O iubire imposibilă, Ştefan. Simfonia fantastică, *şi acum* Mircea. Secretul Timpului. *În ceea ce priveşte Ştiinţa Spirituală, vom face împreună o călătorie, fiindcă „s-ar putea să mai fie o ieşire pe care noi n-o vedem"* (Mircea Eliade).

Într-o judecată rapidă, cuvântul-cheie al cărţii este punte. O punte spre celelalte două cărţi, spre adânca înţelegere a lui Mircea Eliade şi, mai ales, o punte spre viitor, iniţiată de marele istoric şi romancier şi continuată de dna Vâlceanu. Este un roman de erudiţie, nu de acţiune, de eflorescenţă culturală şi de proiecţie în imaginar a gândirii, nu doar de observaţie socială şi de analiză a mentalităţilor. Mircea, ca personaj, este un produs al culturii care revarsă o gândire adâncă prin prezenţa sa, ca şi prin opera elaborată.

Mai trebuie subliniată insistenţa şi plăcerea autoarei de a descrie interioare fastuoase – camerele şi mobilele rafinate sunt văzute de aproape, după metoda lui Balzac – *Comedia Umană se joacă pe holurile cu oglinzi din dreapta…*

Din altă perspectivă, cartea se dedică interconexiunilor umane, dispoziţiei relaţionale a fiinţei cu lumea şi Universul, dar, subliniază autoarea, cu *Marele creator cosmic, ne spun cercetările recente.* Dna Maria Mona Vâlceanu nu concepe universul narativ decât ca filosofie de viaţă, ca o discretă carte de învăţătură, pentru că *…drumul spre Sine trece prin Celălalt. Suntem fiinţe de energie şi vibraţie, radiind propria semnătură energetică unică. Suntem mai mult decât ceea ce percepem pe noi înşine a fi şi a venit timpul să începem să ne privim în această lumină.*

De altfel, în concertul variat şi valoros al prozei feminine contemporane, autoarea propune cea mai pregnantă rezoluţie filosofică, fără să obscurizeze problematica feminismului şi a tipologiei feminine, atât de diversă şi contradictorie, într-un context de ciocnire a secolelor şi de proliferare a meditaţiei apocaliptice.

Autoarea, care a studiat în profunzime opera lui Mircea Eliade, organizând colocvii la Piteşti, cu finanţare proprie, dedicate autorului *Istoriei religiilor…*, cunoaşte spaţiul bucureştean eliadesc din zona Moşilor, cu străzile Mântuleasa şi Sfinţilor, şi nu ezită să facă descrierea metropolei în triunghiul mai vast cuprins între Universitate, Obor, Piaţa Naţiunii.

Dar spaţiul central al Bucureştilor – care este chiar o temă a prozei lui Mircea Eliade – ascunde dimensiunea profundă a Timpului: *Secretul Timpului?, mă întreb din nou, dar întrebarea fulgeră prin mintea mea fără a găsi un răspuns. Mintea mea?, şi îmi amintesc întrebarea pe care o rostise singurul savant care mi-e prieten în această lume de artişti în care trăiesc: care este deosebirea dintre Creier şi Minte? Ştiinţa n-a găsit încă această explicaţie. Dar Rudolf Steiner? El spune: omul fizic, omul eteric, omul astral. Sigur, mintea mea de creştin ortodox priveşte cu uimire unele din afirmaţiile sale, iar cercetătorul spiritual vede că suntem influenţaţi de lungul şir de strămoşi (ca şi Eminescu în* Sărmanul Dionis*), şi mă gândesc brusc la această carte binecunoscută mie…*

Tradiţia sângelui, moştenirea genetică este fundamentală pentru fiecare om, fiecare strămoş vine cu ceva în fiinţa noastră şi din noi se transmite urmaşilor energia pozitivă, dar nici cea negativă nu se risipeşte, ci continuă să facă rău la distanţă de generaţii. Este ceea ce caută şi dna Vâlceanu în cartea sa: secretul timpului moştenit de la Eliade.

În romanul de faţă oamenii se întâlnesc frecvent, comunică intens într-o serie de sindrofii, aniversări, simple întâlniri sau prilejuri de a socializa şi de a transmite un mod de viaţă superior şi cultivat, totul învăluit în analiză psihologică sau psihanaliză.

→

În căutarea adevărului

Ion C. ŞTEFAN

Noul roman al doamnei Elena Ionescu Colcigeanni (Paul Editions, Bucureşti, 2019) se intitulează *Cine este în fotografie?*, cu un semn de întrebare stilizat în mijlocul copertei principale. Este un titlu simbolic, fiindcă autoarea ne invită la o convorbire sentimentală despre un trecut care n-a fost nici prea rău, cum spun unii, care nu l-au cunoscut îndeajuns; nici prea bun, cum au crezut alţii, căzând într-o melancolie nejustificată.

Autoarea nu scrie din principii politice, urmărind doar adevărul, care poate fi folositor şi unora şi celorlalţi, de aceea romanul său este obiectiv, realist, elaborat cu talent şi convingere.

Este vorba de oglindirea unei societăţi cu câţiva ani înainte de evenimentele de la 1989, când tinerii încă mai migrau de la sat la oraş, unde locuiau în cămine de nefamilişti şi lucrau pe şantierele de construcţii din capitală. Era un fel de a se împotrivi neajunsurilor colectivizării şi de-a deveni urbani, atât pentru o acţiune civilizatoare, cât şi pentru o parţială eliberare de sub chingile comunismului.

Dacă pentru cititorii mai în vârstă faptele şi contextul social sunt cunoscute, talentul prozatoarei constă în felul cum le evocă, în spiritul său de observaţie, în concluziile psihologice pe care le desprinde, apoi chiar în farmecul acelor vremuri, nu întotdeauna întunecate şi stresante, mai ales pentru tinerii aflaţi pe un drum corect în viaţă.

Mai întâi, asistăm la o evocare cinematografică şi pitorească a lumii satului: truda femeilor la muncile câmpului pe ogoarele reunite, naveta bărbaţilor la oraş, spre fabricile cele mai apropiate, apoi petrecerile lor de seară, la cârciumă, cu bancuri, poveşti şi glume hazlii, adică un fel de suficienţă din care nu mai puteau ieşi.

Un loc veridic îl ocupă campania de lămurire de către comunişti, pentru a-i convinge pe ţărani de avantajele colectivizării; relaţiile dintre săteni, vecini, rude prieteni, petrecerile duminicale; iubirile tinerilor şi nuntirile pitoreşti.

Toate sunt prezentate cu umor şi discernământ, alegându-se doar partea lor semnificativă

Dar concluziile sunt trase numai de cititor, invitat de autoare să asiste le derularea lor, doar ca simpli spectatori.

În acea perioadă de derută, tinerii sunt primii care sesizează primejdia propagandei comuniste, falsă şi demobilizatoare; ei se regrupează, se sfătuiesc şi hotărăsc să plece în Bucureşti, pe marile şantiere; îşi alcătuiesc familii urbane, nasc şi cresc copii, într-o nouă viziune. Sunt atâtea fapte obişnuite, pe care ne uimim descoperindu-le aşa firesc şi cu multă înţelegere înfăţişate de Elena Ionescu Colcigeanni, dovedindu-ne talentul ei deosebit de-a convinge că orice temă şi-ar fi ales ar fi fost un drum nou, faţă de cărţile sale anterioare.

În procesul de descurajare şi decădere morală al sătenilor, evadarea tinerilor spre urban este un pas pozitiv, eliberator.

La un moment dat, am avut impresia că nu urmăresc personaje şi fapte, ci mentalităţi şi concluzii generalizatoare, tipice, semnificative, iar amănuntele sunt doar culori într-un minunat tablou descriptiv.

Dar evoluţia cărţii nu se opreşte aici; se ivesc momente oscilatorii, chiar negative: soacrele se amestecă în familiile feciorilor de la oraş, vor să-şi readucă fiii înapoi în sat, fără a înţelege de ce ei s-au rupt din lumea tradiţională românească.

Prozatoarea este o fină observatoare a întâmplărilor, aparente, neamestecată în drumul ascendent al tinerilor, dar convingătoare prin acumulări demonstrative: tinerii se iubesc altfel decât tradiţional, bărbaţii oscilează între sat şi oraş, dar îi înţeleg mai bine pe fiii lor care îşi schimbă felul de viaţă.

Iată o scenă de dragoste de-o rară frumuseţe: „Îl atrăgea zâmbetul misterios, mersul de balerină, părul lung, ondulat, legat în coadă de cal, care atârna pe spate ieşit de sub casca de protecţie şi mai ales ochii migdalaţi, care îi ardeau la foc mocnit" (p. 67).

Sau o scenă de familie: „În absenţa nepoţilor, bunicii le duc grija şi dorul, privind fotografiile, vorbind cu ei la telefon… apoi cad pe gânduri… şi, pentru a-i aduce mai aproape de suflet, deschid fereastra anilor din urmă şi lasă să intre amintirile trecute, care rămân pentru ei sursă de inepuizabilă emoţie şi bucurie" (p. 81).

Apoi, deodată, are loc un fapt deosebit: autoarea (ea însăşi – Elena Ionescu Colcigeanni), cadru medical de elită la Spitalul Universitar Bucureşti, coboară în mijlocul eroilor săi: a fost martora evenimentelor sângeroase din decembrie 1989 – ne povesteşte despre episodul uciderii unui grup de elevi ai Şcolii Militare a M.A.I din Câmpina, care au pierit la Otopeni; apoi despre nişte ofiţeri M.A.I. seceraţi de gloanţe în faţa M.A.N, sub pretextul că ar fi fost terorişti.

În spitalul unde lucra până la epuizare, ea asistă la dialogul dintre doi soldaţi răniţi, din care reieşea că au fost puşi să tragă unii împotriva celorlalţi – sub vălul aceleiaşi minciuni, că unii ar fi fost terorişti.

Apoi autoarea redevine din nou o naratoare imparţială.

Un alt grup de tineri, nepoţii bunicilor de odinioară, Laura şi Alexandru, se căsătoresc şi îşi trăiesc fericiţi viaţa pe mai departe.

Evenimentele se liniştesc, toate intră în normal; naratoarea se retrage în rolul ei de martoră imparţială; doar cititorii rămân derutaţi, profund impresionaţi de evenimentele la care au fost martori.

Prin astfel de paragrafe, ea ne lasă să înţelegem că această victorie târzie a bunicilor pare mult mai receptivă la dorinţa de nou şi emancipare a nepoţilor lor.

Obiectivă şi corectă, atât cu lumea înfăţişată, cât şi cu cititorii ei, Elena Ionescu Colcigeanni oscilează graţios între scene şi paragrafe, între lumini şi umbre, altele decât în romanele sale anterioare, cu un fel de nostalgie pentru lumea satului, dar şi cu bucurie pentru ofertele oraşului.

Un roman alcătuit din fine observaţii şi pertinente concluzii; caut personaje, dar găsesc destine; categoriile sociale diferite sunt reprezentate prin grupuri semnificative, aşa cum a fost societatea românească la un moment dat, faţă de care autoarea se manifestă ca o artistă înţelegătoare, interpretativă, şi atrăgătoare. Este vorba de-o prozatoare talentată, cu o bogată experienţă narativă, cu o activitate compoziţională îndelungată, o adevărată profesionistă a cuvântului scris.

Semn(al) de carte

Crina Decusară Bocşan, *Peniţa pe cortină. Teatru,* eLiteratura, Bucureşti, 2018

După câteva date despre autoare (doctor în filologie, autoare de manuale, cursuri, dicţionare şi articole ştiinţifice, „cunoscută ca exegetă a Iuliei Hasdeu, ei i se datorează punerea plăcilor memoriale în Bucureşti şi la Paris, autoare de cărţi pentru copii, versuri, eseuri, romane, piese de teatru, traduceri"), urmează patru piese de teatru: *Înlănţuire, Destăinuiri lirice cu Iulia Hasdeu* (montaj literar), *Proces literar: Hasdeu tatăl vs. Hasdeu savantul, Rocada* (comedie amară în trei părţi atemporale)

Cristian Cocea, *Cum construiau iniţiaţii. Eseuri ezoterice,* Editura Trend, Piteşti, 2019

Cartea de faţă, o colecţie de eseuri pe teme ezoterice, vă invită să priviţi cu alţi ochi biserici şi mituri, blazoane şi opere literare. Se vor rosti nume cunoscute – Pitagora, Platon, Dante. Se vor etala cărţile de Tarot şi se vor întocmi hărţi ale cerului. Se vor cerceta dansul Căluşarilor si zborul temerar al Meşterului Manole. Se vor interpreta fapte istorice din perspectiva societăţilor secrete. Deschidem Poarta Misterelor, prin care Cititorul este invitat să păşească mai departe. (Autorul, pe coperta a patra)

Gheorghe Mânzatu, *Mi-e dor de toate pe pământ,* Editura Meşterul Manole, Curtea de Argeş, 2019

Eu, unul, mă pot pune martor că Giucă, nume sub care îl ştiu toţi cunoscuţii, a ucis în el, cu bună ştiinţă, un poet autentic. (…)

Dar poetul a fost mereu lăsat în fundal. Personaj figurant. Nu avea nevoie de el. Viaţa lui Gheorghe Mânzatu a fost un adevărat marş triumfal. Succese profesionale, călătorii peste hotare, o căsnicie exemplară, un copil supradotat, venituri suficiente. Ce şi-ar fi dorit mai mult? Ca un taur de coridă, luase în coame capa toreadorului numit destin şi nu cunoscuse nicio înfrângere. (Marin Ioniţă, în Cuvânt înainte)

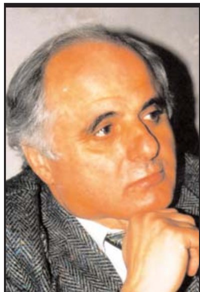

Nu e întâmplător că în naraţiune apar şi oamenii care trăiesc viaţa cărţilor, trăind ficţional printre cărţi. Pentru ei, lumea ar putea fi chiar o imensă bibliotecă, după viziunea orbului Borges: *E un bărbat fără vârstă, fără nervi, cu răbdare nelimitată. E singur în subsolul imens, înconjurat de o imensitate de cărţi. De parcă ar fi chiar spiritul bibliotecii. Şi poate că aşa şi este, gândesc singură şi eu acum în această imensitate. Nu-l mai văd, nu ştiu unde a dispărut. Mângâi uşor cu mâna cărţile aşezate pe masă, lângă care m-am aşezat, de parcă aş mângâia obrazul unui copil. O altă lume, gândesc, o lume a cuvintelor. Dar ele sunt neutru aşezate pe pagini, numai dacă le citesc, prin ochi ele pătrund în mintea mea, încolţesc şi refac înţelesurile pe care le-au avut în mintea celui ce le-a scris. Cărţile, gândesc cu uimire, să fie o punte între mintea celui care scrie şi mintea acelui care citeşte? (…) Privesc nemişcată şi timpul trece, trece,îl simt trecând şi mă simt bine în această trecere, aşa, ca o curgere a unui râu… timpul este energie, mi-am amintit, putem intra şi ieşi din timp.*

Fără urmă de lirism – o pecete a prozei feminine – autoarea creează, într-o limbă literară desăvârşită, medii şi tipologii individualizate, într-o poveste cursivă ce-l onorează pe Mircea Eliade.

Cărţi şi autori

Toma Rădulescu despre Ştefan Ciuceanu şi Radu Ciuceanu

Tudor NEDELCEA

Ştefan Ciuceanu face parte din acea categorie de personalităţi uitate pe nedrept. N. Iorga le zicea „oamenii cari au fost" şi a scris despre ei, făcându-i neuitaţi.

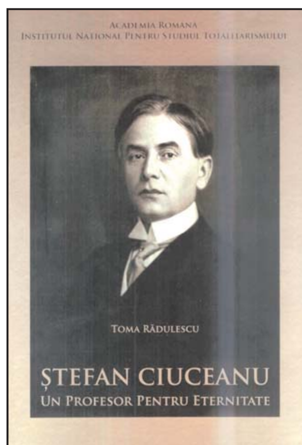
Astfel face şi istoricul craiovean Toma Rădulescu, cel care a tipărit o excelentă monografie, *Ştefan Ciuceanu. Un profesor pentru eternitate* (564 p.), sub egida prestigioasă a Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, în 2019.

Toma Rădulescu, o viaţă muzeograf la Muzeul Olteniei, doctor în istorie, este un adevărat depozitar de informaţii şi date istorice mai puţin cunoscute sau chiar inedite. El a adus în tezaurul muzeului oltean, fondat de Ştefan Ciuceanu, obiecte patrimoniale de la diverse personalităţi româneşti. Născut în 1948, tatăl său fiind un respectat preot, a avut privilegiul de a-şi forma o cultură teologică într-un regim ateist, cultivând prietenii cu preoţi înclinaţi spre cărturărie, dar şi cu mitropolitul de veşnică pomenire Nestor Vornicescu sau cu urmaşii acestuia, mitropoliţii Teofan şi Irineu, cu episcopii Nicodim, Gurie sau Vicenţiu. Expert al Ministrului Culturii în domenii greu abordabile (documente româno-chirilice, carte veche românească şi străină, numismatică, medalii şi decoraţii), Toma Rădulescu are şi lucrări personale sau în colaborare, precum *Ghidul Muzeului Olteniei* (1976, 1985, 1999), *Istoria ilustrată a Craiovei* (1999), *Dicţionarul personalităţilor doljene* (1999), *Mihai Viteazul Restitutor Daciae* (2000), *Relaţii româno-otomane în sec. XVI* (2001), *Circulaţia monetară în Ţara Românească* (2002), *Spiritualitatea elenă în Oltenia* (2002), *Eroi doljeni în Al Doilea Război Mondial* (2003), *De la Burebista la Mircea cel Bătrân* (2004), *Familia Aman* (2005), *Martiri pentru Hristos din România în perioada regimului comunist* (2007), *Domnii şi ierarhii Ţării Româneşti* (2009), *Biserica Mântuleasa* (2013) etc. O dovadă de caracter constă în faptul că familia sa îngrijeşte mormântul lui Ştefan Ciuceanu din Cimitirul craiovean Ungureni. Învăţătura creştină şi dragostea de carte şi scris, primite de la tatăl său, a transmis-o şi fiicei sale, Ana Maria Rădulescu, cercetătoare, doctor în istorie, autoarea unor cărţi necesare, cu impact social: *Conservatorii în Oltenia* (2004), *Conservatorii din jud. Dolj* (2005), *Clerici ortodocşi în închisorile comuniste* (3 volume, 2006, 2011), *Slujitori ai Bisericii din Olt şi Romanaţi, prigoniţi în timpul comunist* (2013).

Despre Ştefan Ciuceanu (1875-1936) s-a scris prea puţin faţă de importanţa activităţii sale, de ctitor sau conducător de instituţii, de profesor sau de cercetător. Doar C.D. Fortunescu, Em. Săvoiu, Ştefan Ştefănescu, Radu P. Voinea, Nicolae Andrei, Despina Teodorescu, Tudor Nedelcea au creionat cu pertinenţă aspecte ale personalităţii acestuia. Acest gol istoriografic îl umple Toma Rădulescu, cu această monografie de excepţie, apărută în aceleaşi condiţii, adică de excepţie. Motivaţia lui Toma Rădulescu este explicată în cuvântul înainte: *Profesor şi patriot mai înainte de toate, Ştefan Ciuceanu este unul dintre principalii făuritori ai instituţiilor de învăţământ liceal din noile provincii ale României după 1918. În domeniul apărării şi conservării monumentelor istorice din Oltenia poate fi considerat primul care a înţeles necesitatea salvării unor situri arheologice de importanţă naţională şi internaţională, a unor monumente istorice. Ca profesor [...] a format generaţii de elevi, cărora prin exemplul său le-a influenţat destinul. Sunt cunoscute legăturile sale cu mari personalităţi ale vremii, în frunte cu N. Iorga, I. Andriesescu, I. Moisil, V. Pârvan ş.a.* Sunt temeiuri pentru elaborarea acestei prime monografii dedicate lui Ştefan Ciuceanu, blindată cu documente de primă importanţă, în majoritate inedite, cu o vastă bibliografie şi ilustraţii.

Monografia tratează strămoşii lui Ştefan Ciuceanu, copilăria şi adolescenţa, profesorul şi pedagogul, omul politic şi publicistul, director al Fundaţiei „Alexandru şi Aristia Aman" (muzeu, pinacotecă), apărător al patrimoniului arhitectural naţional în calitate de membru al Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Oltenia, fondator al Societăţii „Prietenii Ştiinţei", al revistei *Arhivele Olteniei* şi ctitor al Muzeului Olteniei, dar şi urmaşii lui Ştefan Ciuceanu (fiii săi, ing. C. Ciuceanu şi acad. Radu Ciuceanu).

Cunoscându-l personal, acad. Radu Voinea îl evocă, cu căldură şi gratitudine, în 2008, amintind de obârşia mocănească a familiei Ciuceanu, formată din *împletirea a două ramuri vestite de ciobani, a celor din Macedonia cu cei din Răşinarii Sibiului*, dar şi de înmormântarea sa: *Era o mulţime uriaşă, cum nu mai văzusem la nicio altă înmormântare. Zeci de trăsuri şi de căruţe, elevi foarte mulţi, de la ambele licee, „Carol I" şi „Fraţii Buzeşti", intelectuali, negustori, ţărani, tineri şi bătrâni, cred că erau câteva mii. Cortegiul funerar s-a oprit de câteva ori. La Colegiul „Carol I" şi la Liceul „Fraţii Buzeşti", din balcoane s-au rostit cuvântări. O durere mută, dar profundă, plutea în aer. Şi, încet-încet, am ajuns la Cimitirul Ungureni, unde profesorul Ştefan Ciuceanu îşi doarme somnul de veci.*

Patriot în adevărat sens al cuvântului, Radu Ciuceanu (dar şi fratele său, ing. C. Ciuceanu) este un demn urmaş al tatălui său. Născut în 1928 la Craiova, unde urmează Colegiul „Carol I", devine student al Facultăţii de Medicină din Bucureşti. Ca o ironie a istoriei (sau a sorţii?!), tot medicinişti au fost şi alţi doi cărturari, Gheorghe Calciu-Dumitreasa şi Bartolomeu Valeriu Anania, arestaţi în timpul studenţiei pentru presupuse activităţi contrare regimului, dar, de fapt, pentru patriotismul lor şi dreapta cumpănă în faţa bolşevismului sau a iredentei maghiare.

La numai 19 ani, în 1947, Radu Ciuceanu intră în Mişcarea Naţională de Rezistenţă din nord-estul Olteniei, condusă de gen. Iancu Carlaonţ, fiind cooptat chiar în Comitetul militar al acestei organizaţii antibolşevice. Concret, Radu Ciuceanu a ţinut legătura cu celelalte grupuri paramilitare din Munţii Retezat şi din Valea Cernei, le-a transportat armament, muniţii, materiale de propagandă, a confecţionat (cu stareţul Gherasim Iscu de la Mănăstirea Tismana) un aparat de emisie-recepţie pentru a lua legătura cu anglo-americanii. În septembrie 1948 este descoperit şi arestat, apoi condamnat la 15 ani de temniţă grea pentru „crimă de uneltire împotriva ordinii sociale" (sentinţa nr. 928/21 iunie 1949), fiind închis la Penitenciarele Craiova, Piteşti (cel mai îngrozitor), Jilava, Târgşor, Gherla, Lugoj, Văcăreşti. După 14 ani de temniţă în închisori de tip stalinist, Radu Ciuceanu este pus în libertate, în 1963, dar cu domiciliu forţat (fără drept de a munci şi fără buletin de identitate). După doi ani, în 1965, i se permite să lucreze ca muncitor necalificat. Cu sprijinul acad. C.S. Nicolăescu-Plopşor (elev al tatălui său) este angajat la Institutul de Arheologie al Academiei Române, ca referent, fotograf şi apoi arheolog. În 1975, printr-un decret prezidenţial de reorganizare a cercetării ştiinţifice, Radu Ciuceanu este transferat din oficiu la Muzeul de Istorie al municipiului Bucureşti, revenind, după 1989, la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" al Academiei; abia în 1998 are posibilitatea de a-şi susţine doctoratul cu teza *Autocraţie şi naţionalism. Destinul unei familii: Ghiculeştii. 1665-1856*. Ca deţinut politic, n-a primit avizul de partid spre a se înscrie la colocviul pentru doctorat. După 1990 se implică în politică, este ales în Parlament, unde-şi desfăşoară o activitate demnă, pe linia marilor personalităţi politice din trecut, ceea ce-i aduce unele reproşuri, învinuiri nefondate. Este unul dintre iniţiatorii serialului *Memorialul durerii*, este directorul fondator al Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, sub egida Academiei Române. Pentru activitatea sa, primeşte numeroase diplome, medalii, distincţii de la varii instituţii sau fundaţii.

Dar, importantă este opera lui Radu Ciuceanu: *Intrarea în tunel. Memorii I* (1991), *Potcoava fără noroc. Memorii II* (1994), *Regimul penitenciar din România. 1940-1962* (2001), *Mişcarea naţională de rezistenţă din Oltenia. 1945-1949*, vol. 1-5 (2001, 2003, 2007), *Pecetea diavolului. Memorii IV* (2002), *Război total împotriva corupţiei*, vol. 1-3 (2003, 2004), *Jurnalul unui om liniştit* (2005, 2006), *Reţeaua pierdută* (2005), *Frumoase zile de tinereţe. Drama istorică* (2011), *Memorii* IV-V (2012, 2015) etc.

Ca urmaş vremelnic pe scaunul lui Ştefan Ciuceanu la Biblioteca „Aman", am rămas impresionat de lupta sa contra politicianismului epocii, pentru impunerea unor instituţii cu adevărat de cultură. Am scris despre el în monografia bibliotecii (*70 de trepte* (1978), *Familia Aman* (2003), *Centenar. Biblioteca „Aman"* (2008)), apoi în legătură cu tipărirea lucrării lui N. Iorga, *Corespondenţa lui Dimitrie Aman, negustor din Craiova* (1913), publicată de marele istoric după originalele păstrate în Fundaţia „Aman", oferite de Ştefan Ciuceanu, ceea ce se regăseşte în prefaţa volumului, Iorga mulţumindu-i discipolului său că „a avut bunăvoinţa să puie la dispoziţia fostului său profesor întregul material şi a fost astfel îndemnătorul acestei lucrări".

L-am evocat pe Ştefan Ciuceanu în sesiunea de comunicări *Biblioteca şi societatea* (8-9 decembrie 1978), cu prilejul sărbătoririi a şapte decenii de la inaugurarea Fundaţiei „Aman". Cu acest prilej, la sugestia istoricului şi omului de mare caracter Ion Donat (care mi-a dat şi adresa familiei), l-am invitat la această manifestare şi pe Radu Ciuceanu (atunci nefiind bine văzut politic) şi pe mama sa, distinsa doamnă Elena Ciuceanu. La miez de noapte, la masa festivă, doamna Elena Ciuceanu m-a întrebat cum de am avut curajul să-i invit. Mărturisesc că nimeni nu mi-a reproşat absolut nimic despre această invitaţie (oficialităţi politice sau de la Securitate). La scurt timp, la 28 decembrie 1978, doamna Elena Ciuceanu îmi scrie emoţional (cele două scrisori sunt reproduse de Toma Rădulescu în volum):

***Atunci când firul vieţii** începe să se subţieze şi când capătul lui nu-l poţi ghici când se va pierde, foarte puţine sunt prilejurile ce-ţi oferă nu numai întoarcerile înapoi, sub dulcea streaşină a amintirilor, dar şi ocazia nesperată să întâlneşti pe locuri bătute odinioară, figuri de oameni pe cari să-i apropii de suflet prin ochiul sever şi critic al ştiinţii, dar mai ales, prin căldura şi afinitatea spiritului superior.*

Ne-aţi înconjurat dintru început cu multă prietenie şi dragoste, ceea ce nu se poate uita şi va dăinui mult timp în inima mea.

O scriu nu pentru că noi, bătrânii, suntem mai sensibili la strunele ei, ci pentru că răspunde unei staturi efective dublate de aceea a unui şef de instituţie, ce în atari situaţie nu are prieteni şi preferinţe, ci numai oaspeţi şi invitaţi pentru care dumneavoastră aţi depus mult suflet şi dăruire.

Eu vă mulţumesc foarte mult, căci am simţit-o din plin; cu atât recunoştinţa mea personală şi a familiei o îndrept către dumneavoastră, ce sunteţi acum la o cârmă pe care cândva soţul meu a cunoscut-o şi a onorat-o. Ştiu şi am convingerea că greutăţile sunt tot atât de numeroase ca atunci când îl luam pe soţul meu acasă în ceas de noapte, dar prin muncă, curaj şi perseverenţă veţi învinge totul şi când, către sfârşitul vieţii, veţi încerca o privire înapoi veţi avea mari mulţumiri sufleteşti că nu v-aţi trudit în zadar.

→

Ceaţa sub-sahariană

Nicolae MELINESCU

O **bună parte a anului 2019** a fost marcată de tulburări incendiare în multe ţări ale zonei considerate democratică, fără să ocolească nici comunităţi controlate de autocraţii severe. Explozia furiei populare din Hong Kong, provocată de proiectul guvernului comunist de extrădare a suspecţilor (de acţiuni politice adverse regimului) şi judecarea lor în instanţele din afara enclavei a zguduit încrederea dominatoare a partidului unic din China în capacitatea sa infailibilă de sugrumare a oricărei forme de exprimare liberă a nemulţumirilor sociale şi politice. Preocupate de războiul comercial cu americanii, guvernele influente ale lumii s-au solidarizat cu protestatarii, s-au şocat, s-au pronunţat, au condamnat, dar nu au făcut nimic eficient pentru descurajarea guvernului de la Beijing în ofensiva de înăbuşire a protestului popular.

Vestele galbene i-au făcut zile amare lui Macron mai bine de jumătate de an şi au provocat un picaj ameninţător al popularităţii preşedintelui, refugiat în mod neferícit într-o diagnoză riscantă a sănătăţii/morţii cerebrale a NATO. Marea Britanie a continuat drumul incert şi discutabil spre ieşirea din U.E. Demonstraţii pro- şi anti-Brexit au fost însoţite rapid de o mişcare de salvare a mediului şi de reducere a ameninţărilor provocate de schimbările climatice. *Rebeliunea Dispariţiei* (civilizaţiei umane, n.a.) a scos în stradă sute de mii de britanici, sătui să înghită, să îmbrace şi să folosească plastic. Mai mult de două sute de proteste şi manifestaţii le-au dat de furcă forţelor de ordine, şi ele cuprinse de confuzia dintre datorie şi pledoariile ecologiştilor.

Ca prefaţă la alegerile prezidenţiale din noiembrie viitor, Statele Unite şi-au animat cetăţenii cu primele semne ale luptei politice, condimentate cu propunerea de chemare în judecată a preşedintelui Donald Trump. Manevra, departe de a fi un act real de dreptate, a devenit o cascadorie electorală, orchestrată de contracandidaţii democraţi, neîncrezători în speranţa că omul lor ar ajunge la Casa Albă ca să-l detroneze pe titularul republican.

N**ici Germania nu a savurat** tihna de după un prânz cu cârnaţi şi bere la Oktoberfest. Răspândirea unor tendinţe extremiste, mai ales în landurile estice, a provocat marşuri neonaziste şi contra-demonstraţii ale social-democraţilor, toate într-o tensiune vecină cu intoleranţa civică. Dresda a devenit focarul unor tulburări antiguvernamentale puse la cale de *Freie Kräfte* („Forţele Libere"), care au folosit pretextul comemorării bombardamentelor aliate din 1945 ca să-şi verse focul pe guvernul federal, acuzat de proasta administrare a crizei migranţilor. Europa, în ansamblu, a fost marcată de cei zece ani ai migraţiei ilegale, pe care nu a reuşit să o gestioneze nici la nivelul Uniunii şi nici la acela al unor state membre cu tracţiune economică şi politică revelatoare.

Dublarea preţului derivatelor din petrol a scos zeci de mii de oameni în stradă în Iran, al treilea mare depozitar de resurse naturale de ţiţei ale lumii. Teocraţia a slobozit comandourile gardienilor revoluţiei, ale poliţiei politice şi a acuzat America de sabotaj, ca să reprime rapid orice nemulţumiri ale populaţiei. Nimic nu i-a convins pe ayatolahi că populaţia ar putea avea dreptate prin revendicările ei sociale.

Văpaia protestelor s-a extins cu repeziciune şi în alte regiuni. Scumpirea biletelor de tren şi de metrou în Chile a transformat capitala şi marile oraşe în teatre de război civil, cu peste treizeci de morţi şi sute de răniţi, victime ale înăbuşirii militarizate a protestului popular. America Latină părea să fi luat foc. Mistificarea rezultatului alegerilor prezidenţiale (la ei, nu la noi) din Bolivia a provocat refugiul lui Evo Morales în Mexic şi dezrădăcinarea ideii că şi un *cocalero* (cultivator de coca) poate să conducă ţara dominată decenii la rând de elita cu origine europeană. Preşedintelui ecuadorian Lenin Morena i-a ajuns protestul săracilor până sub ferestre. În urma ofensivei mulţimii împotriva regimului de la Quito, guvernul s-a refugiat pe malul Pacificului, la Guayaquil, cu speranţa că după ce va potoli gloatele va reveni la poalele Anzilor. Columbia cafelei şi a drogurilor a fost şi ea măcinată de proteste, de stare de asediu, cu morţi şi răniţi în confruntările dintre poliţie şi manifestanţi. Nemulţumirea a fost produsă de politica de austeritate, de abandonarea majorării salariului minim şi a pensiilor şi de eşecul acordurilor de pacificare a ţării, încheiate cu rebelii din FARC.

Străzi în flăcări, mulţime gălăgioasă şi agresivă, poliţie în ţinută de atac, gaze lacrimogene, tunuri cu apă au făcut deliciul televiziunilor senzaţionaliste din întreaga lume (iarăşi, nu şi de la noi!). Agitaţia universală a destabilizat regiuni cândva prospere şi echilibrate. Cultul morbid al chipurilor desfigurate, al răniţilor lăsaţi în bălţi de sânge pe caldarâm a tocit orice sensibilitate umană, mai ales în rândul decidenţilor, a făcut din proteste acuze dramatice cu scopuri electorale sau politicianiste.

H**arta revoltei populare,** desenată de mass-media internaţională a exclus un întreg continent – Africa, abandonată într-o ceaţă a ignoranţei, la comanda marilor corporaţii chinezeşti, ruseşti, americane sau vest-europene. Şi asta nu pentru că zona sub-sahariană ar fi amuţit sau şi-ar fi găsit, în sfârşit, liniştea. Nu! Unele dintre ţările sale au fost sfârtecate de neajunsuri mai vechi sau mai noi, unele importate din crizele globalismului, altele de sorginte locală. Interese egoiste şi înţelegeri obscure au ţinut departe de ochii lumii stări conflictuale interne care au înlocuit tradiţionalele războaie între state. În Camerun, luptele dintre majoritatea francofonă şi minoritatea anglofonă (4/1) a radicalizat-o pe aceasta din urmă, a încurajat separatismul auto-intitulatei republici Ambazonia. Preşedintele Paul Biya, aflat la putere din 1982, a adâncit criza, trimiţând armata naţională să potolească rebeliunea. În Burkina Faso („Ţara oamenilor drepţi", în traducere), războiul prelungit între rebelii islamişti şi guvern a provocat 640 de morţi în 4 ani de zile. Lunar, au fost obligaţi să-şi părăsească gospodăriile câte patru-cinci sute de familii. Un singur atac al jihadiştilor din auto-intitulatul Stat Islamic a provocat douăzeci de morţi într-o biserică creştină. La sfârşitul lui 2019, peste 650.000 de oameni au fost dislocaţi de lupte. Reacţia internaţională? Superficială şi ineficientă! 4.500 de militari din Franţa, Niger şi Ciad au pornit în urmărirea făptaşilor. Câţiva au fost prinşi, câţiva au fost omorâţi şi câteva arme au fost capturate, dar continuă jocul de-a şoarecele şi pisica. În Zimbabwe, dispariţia lui Robert Mugabe nu a adus o schimbare de regim. Succesorul, Emmerson Mnangagwa, provenit din cercul de putere al fostului dictator, a continuat sugrumarea opoziţiei, nu a reuşit să controleze inflaţia (550 la sută) şi nici nu a atras promisele investiţii străine (doar 475 de milioane de US $, pentru o ţară cu un potenţial uriaş în agricultură, minerit şi industrie manufacturieră). Dublarea preţului la electricitate a provocat greva medicilor, ample proteste populare, încheiate cu o sută de arestări, suprimarea opoziţiei şi blocajul economic. Jihadismul vindicativ a provocat tensiuni şi în Mali, a opta ţară africană ca întindere, cu o populaţie de numai 19 milioane de locuitori. Plasată în vestul Saharei, ţara este bântuită de bande ISIL, care atacă armata naţională. În noiembrie trecut, militari sinucigaşi au pătruns în baza de la Indelimane, s-au aruncat în aer, au omorât 52 de militari şi civili şi au rănit alte câteva zeci. În 2013, Al Qaeda magrebiană a pornit o rebeliune în nord-est, cu greu eliminată cu ajutorul francezilor. Republica centrafricană a trăit episoade dramatice ale războiului interconfesional. După şase ani de lupte între majoritatea creştină şi minoritatea musulmană, după opt acorduri de încetare a focului, preşedintele Faustin-Archange Touadera nu controlează decât o cincime din teritoriul naţional. Din patru milioane de locuitori ai ţării, un milion sunt refugiaţi interni. Preşedintele i-a cerut lui Putin să grăbească exportul de armament uşor către forţele guvernamentale. E greu de crezut că o sută cincizeci de consilieri ruşi, prezenţi în bazele de instrucţie din palatele fostului împărat Bocassa, vor diminua forţa războiului civil, dar, sigur, ei consolidează influenţa Moscovei în Africa sub-sahariană.

I**zbucnirile incendiare** pe al doilea mare continent al planetei sunt voit împinse departe de atenţia publică şi de investigaţiile media. Atitudinea tolerantă, de ignorare a unor stări dramatice, este provocată de menajarea intereselor economice şi politice ale marilor protagonişti ai globalizării. Corporaţii gigantice, protejate de forţa de intervenţie şi de influenţă a guvernelor american sau vest-europene privesc relaxat zbuciumul unui continent care a dovedit prin provocările puse de migraţia ilegală, cel puţin, că are o importanţă ce depăşeşte doar resursele de materii prime şi mâna de lucru ieftină. Conferinţele festiviste organizate de europeni, ruşi sau chinezi, care îi aliniază pe toţi liderii africani cu bani mulţi şi promisiuni şi mai multe nu au potolit, deocamdată, revolta populară şi au încurajat oprimarea opoziţiei de către autoritate, nu numai în ţările citate mai sus, cazurile cele mai elocvente şi mai disperate. Din păcate, pentru mass-media românească şi pentru politicienii României, Africa sub-sahariană s-a pierdut în ceaţă demult. O redirecţionare a unor acţiuni de politică externă către ea ar valorifica şansa ocupării unei nişe create de nemulţumirea populară a africanilor. Mişcarea poate să pară naivă, dar prea mult se obosesc marile puteri să-şi consolideze puterea în Africa, pentru ca România să se joace în continuare numai la lada cu nisip a Europei.

Î*n* ***pragul celor 80 de ani ai mei,*** *vă urez din toată inima ca rodul muncii şi destoiniciei dumneavoastră să fie cât mai satisfăcător.*

De asemenea, vă rog să transmiteţi minunatului dumneavoastră personal administrativ, care a dat dovadă de mari calităţi sufleteşti, toată admiraţia şi dragostea mea.

Cu multă afecţiune şi gânduri încontinuu pentru dumneavoastră şi familie,

Elena Ciuceanu

P.S. Vă rog să-mi scuzaţi întârzierea, dar înapoindu-mă acasă, am fost nevoită să plec imediat la o verişoară a mea grav bolnavă.

Apoi, la 14 martie 1980, aceleaşi rânduri calde, dar pline în învăţăminte şi înţelepciune îmi trimite distinsa Doamnă:

Stimate Domnule Nedelcea,

Am primit de la D-voastră bunele şi sincerele urări ce mi-aţi trimis pentru noul an în care suntem şi vă mulţumesc mult, rugându-vă să-mi scuzaţi întârzierea confirmării. Eram foarte bolnavă, astfel că numai gândul D-voastră că nu m-aţi uitat mi-a produs o mare şi foarte plăcută bucurie, chiar am lăcrimat.

Bătrânii au fost şi sunt întotdeauna foarte sensibili. Atunci şi aproape trei luni în urmă, am fost grav bolnavă de ochi şi în spital nemaiavând voie timp îndelungat să citesc, să scriu şi să ies afară în aer rece.

Acum, mulţumesc lui Dumnezeu, mă simt mult mai bine – pericolul cel mare a trecut şi mă pot bucura de toţi ce-mi sunt dragi în jurul meu, gândindu-mă şi la D-ta, a cărui amabilitate şi fineţe sufletească ce nu se poate uita am apreciat-o în urmă cu un an, când am fost invitată oficial cu ocazia sărbătoririi înfiinţării Muzeului Aman şi reîmprospătarea figurilor marilor dispăruţi, care au muncit mult sacrificându-şi sănătatea pentru mai binele obştesc al oraşului natal, unde m-am născut, am crescut şi m-am instruit cu toţii.

Astfel, cum munciţi şi vă osteniţi şi D-voastră astăzi, tot pentru mai binele generaţiei viitoare, Craiova va face întotdeauna cinste oltenilor şi întregii ţări prin trecutul ei şi vechile-i monumente istorice de aici.

Cu deosebită consideraţie pentru dumneavoastră şi familie,

Elena Ciuceanu

A***murit profesorul Ştefan Ciuceanu?*** – se întreabă retoric acad. Radu P. Voinea – *Nu! Categoric nu! O ilustră personalitate ca a dânsului nu moare niciodată. El va rămâne veşnic în rândul nemuritorilor istorici şi arheologi din România, aliniindu-se în trena de briliante scânteietoare ale culturii noastre.*

N-a murit şi nu va muri niciodată, graţie fiului său, reputatul acad. Radu Ciuceanu, care-i continuă opera, şi, bineînţeles, a lui Toma Rădulescu, prin această monografie indispensabilă, scrisă cu toate mijloacele cercetării ştiinţifice.

Podul de reviste

Radu Flora şi resuscitarea estetică a poeziei româneşti din Serbia

Florian COPCEA

Fenomenul cel mai relevant în literatura de expresie românească din Serbia este detaşarea tematică de restricţiile culturalo-ideologice şi de falsele valori estetice, opace, impuse de regimul instaurat după Al Doilea Război Mondial. Un moment de referinţă, memorabil, îl reprezintă manifestul-eseu *Drumul literaturii noastre,* semnat de Vasile (Vasko) Popa, care şarja pe marginea disensiunilor/disputelor tradiţionalism – modernism, propunând noi direcţii de relevare a sensurilor şi mesajelor, mai ales, ale creaţiei poetice.

Refuzul politicii literare a vremii de a promova ideea regăsirii, dincolo de complexe şi inhibiţii, a identităţii creatoare, liberă şi lucidă, exagerat cantonată în jurul unor „paralaxe" poetice matriciale consacrate, a produs, totuşi, în rândul unor trubaduri ai realismului socialist, o adevărată schismă, generatoare a unei resurecţii autentice în cultura românească minoritară din acest spaţiu multicultural balcanic.

Saturaţia de formule fade, dogmatice, demodate, festiviste, nu numai că a solicitat, la nivelul formelor şi fondurilor cultural-spirituale, deconstrucţia/demitizarea acestora, dar a şi orientat creatorii (o parte dintre ei) spre o scriitură post-modernă, care respingea constrângerile, imanenţa unor ipostaze subtile, cu perspective ontologice, mereu animaţi de deviza lui George Călinescu: „Un scriitor mare este întotdeauna modernist" (*Principii de estetică,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968).

Printre arhitecţii „stilului realist" al literaturii române din ex-Iugoslavia îl aşezăm, pe primul loc, pe Radu Flora, cel care avea să susţină introducerea unor „abordări moderne în procedeul artistic-expresiv" de elaborare al operelor literare, desigur, fără să fie abandonate modelele clasicilor români şi sârbi.

În ce măsură aceştia au determinat formarea poetică a lui Radu Flora nu e greu de presupus: prin multe din poemele sale se simt trecând duhurile lui Mihai Eminescu, George Coşbuc, George Bacovia, Tudor Arghezi şi mai târziu Ion Barbu, Lucian Blaga, Zaharia Stancu şi Nichita Stănescu, fapt care explică multe dintre „conexiunile extratextuale" (I.M. Lotman, *Lecţii de poetică structurală,* Ed. Univers, Bucureşti, 1970), ale acestui „scriitor inventiv", dezvăluindu-i astfel întreaga concepţie despre poetică, despre lume, despre realităţile ei imprevizibile.

Radu Flora, privit din acest unghi, creează, în sensul termenilor utilizaţi de I.M. Lotman, o „estetică a identităţii şi a diversităţii", ceea ce confirmă prezenţa/existenţa în logosul său po(i)etic a altor concepte ale creaţiei, reificate metafizic, relativizând arhetipurile narcisiste cunoscute în literatura minoritară, profund afectată, în genere, de virusul convenţiilor narative „de import". Conştient că nu poate avea şanse de supravieţuire literară într-o paradigmă nesincronizată la curentele culturale occidentale, Radu Flora îşi îndreaptă, intuitiv şi energic, spiritul spre desubstanţializarea retoricii, a contrarietăţii şi a hazardului apocaliptic, în măsură să-l abrutizeze pe individ, să-l metamorfozeze într-o fiinţă „căzută din nelume". Aşadar, poetul începe să concilieze realitatea cu textul şi, exploatând la maximum reminiscenţele unui anacronism deşănţat, aplică propriei creaţii insolitări exacerbate ludic. Această detaşare demonstrează vastitatea nemărginirii intelectuale a lui Radu Flora, întâiul stătător al liricii româneşti moderne din Iugoslavia, continuu situat sub semnul înţelegerii mitice a creaţiei literare, el înţelegând că „Funcţia poetului clasic nu este, aşadar, cea de a găsi cuvinte noi, mai dense şi mai eclatante, ci de a ordona un vechi protocol, de a desăvârşi simetria sau concizia unui raport, de a aduce sau reduce o gândire la limita exactă a unui metru. Preţiozităţile clasice sunt nişte cugetări de raporturi, nu de cuvinte: este o artă a expresiei, nu a invenţiei; cuvintele, aici, nu reproduc, ca mai târziu, printr-un fel de altitudine violent şi neaşteptată, profunzimea şi singularitatea unei experienţe; ele sunt amenajate la suprafaţă, conform exigenţelor unei economii elegante sau decorative. Ne bucurăm de formularea care le asamblează, nu de puterea sau de frumuseţea lor intrinseci" (Roland Barthes, *Gradul zero al scriiturii,* Editura Cartier, Chişinău, 2006, pp. 38-39).

Apariţia volumului de poezie al lui Radu Flora, *Drum prin noapte şi prin zi* (1947), primul din istoria arealului literar românesc modern din ex-Iugoslavia, coincide cu declanşarea mişcării de revitalizare a culturii care tindea să se sustragă de sub tutela îngheţului titoist şi să-şi îndrepte paşii pe calea de exprimare/afirmare a unor libertăţi spirituale, până aci postulate de o estetică nostalgică, crepusculară, care întreţinea nejustificat sentimentul pierderii de sine a creatorului.

Radu Flora, „poet cu aştri-n frunte şi cu spini bătuţi în palmă", cum singur se defineşte, în pofida etichetei ce i-o pusese confratele Ioan Flora, de „practicant al unei poezii neoveriste", dar şi al simbolurilor ancestrale „conservate", clar, în substraturile fondului său genetic, s-a dovedit a fi un căutător asiduu, vizionar, al luminişurilor misterioase ale expresiei poetice. Ansamblul de tropi încorporaţi în sincretismul scriiturii relevă „fiziologia poeziei" şi reclamă, deseori, abateri de la formulele empirice după care funcţiona metafora. În nenumărate compoziţii poetul atinge firescul unei vibrante stării de fantezie creatoare, lucru care ne obligă să recunoaştem că linia sa poetică concordă cu sensul poetic metaforic revelatoriu al curentului liric modern.

Cel mai vizibil mod, vădit existenţial, de antrenare în câmpul izotopic al textului poetic, a semnificaţiei cuvintelor, este meditaţia atributivă a creatorului asupra condiţiei sale de filosof, decis să devieze de la convenţii şi reguli impuse. Refugiul lui Radu Flora, beneficiar al unei robuste imaginaţii livreşti, tot tmipul aflată la hotarul de dincoace şi dincolo de realitate şi ficţiune, este efectul unei poziţionări în afara lumii existente. În deplină consonanţă cu necesităţile asiguratoare, exprimabile noţional, de construcţii literare sintactice şi conceptual noi, Radu Flora creditează, aleatoriu, paradoxurile, le dă substanţă, identificându-se, în respectiva ipostază, cu un zeu care, „ca un punct dispărut la orizontul infinit", crede că din toate cele văzute şi nevăzute, auzite şi neauzite „mai rămâne, poate, un cuvânt, o amintire, un vers" (*Memento*): „Trăim sub semnul misterului Emulaţia este/ Poezia cântă din cutie Noaptea plăpândă/ Fără membre fără cap O stranie poveste/ Bate din copite armăsarul Flămândă/ Se lasă o ceată/ Şi toate pier Şi totul reapare/ Se-ntrec două O potârniche biată/ Iarăşi vine Dintele care/ Î hî a ha ha ha ha Iarăşi ies/ Instrument cu secret Mă-ndes// (Domnul meu, poezia este o ciudată-mperechere –/ dar cu ţeastă-ntreagă – de rime şi mistere.)" (*Poetomahie*).

Ipostazierea în cauză, provocată în parte de viziuni eshatologice, va mijloci, pe cât posibil, suprapunerea sinelui deseori amputat de prejudecăţi şi angoase, cu actul, deloc decorativ, fără trecut îndepărtat, cum ar spune Roland Barthes, de reducere a limbajului liricoid, aflat sub unghiul de incidenţă al unei destrucţii ireductibile, la alterităţile şi ambiguităţile unor „limbaje închise din punct de vedere metalingvistic" (Solomon Marcus). În fiinţa poetică a lui Radu Flora se regăsesc, indiscutabil, atât proiecţia noologică a unui clasicism ieşit din tiparele atipice ale ruralismului (acestea detectabile în *Drum prin noapte şi zi, Liniştea zorilor, Piruete, Unghi de cer*), cât şi influenţele arhetipurilor poeziei europene.

Volumul *La capătul nopţii* este o selecţie riguroasă din culegerile de versuri anterioare. Arhitectonica textelor, profunzimea viziunilor comune „noilor tendinţe ale poeziei contemporane" (Ioan Flora, *Poezii alese de Radu Flora, Revista Libertatea* nr. 4/9 aprilie 1988), propune un discurs dominat de „teroarea verbului", racordat la marile (mi)teme ale poeziei universale. Interpretarea noastră, pentru a fi cât mai unitară, s-a axat cu precădere, fără să ia în calcul evoluţia în timp a creaţiei auctoriale, tocmai pe acele poeme care accentuează vocea modernistă a unui poet însemnat al literaturii româneşti din actuala Serbie. Reflecţiile lui Radu Flora asupra poeziei însăşi, marcată de necuvinte (în accepţiunea impusă de Nichita Stănescu), validează mutaţiile survenite alchimic în structura lexicului poetic afectat semantic de actul de depoetizare: „Când vocea mi-e atât de tocită/ că n-o primeşte nici hârtia,/ când glasul a căzut la ultimul decibel,/ se aude şi când tace poezia.// Toate-s amestecate, dar într-o perfectă ordine:/ cioburi de vis suflecate-n zarea retinei,/ picături irizate de nervuri diafane,/ nebuloase şi galaxii în învelişuri profane.// Şi când toate se-mbulzesc în gând/ îmi lipseşte elementarul cuvânt" (*Soliloc mut cu glas tare*), şi: „Râul nu-i albastru, e milos şi galben,/ sălciile plângătoare-s cu crăci strâmbate./ Ce vreau şi ce râvnesc e-un nour cu pipă-n gură/ aleanu-i ce m-apasă – un instinct bastard ce s-abate...// Toate-s cârne-n mintea mea: oblice raze,/ piezişe pupilele şi unghiul drept al frunţii./ Privesc pe geam: cerul îmi pare turtit/ şi stelele-n cădere ameţite, fără punţi.// Lumea-ncep să n-o mai pricep:/ ce-a fost tihnă şi stare, e-acum perpetuă mişcare;/ ce-a fost feerie, solitudine, acum este platitudine.// Unde este magia stihului împuiat cu-aureolă de soare,/ unde-i vorba crestată cu inele de foc,/ unde majestatea rimei ce credeam că nu mai moare?" (*Depoetizare*), sau: „Versuri (şi neversuri) ţâşnesc la fiecare pas,/ ca dintr-o arteziană (nu argheziană) deschisă arteră.// Nu mai este stihul (nici nu poate fi) alifie/ pentru rănile înduioşatelor inimi, cu fibre/ subtile şi întinse până la infinit. Nu/ cântă poetul rarefiate simţuri întinse pe o/ aţă subţirică ca o coardă de aur. Nici/ pasteluri înveşmântate în somptuoase crinoline.// Nu mai este.../ Nu cântă poetul.../ Nici pasteluri...// Se rescântă cotidiene, anecdotice nimicuri./ Se despletesc petice din rochiţele păpuşilor/ amuţite şi turtite şi se cârpesc versuri spălăcite./ Dom'le cât costă, pe sub mână, un crâmpei de vers?/ Vreţi vers ludic, anemic, albastru, galben, impudic?// Se rescântă.../ Se despletesc petice... (...)" (*Omnipoezie*).

Motivele poeziei, valorificate cu dexteritate, dinamitează, într-un anumit fel, apartenenţa de detaşare faţă de sacralitatea cuvântului, altădată limitat la o afectivitate proprie modelelor clasice: „Cuvântul e ca o vargă, ca o liniuţă –/ Mai tare ca bolidul, ca fierul, dur-diamantul./ Suflat în trombon sau de se strigă în pâlniuţă –/ Îl ştie copilul, omul şi bătrânul, amantul./ Îl scrii cu literă de-o şchioapă sau mic ca punctul –/ Străbate departe peste mări şi pripone vârfuri./ De-i blând ca omida lin sorbindu-şi untul –/ Sâmceauă e de ac, pătrunde-n aprige smârcuri./ Nu este cuvântul cea ce vor să-l facă păunii/ Cei care se-nfoaie-n pene sughiţând pe alee,/ Nici bardă de-oţel aprins cum vor să-l chiuie unii./ E slovă de-aur şi ridicată-n slăvi o osana,/ E-un gând mişcător şi o magnifică idee.// Cuvântul e acelaşi spus în ido sau haldeiană" (*Cuvântul*) sau: „Cuvântul este iederă,/ se caţără printre măsele,/ ne intră prin urechi şi ni se-nmărmureşte-n ochi,/ îşi urmăreşte sensul prin hârtoape, printre stânci;/ e-un cuţit cu multe tăişuri/ scos din plăsele.// Adesea vorba este lavă arzătoare,/ care nu prăjeşte oameni, ci cugetu-l pârjoleşte/ şi cordul ţi-l preface-n roşu.// Vorba e, totuşi, nimicitoare./ Poeţii nu ucid oameni, dar talentul mânjeşte talente.// Şi logosul tânjeşte...// Doctore, un leac pentru vorbe blânde, latente!" (*Logoterapie*).

→

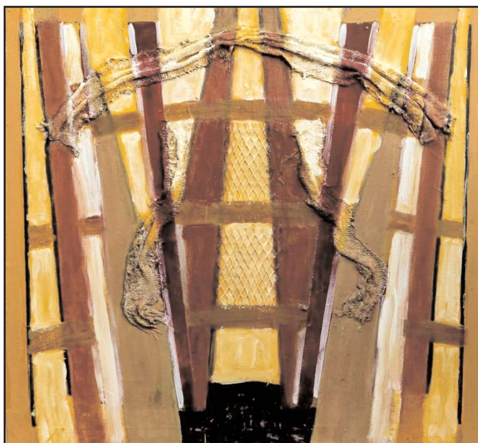

Podul de reviste

Deseori criptic, utilizând tehnica recursivă de punere a realităţii între două oglinzi, Radu Flora, un vizionar inconfundabil în plan spiritual, se rupe de tradiţie şi cu toată puterea miraculoasă a metaforei se lansează dinamic în procesul de ozonizare a lexicului profund poetic, dovedind forţa cuvântului de a fi „atotstăpânitor”, şi-n egală măsură „povară şi osândă”: „Îţi fac vivisecţie cu oximoronul –/ podoabă lucie cu gingii brumate,/ vargă uscată împupită-n rozalb,/ trupiţă dezmembrată ce joci piruete.// Îţi fac incizie cu infuzii metaforice –/ severă, searbădă şi ştirbă de lună,/ ştimă acvatică, soră a ielelor cu cunună./ (Incantaţii tâmpe şi mute, parade retorice)” (*Foarfeci poetice*) şi: „Ţâşnesc ca din izvor verbe/ cu tăişuri de coasă ruginită,/ cu coarne de furcă strâmbă,/ cu sens fracturat şi orb,/ plesnind ca un bici pe carâmb.// Verb tare, cu salivă şi mucoasă,/ cu aromă de argheziene tiparoase,/ înşiruit pe-o hârtie răbdurie,/ imprimat cu paloş de gladiator,/ cui te-a procreat –/ cinste şi onor!// Fiat ...” (*Teroarea verbului*). Dar Radu Flora, promotor al unui lirism supus „reducţiilor verbale”, observa Slavco Almăjan în comentariul *Consideraţii asupra poeziei româneşti din Iugoslavia* al antologiei *Versiunea posibilă* (Ed. Libertatea, Panciova, 1987), „atinge o stare paroxistă şi narcotizată de sensuri”, adăugăm noi: retractile. În poemele sale se revarsă din abundenţă, nuanţat, instincte şi tropi trecuţi prin ecluza unor defulări de energii conservate, împrejurare care indică prezenţa exerciţiilor de diversiune sintactică: „Te invoc, scriitură cu zece feţe, strânsă-n chingi de zece zale,/ cu pleoape de fecioară, cu gene de cocotă,/ în visu-mi pudic de poet şi-n impudoarea măscăriciului,/ vers de magică factură şi mimată-ngânare de mascotă.// Te scriu, vers alb de mătase, şi te blestem totodată:/ să fii râmă umilă şi rechin gata de pradă,/ să ţinteşti în stele şi-nhumat să fii în cavou,/ lumea să te admire şi nimeni să n-aibă ochi să te vadă…” (*Vraja scrisului*).

Ecoul necuvintelor-cuvinte se transfigurează în simbolurile flagelate, caracteristice abisalităţii ludice: „Necuvântul este omul cu limbă scămoasă,/ cu mintea întortocheată ca nişte labirinte/ ce-şi trişează gândirea – a sa şi a prietenului – cea mai frumoasă/ şi ziua de azi mâine o minte.// *Verba volant* ... Aiurează cuvintele,/ se plimbă prin aerul risipitor al necuvântătorului/ şi-n vreascuri se macină osemintele/ de reziduuri rătăcite ale vorbitorului/ căruia vorba nevorbă i-o ia pe dinainte.// Necuvântul este cuvânt întors,/ lustruit, dar cu sintagmele sucite pe dos.// Poate fi şi o femeie cu limbă de şarpe/ ce şi-a-ncrucişat între măsele, pe de-a-ndoaselea, o eşarpă.// (I se iartă copilului cu prima treaptă pe scară,/ în fază embrionară)” (*Necuvântul*). Suntem martori şi victime ale unor vertijuri empatice ce nu pot fi trecute cu vederea, care lasă semne adânci în vidul existenţial al unui eu real care, prin creaţie, şi-a propus să exorcizeze, să golească de transcendenţă vocea poeziei: „De când mă ştiu: ţintuiam cu gândul în nori,/ mă-mpiedicam de-o gâză şi luam în spinare/ un bolovan sau o stâncă; mă-ntovărăşeam cu cocorii/ şi de-un fleac de pietricică credeam că-i ceva mare.// Un lucru totuşi îl puneam înaintea tuturor –/ cuvântul şi înmiita, infinita lui prefigurare:/ a face dintr-o bâlbâire rost şi din nimica spor,/ ca un alchimist vroiam să urzesc ce nimeni nu are.// Totuşi viaţa le îndreaptă şi pe toate le suceşte,/ şi stihurile şi vrerile şi nu este nimic ce dăinuieşte/ mai mult cu gândurile/ încrustat în materie şi-n rimă prins ca-n cleşte” (*Autoportret*). Revenind, fiinţa poetică a lui Radu Flora, posesor al unui temperament impetuos, vulcanic, îşi generează, la nivelul epidermei limbajului, propria sa hermeneutică axiologică. Nevoia de ieşire dintr-un labirint arhaic, decorat cu prisme deformatoare, ia naştere odată cu schimbarea instrumentelor poetice.

Re-contextualizarea simbolurilor lirice rescrie simulacrul creatorului hotărât/ obsedat, „prin calităţile sale de visare şi sugestie” (René Ghil, *Decadenţă*, 1886) să cosmetizeze/universalizeze, în termenii lui Roland Barthes, limbajul clasic, întrucât: „toate se sfârşesc undeva –/ aleargă iminent, spulberat, adiacent,/ spre linia demarcării, cea finală”: „Iţe sparte-n stihuri subiacente, cu intestine-mpleticite şi limbă scămoasă,/ aride năclăiri ce verbu-l ţin de urechi şi sfoara o răsucesc din coadă,/ scoase din ura unui (imaginat) chip de Phidias, dar cu bale zămoase/ şi-o adumbrită, pitită-n creier, ac cu vârf tocit, gândire neroadă.// Şi-apoi versetul povârnit se precipită,/ se crapă-n aşchii,/ se fărâmiţează-n boabe de mac/ şi, presărat cu piper, se agită/ iconoclast,/ aiurit de propria nălucă,/ aleargă, divaghează,/ se prăbuşeşte-n ţăndări ca un vast,/ enorm/ ecou de cucurează,/ dar care şchioapătă, defectat, debalansat,/ zdrenţuit din pană, diform...” (*Nemeşul versului*), sau: „Eu sunt începătura şi curmătura,/ Logosul şi judeţul cel din urmă./ Înfipt cu fruntea-n munţii tibetani/ şi cu talpa pironit în canionul Colorado,/ limba-mi este ascuţită de secera anilor/ şi cremenea culantă verbală mi-este iederă.// Am supt toate vetrele şi toate izvoarele/ şi anticuvântul meu coseşte picioarele/ dehidraţiilor metrice ale poleiţilor lihvari/ de nume, prenume, pronume şi alte poeticale tâlcuiri –/ vă sorb dintr-o-nghiţitură, ai slovelor anticari,/ cu mijite, dosite şi nedospite bâiguieli.// Se revarsă, fără poticniri, puhoiul râului meu/ de-mperecheri/ asimetrice,/ nesăbuite,/ criptice,/ frenetice/ în oţel ţintuite/ verbe, adverbe, postverbe – un câmp elizeu.// Nu (re)cunosc nuanţe,// Fleacuri de deşeuri literare, consonanţe./ Mă-mpărtăşesc din paharul sfântului Graal./ Buzele-mi rostesc (şi mâna-nşiruie) cuvântul integral” (*Deţinătorul atotcuvântului*). Înscriindu-se pe traiectoria modernismului liniar, evident, către zona unde începe mitul acestuia, Radu Flora îşi creează de fapt propriul său traseu iniţiatic şi ideatic, nu ca o reacţie la laitmotivele avangardei tradiţionalismului

interbelic, ci din dorinţa firească/necesară de a armoniza poezia de sorginte românească din Iugoslavia cu fenomenele/programele estetice contemporane, evolutive, ale literaturii universale. Exultanţa produsă avea să se concretizeze în versuri sugestiv parabolice, memorabile şi surprinzătoare: „Apuci şarpele de coadă/ şi-i storci logosul prin gingii; îi împlânţi cleştele-n limbă/ să-i piuie gâtlejul şi laringele;/ îi spinteci pântecele vărgat/ de-i ţivleşte barba şi maxilarul;/ îi mânjeşti (ne)vertebrele cu var mat.../ Şi speri... şi vrei... şi crezi.../ Şi speranţa,/ şi dorinţa,/ şi credinţa/ îţi sunt umbre ambulante,/ îţi sunt oglinzi sparte.// Şarpele-ţi propriu le-nfulecase –/ cuvinte sterile şi deşarte” (*Serpentinele cuvântului*), şi: „Poezia e mare ca nemărginirea zării,/ ca un cosmos de vreri, o avalanşă/ de metafore şi hiperbolizări./ E pitită într-un bob de muştar,/ ruşinată de impudoarea cuvintelor-fluviu,/ boare suflată de un curent agitat de rouă.// Stihul este versuleţ ori versuloi,/ poemata de înaltă tensiune,/ kilometrică, în europene graiuri bifurcată,/ o genune abisală/ sau e un căşti de călţi, o armătură desfundată/ de sticlă străvezie, o rază pală/ ce se discerne-n zori de zi.// Poezia este o voce distinctă în corul marelui Parnas,/ versurile-i colţuroase sunt scântei de jar/ şi limba-i cu ghimpi scăpărare de amnar” (*Poezie în micro şi macro plan*).

În consecinţă, pentru poet, explorarea de spaţii ideatice şi modalităţi de expresie a devenit raţiunea supremă, cognoscibilă, de a-şi ordona universul poetic şi de a imprima, deloc egocentric, lucrurilor simple o imagine poetică durabilă, astfel încât sacrul, asociat uitării de sine a fiinţei, să poată fi recuperat într-un etos originar: „Vin aşa clipe cu găuri imense/ lărgite lungite lăţite lăbărţate/ Orice substanţă Orice miez orice măduvă/ îşi pierd sensul Chipul rămâne-n scoarţă// Vidul fără creier Un gol mat/ stăpâneşte hârtia albă virgin/ Trupul a devenit aer eter nimic/ Nu simt// Nu văd// Nu aud// Fericirea pruncului nou-născut// Nu dezolarea pierdutului paradis” (*Vid*), sau: „Fortăreaţă, suprafortăreaţă,/ inexpugnabilă cetate,/ iredentabilă viaţă.// Meterez lângă meterez,/ culă lângă culă –/ voinţă de asalt şi putere de cucerire:/ minuscule.// Catapulte, tunuri, branturi, rachete...// Silabe tăioase, cuvinte aberante, fraze obscene.../ Toate se amestecă, se combină, se conjugă...// Cetatea rămâne-n picioare, taurul, invulnerabil, în arenă.// Şi-atunci apare glasul celuilalt, ventrilocul,/ spune ce nu se spune, cuvântă ce este fără cuvânt,/ face ce nu se face, dosit în pântece.// Şi omul devine neom, pământul nepământ,/ faţa nefaţă, cântecele necântece...// Atunci porţile cetăţii se deschid,/ punţile se lasă,/ meterezele se-nchid/ şi cetatea cade ca o casă de hârtie/ în vid” (*Calul troian*).

Nu încap discuţii, Radu Flora îşi dezvoltă ideile într-un context generos emotiv. După scurte rătăciri spiritual-programatice prin spaţiul „pierdutului paradis” (*Vid*) în identificarea propriei formule de creaţie poetică, Radu Flora reuşeşte, făcând abstracţie de „ispite iluzorii” să se înscrie „pe linia unui discurs antipoetic” (Slavco Almăjan, *op cit.*) care va transgresa linia de demarcaţie dintre autohtonism şi modernism. „Breşa” operată în literatură de „experimentul Flora”, în consens cu priorităţile şi aspiraţiile culturale ale minoritarilor români din ex-Iugoslavia, lucid şi spectaculos, va actualiza mitul literar al imaginarului şi al ficţiunii, aceasta din urmă jucând un rol predominant în poetica românească. Modelele poetice urmate de poet, subsumabile direcţiilor culturale raţionale, au cunoscut, la rândul lor, operaţii compatibile cu timpul în care au evoluat. Printre motivele favorite poetului, utilizate cu predilecţie, se află cel al timpului, acesta fiind corelat cu elementele cosmicului: ceasul, clepsidra, haosul, nemărginirea, infinitul, eternitatea; cel al creaţiei, reprezentat cu insistenţă de cuvânt, vers, poezie, etern, mit; cel al condiţiei umane (viaţa, jocul, cercul, tăcerea, vidul, labirintul, oglinda, bufniţa, neantul).

Aflat în fruntea mişcării literare generaţioniste, Radu Flora s-a dovedit, alături de Vasko Popa, un reformator de înaltă clasă. Conştient de riscuri, el a promovat, la nivelul axiologic al esteticii, limbajul poeziei, cel pe care Adrian Marino îl considera „forma lingvistică a literaturii, materia şi instrumentul artei literare”. Prin urmare, Radu Flora şi-a asumat rapid funcţiile acestuia şi, fără să intre în competiţie cu ideologii manierismului, s-a dedicat îndeosebi procesului intens de „despărţire” de „spiritul veacului” (Eugen Lovinescu), narcotizat de un realism viciat de false realităţi şi care ridicase tăcerea la rang de virtute. Versurile din poemul *Sonet afon,* pătrunse de o candoare aparte, reprezintă cu elocvenţă starea de spirit a eului liric: „Tăcerea e cea mai grăitoare/ când nu zice nimic, dar răcneşte./ Neauzitul fonem e o floare/ ce nopţile în vid căptuşeşte.// Te-aud şi când nimic nu rosteşti,/ căci glasul nu a spus rostul firii/ în sufletul tău de te-nvoieşti/ să zici că nu ai dat loc gândirii.// Sunt mut, dar nu şi când la al lumii/ arcan, neobosit se pândeşte/ urechea, un afon dar dau lumii…”

Radu Flora, un nonconformist al generaţiei sale, prin combinarea multitudinii de stiluri poetice moderne şi de jocuri de limbaj şi formule retorice, considerate noutate absolută, a reuşit să aducă mutaţii fundamentale în spaţiul literaturii de expresie românească din actuala Serbie. Această schimbare de paradigmă avea să aibă impact chiar şi în sinele poetului: „Sunt ore când/ nu sunt eu,/ ci e-n locul meu/ un alt *eu*.// Sunt ceasuri/ cu minutarele pe dos,/ când mă privesc/ şi nu mă recunosc.// Sunt iarăşi clipe roze,/ atârnate între nori şi pământ/ – nişte albastre poze –/ când par a nu fi ceea ce sunt.// Sunt eu (un alt *eu*)/ sau e, poate, profilul meu?” (*Alter ego*). În concluzie, poziţionarea lui Radu Flora în afara dogmatismului ce-l presupunea/impunea realismul socialist, unde cuvintele „sterile şi deşarte” pur şi simplu, constata, aiureau, a însemnat înnobilarea literaturii româneşti din Serbia cu miracolul unui limbaj plin de simboluri şi modele est-europene, de „o avalanşă de metafore şi hiperbolizări” (*Poezia în micro şi macro plan*). Toate acestea fiindcă, nu-i aşa?, „trăim sub semnul misterului” (*Poetomahie*) şi unde se „cuvântă ce este fără cuvânt” (*Calul troian*), iar poetul, predestinal, „Îşi poartă povara stoic/ soarta şi-o adulmecă/ se clatină la boarea zefirului/ dar nu cade// Martir de zile mici/ cu trăsnete prin musculatură/ niciodată înapoi mereu înainte/ până la izbânda din urmă// Deşi ştie că aceasta va fi dezastru/ o victorie a învinsului” (*Inelar*).

Podul de reviste

La fraţii noştri din Bucovina şi Basarabia (II)

Ion PĂTRAŞCU

Măsurile staliniste de epurare etnică au luat formele unor deportări în masă, muncă silnică şi chiar crime, tot în masă şi ele. Informaţiile publice, mai mult sau mai puţin exacte, se referă la sute de mii de deportaţi din Bucovina şi Basarabia, în cele trei valuri majore din anii 1941, 1949 şi 1952. Mulţi dintre ei, foarte mulţi, şi-au lăsat oasele prin Siberia, Kazahstan şi în alte *departamente* ale infernului din Orientul Îndepărtat sovietic. Durerile şi dorinţele acestor surghiuniţi au fost doinite de basarabeanul Simion Plămădeală, căruia i-a fost ursit să devină *poetul român al Kazahstanului.* El spunea că nu ştii ce înseamnă să plângi de dorul meleagurilor natale. Poetul şi-a vândut surtucul pentru un volum de Eminescu şi şi-a închinat întreaga viaţă slujirii limbii române. Simion Plămădeală îşi plângea amarul în poezia *De n-ar fi în lume doina*: *De n-ar fi în această lume/ Ploaia noastră românească,/ N-ar putea în al meu suflet/ Floarea doinei să crească...* Şi avea şi el un singur dor: *Aş vrea să plec acasă,/ Să mor pe plaiul meu (...)/ Aproape de măicuţa/ Să nu-mi fie greu.* Sigur, doina lui nu este una eminesciană, însă ea plânge aceleaşi dureri ale aceloraşi români. Doina, da, doina! La ea se referă şi Cezar Petrescu în *Cartea Unirii 1918-1928: V'aţi întrebat vreodată de ce doina noastră a fost întotdeauna tristă?* Şi răspundea tot el: *Sunt triste cântecele noastre, fiindcă amară a fost viaţa acestui norod... Frate despărţit de frate, ne rugam vântului şi păsărilor cereşti să poarte solie de la unul la altul.*

Citind versurile lui Simion Plămădeală, parcă te simţi invitat să-i vezi plaiurile natale, unde el îşi dorea să moară. Însă, cu ceva timp în urmă, acelaşi îndemn venea, peste timp, din partea lui Constantin Stere, pe care *l-am întâlnit* în parcul prahovean Bucov, ce-i poartă numele. Este şi el pe *Aleea Făuritorilor Marii Uniri.* Am vizitat Muzeul Memorial Constantin Stere, care ni-l prezintă pe marele om politic, juristul şi poetul român. În anul 1918 el deţinea funcţia de preşedinte al Sfatului Ţării. Despre el spuneau biografii că *era devorat nu de ambiţii, ci de idealuri.* Pentru el, unitatea sufletească era esenţială atunci când avertiza: *dacă Marea Unire nu va fi urmată de armonizarea spirituală a celor trei provincii, durabilitatea României Mari va fi pusă în primejdie.* Este, de fapt, ceea ce spunea şi Cezar Petrescu în cartea menţionată mai sus: *Unirea cea Mare nu poate fi socotită ca un sfârşit. E abia un început.* Îl mai preţuim noi astăzi cum se cuvine pe Constantin Stere? Răspunsul îl dădea curatorul muzeului de la Bucov, când ne spunea îndurerat că uneori trec luni de zile până când vizitatorii bat la uşa Muzeului.

Am primit invitaţia lui Constantin Stere în Moldova de peste Prut, însă prin intermediul ursitoarelor, întrucât eu m-am născut în anul morţii lui. Aşa am ajuns pe plaiurile de basm ale lui Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Alexandru Lăpuşneanu şi, mai spre zilele noastre, Dimitrie Cantemir.

Povestea care se ţese pe parcursul vizitei te încarcă puternic, atât cu energii negative, dar şi pozitive în bună măsură. Nu poţi să nu percepi urmele terorii istorice de aproape 200 de ani, când nu au încetat procesele de dezrădăcinare şi de lichidare a românismului. Basarabia şi-a mai revenit în cei 25 de ani când a fost în componenţa României Mari. Apoi, din anul 1991, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, românii de peste Prut şi-au proclamat independenţa. Mă aflam la Chişinău în iunie 2019, când Republica Moldova intrase în serioase nelinişti politice. Era dovada faptului că independenţa deplină este încă un deziderat. Fostul stăpân dispune încă de puternice pârghii politice, economice şi religioase pentru a influenţa sau chiar controla evoluţiile din Republica Moldova. Însă, nu despre aceste aspecte mi-am propus să scriu. Eu am mers la fraţii dintre Nistru şi Prut pentru a le admira tenacitatea, puterea de rezistenţă şi vitalitatea în condiţii istorice dintre cele mai haine. Am mers să admir realizările lor de după 1991, când au reuşit în bună măsură să readucă în matcă românească ţara şi locuitorii ei. Cu acest gând, aş încerca o trecere *în diagonală* prin locurile pe unde m-au purtat paşii în cele trei zile petrecute peste Prut.

Pentru început, am făcut un popas în *oraşul din piatră albă* – Chişinău, sau *Oraşul meu din albe flori de piatră,* cum începe imnul capitalei. Dacă era doar un sătuc atunci când a fost atestat documentar (1436), din 1812 devine capitala unei gubernii mărginaşe a Imperiului Ţarist. Ca şi pământurile dintre Nistru şi Prut, a avut şi Chişinăul căderile şi ascensiunile sale. Spre finele celui de Al Doilea Război Mondial, el a fost distrus aproape în întregime. Astăzi oraşul ne apare ca un veritabil muzeu în aer liber, însă după eforturi titanice din punct de vedere material şi uman. Zestrea arhitecturală este impresionantă. Am trecut pe lângă sediul Primăriei, care aminteşte de renaşterea italiană, Muzeul Naţional de Istorie, Sala Orga, Casa Herţa (o expresie a barocului vienez), Muzeul Naţional de Artă, Arcul de Triumf, monumente care fac parte din patrimoniul cultural al oraşului. Am poposit mai mult în *Grădina Publică Ştefan cel Mare şi Sfânt,* nu doar pentru ozonul celui mai vechi parc în stil clasic (conceput şi realizat în perioada 1825-1835). Pe axul său central domină *Aleea Clasicilor Literaturii Române* – 28 de busturi în bronz, pe piedestale de granit roşu. În prima etapă (1958), pe Alee nu au avut loc Octavian Goga, Lucian Blaga, Tudor Arghezi şi George Coşbuc, pentru că aşa a decis Moscova. În schimb, a fost adus A. Puşkin, dintr-o poziţie periferică, pentru a *patrona* conclavul literaţilor români. Păi deh, *era fratele mai mare şi simbolul marii culturi ruse,* după cum punctează ideologii moscoviţi. Basarabenii sunt mândri de Aleea lor, pe care o consideră drept esenţă a Panteonului culturii naţionale.

Cât despre prezenţa lui Puşkin, ei nu pot avea decât sentimente duale. În primul rând, nu neagă nimeni locul marcant ocupat de Puşkin în context naţional rus şi internaţional. Nu contrazice nimeni aprecierile unor corifei ai literaturii ruse la adresa poetului lor care, *fără îndoială... a creat limba noastră poetică, limba noastră literară* (Ivan Turgheniev) şi a cărui poezie *este ca un soare. Luminează întreaga lume* (Nicolai Nekrasov). Însă, basarabenii nu pot uita şi nici ierta aroganţa şi dispreţul marelui poet faţă de locurile şi oamenii care l-au găzduit în cei trei ani ai exilului său la Chişinău (1820-1823). Trecuseră doar opt ani de la ocuparea samavolnică a teritoriilor dintre Nistru şi Prut de către Imperiul Ţarist şi Puşkin se pronunţa categoric ca *Dunărea să devină reala frontieră între Rusia şi Turcia.* Un cercetător basarabean spunea că a căutat insistent un cuvânt de bine al lui Puşkin despre românii basarabeni, însă totul a fost în zadar. În schimb, într-o parte din corespondenţa sa şi în multe versuri nu oboseşte să se refere la *moldovenime şi greaţă,* la *cete zgomotoase de ţigani, moldoveni somnoroşi, imbecili, moldovence proaste.* Apoi, oraşul care l-a găzduit era tratat cu acelaşi dispreţ: *Blestemat Chişinău,/ Am obosit să-ţi zic de rău.* Şi totuşi, basarabenii blânzi, înţelegători şi iertători, până la un punct, nu l-au *exilat* şi ei pe marele poet rus. Dimpotrivă, îi ocrotesc şi îi ţin deschisă Casa memorială din Chişinău, îl prezintă pe el şi opera sa vizitatorilor individuali sau numeroaselor grupuri de turişti. Am fost şi eu în Casa Muzeu. Am văzut şi mi-a plăcut. Tot respectul moldovenilor înţelepţi! Însă, localnicii, hâtri cum sunt ei prin definiţie, ne amintesc de faptul că *Puşkin ne-a onorat pământul prin faptul că l-a călcat în picioare. Şi tot ei ne întreabă: după ce ai citit versurile batjocoritoare ale lui Puşkin, ce vei simţi pe Aleea Clasicilor literaturii Române?* La un moment dat, presa din Chişinău făcea referire la o replică (reală sau presupusă) a bardului de la Mirceşti, Vasile Alecsandri, la poezia *Ţiganii* a lui Puşkin. Oricare ar fi autorul, versurile respective sunt dovada că basarabenii nu au vrut să rămână datori. Urmează, spre exemplificare, câteva versuri: *Fiind mai negru ca ţiganii,/ Ce-ai cerşit la noi cu anii/ Tu cel primit cu dor de sus,/ Nici bogdaproste nu ne-ai spus./ Cu dar de pâine şi de sare,/ Cu vin din valea noastră mare/ Te-am ospătat...*

Este greu, chiar imposibil pentru ei să uite măsurile silnice, pe durata a două secole de *stârpire a românismului* (Mihai Eminescu). Cum să uite ei că până în anul 1918 nu au putut tipări nicio carte în limba română sau că în Sfânta Zi de Paşti nu puteau cânta în biserici (care şi câte mai rămăseseră deschise) *Hristos a înviat* în limba română. Literatura română din Basarabia s-a dezvoltat în condiţii vitrege, sub *teroarea istoriei* (Mircea Eliade). Literatură militantă este denumită ea în volumul *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia,* semnat de Mihai Cimpoi, critic şi istoric literar, eminescolog, eseist, membru al Academiei Române. Este o *literatură puternică prin glasul faptelor,* cum aprecia Eugen Ionescu, după citirea romanului *În preajma revoluţiei,* al lui Constantin Stere. Literatura şi religia le stăteau în coastă *împăraţilor albi* şi, mai ales, *roşii* din imperiul de la Răsărit. Au devenit ţintă predilectă mănăstirile moldoveneşti şi bucovinene, tocmai pentru că erau leagănul spiritualităţii ortodoxe româneşti, având o puternică încărcătură istorică şi culturală. Erau puncte de smerenie şi pioşenie, de refugiu şi regăsire. Am vizitat doar câteva dintre ele. Arată minunat după ce au fost renovate şi repictate. Sunt celebrele mănăstiri din acei codrii seculari, cântaţi de Mihai Eminescu: *Împărat slăvit e codrul,/ Neamuri mii îi cresc sub poale,/ Toate înflorind din mila/ Codrului, Măriei Sale.* Ansamblul monahal Căpriana are probabil cea mai veche şi mai fascinantă istorie. Atestată documentar de uricul domnului Alexandru cel Bun (1429), era închinată în anul 1815 Mănăstirii Zografu de la Muntele Athos. Bisericile ansamblului, închise şi devastate prin 1962, devin sanatoriu pentru tuberculoşi, club sătesc şi depozit. În acele împrejurări, dispare cea mai mare şi valoroasă bibliotecă mănăstirească din Basarabia. Cu patru ani mai înainte, *culturnicii* sovietici au distrus la Mănăstirea Curchi tot ce le-a ieşit în cale, de la icoane preţioase, la o întreagă bibliotecă cu literatură religioasă şi artistică. A ajuns şi ea spital de psihiatrie prin *bunăvoinţa* Moscovei. Astăzi, ea se prezintă iarăşi ca un exemplu strălucit de arhitectură basarabeană şi ocupă un loc binemeritat pe listele UNESCO ale monumentelor arhitecturale. Cu mici variaţii, lăcaşurile de cult basarabene aveau aceeaşi soartă. Bisericile Mănăstirii Hîncu au ajuns şi ele sanatorii de boli pulmonare, club studenţesc şi depozit. În zilele noastre, este o plăcere să le vezi înflorite sau înflorind, însă şi în domeniul religios există un *cui al lui Pepelea,* care explică cum se face că viaţa religioasă este subordonată doar parţial Patriarhiei Bucovinei, restul continuă să urmeze Patriarhia de la Moscova.

Am circulat mult în cele trei zile cât am vizitat Republica Moldova. M-au încântat ordinea şi disciplina prezente peste tot, curăţenie ca la farmacie, şosele îmbrăţişate de codri seculari sau drumuri flancate de nucet. Am fost în spectaculosul Orhei Vechi, cu rămăşiţe materiale din mileniile 4-3 î.Hr., dar şi urme ale sediului unui han tătar al Hoardei de Aur (sec. XIV), alungat mai apoi peste Nistru de arcaşii lui Ştefan cel Mare. Mi-am prezentat omagiile Cetăţii Soroca, respectiv ctitorului ei, Ştefan Voievod. Reduta făcea parte din vastul sistem defensiv de nouă cetăţi al Moldovei. Renovată recent, Soroca rămâne un punct fortificat pe malul Nistrului, cu faţa spre ucraineni, de data aceasta, şi nu spre fioroşii tătari, pe care-i bătea mereu Ştefan cel Mare.

→

La curtea epigramei

Epigrama potatorică (I)

Elis RÂPEANU

Potatoric,-ă este adjectivul folosit, cu predilecţie, de Al.O. Teodoreanu când se referea la licorile lui Bachus, şi provine din lat. *poto,-are – a bea*, de unde provin cuvintele româneşti *potabilă* (apă potabilă), *poţiune* (medicament care „se îngurgitează") etc.

Vinul a fost cântat în literatura română încă din zorii ei. În *Letopiseţul* lui Neculce există o frumoasă odă bahică închinată „Umbrei" lui Dabija Vodă, căruia îi mersese vestea că bea vinul numai din oală nouă de lut roşu, precum băutorii de la Hanul Ancuţei, cel evocat de Sadoveanu.

Lirica românească premodernă cunoaşte un Barbu Paris Mumuleanu, care adaptează specificului românesc „bahicele" stihuri neoanacreontice, sau un Anton Pann, care compune adevărate „cântece potatorice" (cum ar fi spus G. Călinescu), în *Îndreptătorul beţivilor ori Calendarul lui Bonifatie Setosul.* Eminescu scria cu admiraţie, în ziarul *Timpul,* despre Ştefan cel Mare care zdrobea la turci, bea Cotnar şi ridica biserici pentru iertarea păcatelor.

Vasile Alecsandri închină o poezie unui oaspete turc, Becri Mustafa, din care selectăm următoarele versuri:

Iar vinul dulce oaspe şi vesel cântător
Deşteaptă-n inimi viaţă, junie, blând amor,
Frumosul rai în care voioasa Auroră
Ca vinul tânăr încă rozatic se coloră
Şi, când apune ziua, cerescul ei senin
Reflectă cu splendoare al vinului rubin.

De altfel, cu mult înainte, Neagoe Basarab, în *Învăţăturile către fiul său Teodosie* adresează următorul îndemn: „Fiule, nu te arăta viteaz în băutură şi nici nu te lăuda cu ea, căci pe mulţi i-a prăpădit şi multe rele a pricinuit."

Iar un cronicar turc, Kuinchoal Aşbar, care a însoţit armatele turceşti pe vremea lui Petru Rareş (1508), a scris că e fascinat de viile Moldovei.

Cu ocazia unui chestionar intitulat *Plebiscitul presei* din mai 1892, la întrebarea „Care este vinul favorit?", Caragiale răspunde: „Toate… care sunt bine născute şi bine crescute". (Simion Săveanu, *Amprentele umbrelor,* Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1983, p. 161)

Ion Pilat scrie un poetic *Calendar al viei* în care dă sfaturi viticole şi expune metodologia băutului.

Păstorel (Al.O. Teodoreanu) se mândrea cu titlul de oenolog – calitate cu care G. Călinescu îl introduce în *Istoria literaturii române.*

Vasile Militaru elogiază vinul, cel ce inspiră poeţii: *Urare meseriei noastre:*

Vinule de viţă rară, vinule de viţă sfântă
În al cărui suflet mare însuşi nemurirea cântă,
Tu eşti sănătatea lumii, tu eşti bucuria vieţii,
Să cunoască nemurirea, tu ai inspirat poeţii.

Importanţa vinului, mai ales a Cotnarului, pentru Societatea „Junimea" este cunoscută, mai ales după ce se mută la *Bolta Rece.* Pentru informarea şi amuzamentul cititorilor, prezentăm câteva date despre cele ce se întâmplau la această „Academie" a „boltagiilor", preluate din cartea autorilor Constantin Botez şi Adrian Pricop, *Tradiţii ale ospitalităţii româneşti. Prin Hanurile Iaşilor,* Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1989, p. 148, inserate în volumul Elis Râpeanu, *Epigrama în literatura română,* Ed. Dealul Melcilor, Braşov, 2001: La „«academia ieşeană de umor şi inteligenţă», se întâlneau, în funcţie de timpul lor liber, unii membri ai Societăţii Junimea, alteori, cum se afirmă, «întregul areopag junimist ocupa crâşma». În acest mediu s-au petrecut cele mai generoase şi mai nobile întâmplări, având toate un caracter de creaţiune spontană şi originală. *Boltagiii,* care se adunau la un cofăiel de vin vorbit, au transformat renumita cârciumă a grecului [aromân, credem noi] Avram Amira, care preia localul în 1864, în *Universitas Vinorum,* cu deviza «mâncarea-i fudulie, băutura temelie». Vestitul Cotnar, conservat în hrubele Amira, «cu gust de căpşună şi adiere de frunză de nuc», era elementul dionisiac ce întreţinea o atmosferă de umor şi poezie. Vasile Pogor surprinde acest aspect prin ideea «dacă n-ar fi Cotnarul, trebuia să-l inventăm, căci fără el unde-i umorul Junimei, când ne inspirăm?» La rândul său, Amira completa sentenţios cu următoarele versuri:

La Junimea se păstra dictonul
Intră cine poate, rămâne cine vrea!
La Bolta Rece era consemnul
Intră cine vrea, rămâne cine bea!"

La agapele din acest templu, „unde inimile deveneau deschise şi spiritele vii, au fost persiflate ifosele de boieri ale unora" (p. 133). Eminescu însuşi prefera acest local unde l-a dus, după 1873, şi pe I. Slavici, cu care a locuit, un timp, la Trisfetitele (moment surprins de poet, cu ironie şi autoironie, în catrenul:

Eu sunt biata caracudă
Ce trăiesc fără de trudă
În locaş la Trisfetite
Trisfetitele vestite,

vestite prin renumele de „balamuc" pe care şi-l atrăseseră locatarii) [din: G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu,* vol. I, E.P.L., Bucureşti, 1969, p. 311]. Acest cenaclu vinicol avea şi un buchet de norme intitulat *Decalog al vinului,* care „urmărea să sintetizeze tot ceea ce ridică pe un piedestal superior ţinuta demnă care nu admite exaltarea, viciul, abuzul şi exagerarea de orice fel" (C. Botez, *Op. Cit.*, p. 144). Cei inspiraţi exprimau în versuri aceste precepte. Iată două sextine care cuprind două tendinţe opuse: *Cumpătarea (Vinul nu se bea, se degustă)*

Nu mă lua,
Nu mă bea,
Nu-s măsură de ulcea,
Să mă guşti,
Să-nveţi să bei
Câte-un deget, două, trei.

Abuzul (Ironizează pe cei ce vor să beie la nesfârşit)

Bolta Rece cu răbdare
Cere de la fiecare
Ca să beie liniştit,
Fără ţipete stridente,
Fără gesturi violente,
Păn' la fund! La nesfârşit!

„Ca sucursală credincioasă a Junimii, trebuia să imite obiceiul" centralei, introducând *Condica de prezenţă,* care a devenit un adevărat document păstrat de Simion şi Panciu – fiii lui Aristia Amira. „A fost un registru cu multe file, unde întâmplările şi faptele desfăşurate în vestita crâşmă erau consemnate, la început, de un membru delegat, mai târziu fiecare boltagiu avea dreptul să ceară cu ifos să i se dea acea condică, unde se treceau toate fanteziile inspirate de generosul vin de Cotnar" (p. 145). Astfel, glumeţul Creangă a consemnat următoarea ghicitoare (*Omul chefliu*):

Ghici, ghicitoarea mea:
Nu pot sta fără proptea,
Am o faţă sfecloasă
Şi-o privire caraghioasă,
Sunt pipir ca un cosac
Sacsana ca un briceag,
Dar acuma sunt în stare
Să mă bat c-un boier mare.

(*Pipir,* probabil, unduios, ca pipirigul – trestie mai mică; *cosac* – peşte argintiu; *sacsana, saxană* – povară, aici cu sensul de îndoit, cocârjat ca sub povară.)

Însuşi Maiorescu înzestrează „bârlogul" cu 12 stacane – după numărul apostolilor – aduse din Italia, „ca surpriză pentru banchetul Junimii, apoi transportate cu mult alai la Bolta Rece, Pogor trimiţându-le ca amintire stihuirea:

Din acest stacan
Beţi din an în an,
Or, la Bolta Rece,
Se bea [sic!] zilnic zece!"

Şi Caragiale îşi exprimă ataşamentul faţă de *Universitas Vinorum*, care şi-a căpătat un anumit *blazon.* Dintr-o scrisoare către Creangă se desprinde nostalgia pentru acele zile când îşi desfăşura „corrida" la Bolta Rece, când erau „mai îndrăzneţi ca Ivan Turbincă şi mai fericiţi ca Ioan Roată", încheind astfel: „Trimit Iaşiului o caldă salutare; iar pe voi vă sărut, sugând în pagubă buricile celor zece degete care mai păstrează parfumul şi binecuvântarea Cotnarului" (p. 152).

(Va urma)

O întreagă zi am călătorit spre sud, prin aceiaşi codri măreţi, pe aceleaşi şosele flancate de nuci şi am poposit destul de mult la *Micul Versailles,* cum a rămas în anale conacul armeanului Manuc Bey de la Hânceşti. Este un complex arhitectural fără egal prin zonă, pe lângă care Hanul lui din Bucureşti pare un imobil modest. Modest, însă cu un loc bine definit în istorie, frustrant pentru noi, românii. Aici s-a semnat Pacea de la Bucureşti, din 1812, prin care Imperiul Otoman *dăruia* celui Rus ceea ce nu-i aparţinea – teritoriul dintre Nistru şi Prut. Istoricii ne spun că armeanul juca la două capete, ceea ce nu a scăpat atenţiei otomanilor. Când s-a refugiat în Basarabia, el era deja unul dintre cei mai bogaţi oameni din Balcani. Splendidul palat de la Hânceşti este o îmbinare armonioasă a patru stiluri arhitecturale: armenesc, turcesc, moldovenesc şi european. A fost o încântare să trecem prin sălile conacului, încărcate de istorie şi cultură. În biroul de serviciu am văzut placa metalică pe care este încrustat alfabetul armenesc. Paşii ne-au dus şi în cea mai *gustoasă* sală a palatului, acolo unde amfitrionul îşi servea înalţii oaspeţi cu peste o sută de feluri de mâncare armenească. Nu a scăpat nici această perlă *atenţiei glorioasei armate sovietice.* În timpul retragerii din anul 1941, palatul a fost devastat şi incendiat. Basarabenii au avut însă grijă să-l readucă la măreţia lui de altă dată.

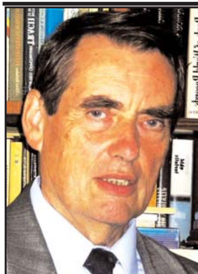
M-am desprins cu greu de aceste locuri de basm şi am pornit spre Regiunea Autonomă Găgăuzia. În capitala Comrat, am admirat una dintre cele mai frumoase biserici din Republica Moldova, care poartă hramul *Sfântului Ioan.* Ţinta noastră era comuna Avdarma, considerată cea mai bogată localitate de pe cuprinsul ţării. Are un muzeu foarte interesant (unde ne-am înţeles doar în limba rusă), un centru de afaceri, complex memorial, şcoli, grădiniţe şi spital. Am vizitat şi atelierul pentru lucru manual al unei şcoli – o splendidă expoziţie a artelor în lemn. Prosperitatea localităţii şi a Găgăuziei, în general, se datorează şi generozităţii unui om de afaceri transnistrean, care are legături strânse cu Rusia. Legăturile cu *tătucul* de la Răsărit sunt puternice. Localnicii apreciază şi investiţiile europene, însă rămân cu faţa spre Rusia. Alături de Transnistria, este şi Găgăuzia un mijloc de presiune asupra Chişinăului. Deci, constrângerile interne şi externe sunt încă de temut. Aşa am avut şi eu prilejul să iau cunoştinţă cu situaţia deosebit de complexă a acelor plaiuri sudice. Nu am plecat, însă, înainte de a gusta delicioasele bucate locale şi de a savura unele dintre cele mai renumite vinuri din întreaga ţară.

Pentru că veni vorba de vinuri, să vă spun câteva cuvinte despre una dintre cele mai vechi şi pasionante îndeletniciri ale basarabenilor, viticultura, cu finalitatea ei vinicultura. Aici, orice moldovean este un viticultor prin originea sa. Experienţa în domeniu este milenară. Se face vorbire despre etape care încep cu mii de ani î.Hr. Moldova este cunoscută drept ţara vinului. Cred şi eu că ruşii au toate motivele să ofteze după vinul moldovenesc. Când Moldova era în componenţa URSS, fiecare a doua sticlă de vin consumată de ruşi provenea de pe dealurile dintre Nistru şi Prut. În zilele noastre, Republica Moldova deţine titlul de onoare de *ţara cu porţile deschise în paradisul vinului.* Am vizitat oraşul subteran al vinului, Cricova, cu colecţia sa legendară, recunoscută ca atare şi de Guinness World Records. La Cricova, Mileştii Mici şi Brăneşti, galeriile vinicole subterane însumează peste 250 de km, cu adâncimi între 30 şi 80 de metri. Se pare că acestea nu ar avea egal în lume. Este logic ca ele să fie declarate prin lege patrimoniu naţional. Colecţiile de vinuri de la Mileştii Mici (1,5 milioane de sticle) şi de la Cricova (1,3 milioane de sticle) ocupă primele două locuri în ierarhia mondială. După ele, urmează cele din SUA sau Franţa. Povestea acelor vinuri este lungă, aromată şi ameţitoare. Chiar şi astronautul Yuri Gagarin era mai nesigur pe picioare atunci când a ieşit de la Cricova, decât la aterizarea din cosmos. Da, vinul, despre care Anton Pann spunea că este *toiagul bătrâneţilor şi nebunia tinereţilor.* Pentru final, povestitorul moldovean ar zice probabil: *Şi-am încălecat pe-o şa şi v-am spus povestea aşa.*

Orizont SF

Extracorporalitatea

Dan D. FARCAŞ

Am prezentat, pe această pagină, ipoteza „hipercivilizaţiilor”, spunând că, pe lângă faptul că este extrem de verosimilă – în lumina a ceea ce ştim despre viaţa în Univers, ea ne poate oferi şi explicaţii pentru o seamă de întâmplări inexplicabile care se petrec în jurul nostru. Experienţa – atât cea nemijlocită cât şi cea preluată de la alţi investigatori – m-a învăţat că sunt greu de trasat graniţe ferme între diferitele tipuri de „magii” şi că ele apar adesea asociate, acolo unde te aştepţi mai puţin.

O asemenea „magie”, care la o privire superficială nu pare legată de cele discutate în episoadele precedente, este *extracorporalitatea,* sau „dedublarea”, prin care, aparent, spiritul se detaşează de trup fără să-şi piardă conştienţa şi percepţia celor ce se petrec în jur. Cazurile sunt nenumărate; le-am întâlnit şi eu însumi, la persoane pe care le cunosc, inclusiv în familie.

Un exemplu interesant din România este cel al fostului comisar de poliţie Ilie Cioară (1916-2004). După 1945, autorităţile comuniste l-au condamnat, politic, la 5 ani şi 6 luni închisoare. Stând cu încă 60 de deţinuţi în aceeaşi cameră, în condiţii inumane, el spune că a învăţat să iasă din propriul trup „la comandă”. Aşa cum scria într-o carte publicată în 2001: „Prima dată ieşeam printr-o mână, apoi prin cealaltă. Apoi prin picioare şi mă refăceam la loc, deasupra... Reuşeam să mă deplasez şi pe distanţe mari. O vizitam foarte des pe soţie, la Braşov, apoi pe fratele meu şi pe cumnată-mea. Vedeam tot ce făceau. De fiecare dată, mă uitam atent în jur, luam câte un punct de reper, un amănunt şi le povesteam apoi.” La început, Ilie Cioară se mira că nu se putea face observat de niciunul dintre ei. A încercat să vorbească, dar nu era auzit. Nu putea interacţiona nici cu obiectele. „Am încercat să dărâm o sticlă care era pe masă. Mâna însă, mi-a trecut prin ea, ca şi când n-ar fi fost.” El mai afirmă că, în timpul unora dintre călătoriile extracorporale, s-ar fi întâlnit şi cu sufletele unor persoane decedate, de la care a obţinut şi anumite informaţii.

Există o literatură bogată, în care cititorul poate găsi descrierea a nenumărate istorii de acest fel. Se cunosc – deşi puţine – chiar experienţe extracorporale voluntare paralele, când două persoane au fost capabile să se „dedubleze” simultan. La reîntoarcere, episoadele percepute au fost confirmate de fiecare dintre participanţi în mod independent.

Pentru acest fenomen, care nu a putut fi explicat şi recunoscut ştiinţific, G.N.M. Tyrrell a propus, în 1943, termenul de „Experienţă din afara corpului” (*Out of the Body Experience – OBE*), termen adoptat apoi şi de alţi cercetători, cum ar fi Celia Green (1968), sau Robert Monroe (1971), ca o alternativă la denumiri folosite până atunci, precum „proiecţie astrală”, sau „călătoria sufletului”.

Abordarea modernă a experimentelor extracorporale provocate voluntar a început, în 1964, cu cercetările profesorului de psihologie Charles Tart. Unul dintre subiecţii săi a fost Robert A. Monroe, care descoperise în 1958 că se poate disocia de corpul său fizic. La începutul anilor şaptezeci, Monroe a înfiinţat şi a devenit director executiv la Monroe Institute din Afton (Virginia), destinat exclusiv studierii acestui fenomen. La proiectele sale de extracorporalitate a participat, între alţii, şi Ingo Swann, cel care – aşa cum am menţionat într-un alt episod – a pus la punct ulterior tehnica CRV de percepţie extrasenzorială, folosită între 1975 şi 1995 de spionajul militar american.

Despre extracorporalitate se vorbeşte dintotdeauna. Vechile tradiţii, între care cele antice egiptene sau antice greceşti, considerau că omul posedă (cel puţin) trei corpuri: cel *fizic,* muritor, cel *energetic,* dublând corpul fizic şi asigu-rându-i integritatea, şi un corp *spiritual,* care se poate detaşa în anumite condiţii de primele două, prin extracorporalitate. Multe tradiţii considerau că astfel de detaşări se produc şi în stările de somn cu vise, ori de somnambulism.

→

Semn(al) de carte

Aida Valceanu, *20 000 lieues au-delá des mers,* Zodia Fecioarei, Piteşti, 2019

20 000 de leghe peste mări este o poveste fascinantă, povestea unor navigatori curajoşi, care au refăcut, după 50 de ani, *Golden Globe Race*, o cursă cu vapoarele în jurul lumii, cu mijloacele tehnice de acum o jumătate de secol.

Jurnalist franco-român, Aida Valceanu este născută în Argeş, dar trăieşte la Sables d'Olonne, în Franţa. *20 000 lieus au-dela des mers* este primul volum publicat de ea, convinsă fiind că fără aventură, fără oameni destul de pasionaţi, care să-şi depăşească limitele în fiecare zi, ne-ar înghiţi micile noastre griji cotidiene.

Constantin Lupeanu, *Toţi oamenii sunt fraţi,* Editura RawexComs, Bucureşti, 2019. Versiunea în limba chineză realizată de Dong Xixiao, apărută la China Publishing Group

Viaţa este pentru fiecare o căutare a sinelui, a candorii şi a simplităţii cu care ne naştem. Fiecare zi ar fi prin urmare călătoria în noi, prin intermediul profesiei fiecăruia, pentru a ne regăsi originile. Eu o fac prin scris. Altul prin muzică. Altul prin muncă fizică. Reuşesc cei care o fac cu dragoste, care nu se plictisesc, cei care nu se supără de monotonia repetării aceloraşi gesturi, aceia care descoperă bucuria şi plăcerea de a întârzia iar şi iar asupra aceloraşi lucruri, cu scopul de a descoperi perenitatea.

Eu nu văd nicio diferenţă între oameni, între rase şi seminţii, între bărbat şi femeie. Singurele deosebiri dintre oameni ţin de gradul de inteligenţă, de educaţie, de cutumele locului…

Aş ataşa poporului chinez, cât şi românilor, următoarele valenţe: Pragmatism, Seriozitate, Hărnicie, Dăruire, Puritate, Înţelepciune, Creativitate, Cinste, Adevăr, Bogăţie, Energie, şi în plus Conştiinţă socială evidentă, Frăţie în înţelegerea taoistă ajunsă proverb: *Toţi Oamenii Sunt Fraţi.* (Autorul, pe coperta a patra)

Carmelia Boila-Göckel, *10 zile* (roman), Bucureşti, 2019

Acum peste treizeci de ani aproape că simţi datoria civică să atragi atenţia că nu a fost nimic glorios atunci. Mediile s-au făcut că uită chinurile prin care au trecut oamenii generând chipul unui erou care a condus o Românie ideală, bogată şi strălucitoare. Mă izbesc acuzaţiile pătimaşe ale celor născuţi după 1989 – „l-aţi ucis”, ca şi cum noi, oamenii de atunci, aveam vreo putere de decizie sau vreo alegere. Aceasta este motivaţia pentru care am scris această carte bazată pe memoriile mele şi ale domnului Marius Soare. Suntem amândoi nepărtinitori şi nu vrem ca mărturia noastră să se piardă. Eram tineri, eram copii şi am fost spectatori.

Dar... romanul va surprinde prin personajele sale multicolore, implicate cu adevărat în miezul faptelor. Mi-e greu să spun dacă este un roman istoric, de satiră, de dragoste, memorialistică, dramă sau pur şi simplu un amalgam din toate acestea. (Autoarea, pe coperta a patra)

Gheorghe Popa, *Dihotomia existenţei cognoscibile,* Editura Glob, Piteşti, 2019

În această carte cu titlu ciudat este o încercare de înţelegere principială unitară, sau globală, a funcţionalităţii întregii existenţe materiale din Univers, precum şi legătura acesteia cu o altă existenţă subtilă, nematerială, cu dimensiuni spaţio-temporale şi de puteri de acţiune mai mari decât existenţa materială, pe care am numit-o Spiritualitate Universală, în care, în diferite forme teoretice şi moduri concrete (credinţe, mentalităţi etc.) cred majoritatea oamenilor de pe Pământ, mai mult din intuiţie decât din raţiune riguros-logică.

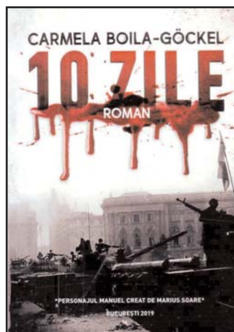
Funcţionalitatea a tot ce este în legătură cu existenta materială este cognoscibilă prin fizica (totală) a materiei pe care ştiinţa o cunoaşte în bună măsură (nu în mod absolut). Nu se ştie însă, cu certitudine logic-riguroasă, cine şi cum a creat şi controlează această Fizică (totală) atât de inteligentă, care a desfiinţat haosul în Univers. Acest fapt impune, în mod necesar, credinţa în Spiritualitatea Universală, chiar dacă aceasta este incognoscibilă pentru Omul material. (Autorul, pe coperta a patra)

Constantin Arcu, *File de altădată*, Editura Eikon, Bucureşti, 2019

Adun între copertele acestui volum pagini de proză din cărţi publicate cu ani în urmă. Câteva povestiri din volumul de debut *Cenuşa zilei* (RO Basarabia Bucovina Press, Rădăuţi şi Hyperion, Chişinău, 1995) şi alte câteva din tomul *Ceremonial de despărţire* (Paralela 45, Piteşti, 2005) dau cu fidelitate seama de începuturile mele literare. Între acestea, am inclus micro-romanul existenţialist *Omul şi fiara* (Junimea, 1996), apărut cu numeroase greşeli de corectură, erori ce făceau pe alocuri textul inteligibil. Din povestirile reţinute în antologie am înlăturat unele neglijenţe de redactare, care la vremea aceea mi se păreau imperfecţiuni ce sporesc autenticitatea şi farmecul scriiturii. E o curăţenie de primăvară care se cerea făcută după mulţi ani, în linişte şi cu bucurie. (Autorul, Bucureşti, aprilie 2019)

Un lider discret

Mircea OPRIŢĂ

Dintr-o exagerată reţinere, Daniel Cocoru a lăsat să răzbească în spaţiul public puţine informaţii despre persoana sa. I se pot vedea, în schimb, urmele în anii de început ai fandomului românesc, pe care, de altfel, l-a şi părăsit la scurtă vreme după manifestările iniţiale. Ca student la Politehnica din Bucureşti, a înfiinţat şi condus în 1969 primul cenaclu SF de amatori din România, pe lângă Clubul MM (cifrele latine sugerează aici anul 2000) de la „Tehnic Club" din Capitală, grupare care şi-a luat ulterior, la sugestia lui Adrian Rogoz, numele de „Solaris", după instalarea ei durabilă la Casa de Cultură a Studenţilor „Grigore Preoteasa" din Bucureşti. Spiritului mobil şi dinamic al „secretarului" implicat în aceste începuturi ale fandomului bucureştean i se datorează performanţa alcătuirii şi apariţiei, în iunie 1972, a primului fanzin românesc, *Solaris,* şapirografiat, în 99 de exemplare, conceput la concurenţă cu cenacliştii timişoreni de la „H.G. Wells", care vor trebui să se mulţumească doar cu poziţia a doua în lista priorităţilor, având însă şansa de a lansa, prin publicaţia lor, *Paradox,* primul fanzin *tipărit* din ţară şi, mai mult, o revistă de cursă lungă, ceea ce nu s-a putut întâmpla cu fanzinul studenţilor bucureşteni, dispărut după două numere. Înzestrat cu o remarcabilă modestie, Daniel Cocoru s-a retras tăcut din avanscena fandomului românesc, la apariţia căruia contribuise cu inteligenţa şi energia sa organizatorică, fără a se strădui să-şi „capitalizeze" prin legendă personală, cum avea să observe mai târziu Cristian Tamaş, un ex-solarisian, iniţiator, împreună cu alţi vechi membri ai grupării de odinioară (Dănuţ Ungureanu, Mihai Dan Pavelescu, Cristian Mihail Teodorescu, Sorin Ştefănescu etc.) al unui cenaclu succesor, ProspectArt.

A redactat pentru *CPSF* însemnări şi scurte reportaje despre activitatea cenaclului „Solaris", despre prima consfătuire a cenaclurilor din România şi unele note despre film. Articole mai numeroase a scris pentru revista *Magazin.* A publicat puţine povestiri proprii, dovedindu-se astfel un organizator cultural şi popularizator de teme ştiinţifice mai important decât ca autor de anticipaţie. Schiţa *Extratereştrii* (1969) speculează un clişeu comun în ozenologie, întâlnirile cu o farfurie zburătoare, asupra căreia americanul speriat, dar vigilent, trage cu puşca. Cei ce descriu „cazul" sau îl discută pentru televiziune sunt simple prezenţe schematice, figurând atitudini pro şi contra existenţei extratereştrilor – cele îndeobşte cunoscute din literatura specializată. Poanta introduce şi punctul de vedere al celor vizaţi, care ţin să-şi exprime esenţa profund umanistă, contrariată de reacţiile panicate ale pământenilor.

O altă povestire foarte scurtă, *Manuscris găsit în depozitul WOW,* a stârnit la data apariţiei (1970) destulă senzaţie în fandom încât să fie tratată colegial şi ca scenariu de bandă desenată. Un fir epic poate fi dedus aici din notaţii

disparate, cu vag caracter jurnalier: un inventator tentat de premiul instituit de municipalitate născoceşte un biomecanism de colectare a deşeurilor menajere din oraş, căruia, spre a evita aglomeraţia de pe străzi, îi atribuie şi facilitatea zborului. Denumite „prinalde", maşinile respective ajung, ca orice invenţie care se respectă, în dotarea armatei. Un cinism figurat în dimensiuni absurde prevede tratarea ca deşeuri şi pentru partizanii capturaţi în junglă: „aceştia vor fi presaţi şi depozitaţi în formă de *cuburi* la un centru de cercetări speciale", urmând să fertilizeze cu materia lor astfel recuperată regiunile distruse de bombele chimice. Ieşită din regimul de utilitate civică al începuturilor sale, invenţia primeşte, aşadar, un caracter oribil şi o finalitate dezastruoasă. Prinaldele evadează de sub controlul uman, ajungând să acţioneze independent, neselectiv, împotriva celor care au declanşat mecanismul. Povestirea construieşte o morală de tipul „ucenicului vrăjitor", marcată însă de elemente ale unei amendabile mentalităţi politico-ideologice contemporane. Din aceeaşi perioadă, *Granule de întuneric* este o povestire iarăşi neconvenţională ca scriitură, combinând experienţa directă a personajului cu sugestii ivite dintr-o memorie bulversată, care aduce pe acelaşi plan cu prezentul naraţiunii fenomene dintr-un presupus triunghi al dispariţiilor aviatice, localizat în Pacific. Dincolo de haosul narativ, regizat astfel, există mici fragmente convingătoare pentru şansa autorului de a construi poetic diverse cadre, cu un bun-simţ al amănuntului sugestiv:

„Străzile se încolăcesc împrejurul caselor udate de lacrimile nopţii, ale morţii poate. În vârful unor stâlpi de fontă înflorată clipesc a somn globuri de sticlă albă; ele marchează drumul spre grădina publică. Insomniile stau pitite în burlanele de tablă nichelată, de unde în zori se prăvălesc pe asfaltul cenuşiu al străzii. Din când în când se pot vedea bulgări de lemn sticlos ce se rostogolesc afară din burlanele lucioase. Până pe rigolă. Sub adierea razelor de soare se prefac în vise şi se înalţă, plutesc la întâmplare prin oraşul obosit. […] Ajunse în oraşul său spre dimineaţă. Oraşul adormit, învăluit în ceaţă, îi apăru tulbure, întocmai ca o imagine de cinema la care operatorul distrat a uitat să regleze claritatea."

Din păcate, ansamblul acestui puzzle constituit din notaţii directe şi rememorări capricioase evoluează spre un final „lipit", cu tentă ieftin-propagandistă, în care supravieţuitorul catastrofei de odinioară devine, în propria sa casă, victima unei înscenări poliţieneşti menită să-l conducă spre o absurdă condamnare. Cu mai multă ambiţie, Daniel Cocoru ne-ar fi putut oferi un concludent portret de anticipator. *Almanahurile Anticipaţia,* care domină scena genului în anii '80, nu-i mai înregistrează semnătura. Îl găsim, în schimb, pe două cărţi de popularizare: *20 de ştiinţe ale secolului XX* (1981) şi *Descoperiri în ştiinţa secolului XX* (1989).

(Foto: Autorul la Beijing, în mai 2009, ca urmare a câştigării unui concurs internaţional de cunoştinţe pe tema „Pitoreasca regiune Sîchuan")

Despre călătorii extracorporale au scris Plutarh, Platon, Aristotel, Sfântul Augustin, dar şi autori antici care afirmau că au avut ei înşişi astfel de experienţe. Aşa cum aflăm de la Ioan Petru Culianu, un expert în acest domeniu a fost Hermotimus din Clazomene, prezicător specializat în călătorii în afara corpului. În timp ce corpul său zăcea într-o stare cataleptică, sufletul său vizita diverse locuri pe care le descria, după trezire, cu exactitate. El ar fi murit într-o astfel de stare, deoarece trupul său a fost dat de soţia sa pe mâna unor duşmani care s-au grăbit să-l ardă, „pentru ca sufletul să nu mai aibă unde să se întoarcă". Alţi învăţaţi din Grecia antică, despre care s-a scris că erau în stare să-şi provoace extracorporalitatea, au fost Aristeas, Epimenide, Empedocle etc. Ultimul dintre aceştia ar fi scris chiar o lucrare în acest sens, intitulată *Peri ten apnoum* (Despre starea la limita morţii), o recunoaştere a faptului că stările de extracorporalitate apăreau uneori şi în ceea ce numim azi moarte clinică.

Biserica creştină menţionează că numeroşi sfinţi, între care Sfântul Francisc din Assisi, Sfântul Anton din Padova, Sfânta Tereza d'Avila, dar şi mulţi alţii, inclusiv din secolul trecut, ar fi avut şi ei acest har. În cultura europeană, printre scriitorii care au evocat sau chiar experimentat extracorporalitatea putem cita pe: Goethe, Musset, Maupassant, Poe, Baudelaire, sau, mai recent, Aldous Huxley, Arthur Koestler, Ernest Hemingway, fără a închide lista.

Dean Sheils, de la Universitatea din Wisconsin, a realizat, în 1978, un studiu asupra a 70 de culturi non-occidentale. El a avut surpriza să descopere că la 89% dintre ele exista tradiţia călătoriilor în afara corpului. Şamanii spun că intră astfel în legătură cu lumile spirituale, eventual consumând substanţe precum ayahuasca.

Există multe rapoarte (inclusiv unele examinate în România) în care martorul a fost răpit, dar nu în corpul său fizic, ci „în afara corpului", într-o formă spirituală sau ca o „dublură". În unele cazuri, este chiar greu să afli dacă răpirea a fost făcută într-un fel sau altul. De asemenea, în anumite rapoarte, „extratereştrii" înşişi apar într-o formă spirituală. Marea vechime a acestei dileme, dar şi interdicţia de a spune ceea ce a fost comunicat în timpul răpirii, răzbate şi dintr-o notă celebră a apostolului Pavel: „Cunosc un om întru Hristos, care acum paisprezece ani – dac'a fost în trup , nu ştiu; dac'a fost în afară de trup, nu ştiu; Dumnezeu ştie – omul acesta a fost răpit până la al treilea cer. Şi-l ştiu pe acest om – fie în trup, fie în afară de trup, nu ştiu. Dumnezeu ştie – că a fost în rai şi a auzit cuvinte de nespus, pe care nu-i este îngăduit omului să le grăiască." (2 Cor, 12; 2-4).

O întrebare care rămâne deschisă este relaţia dintre extracorporalitate şi percepţia extrasenzorială, acel *remote viewing,* prezentat în episoade precedente. Sunt oare laturi ale aceluiaşi fenomen sau fenomene distincte, folosind aceleaşi mecanisme? În ambele situaţii, subiectul are sentimentul că a ajuns într-un loc, eventual unul ales drept ţintă, vede ce este în jur, dar nu poate interacţiona. Spuneam că spionii psi americani au ajuns la concluzia că explicaţia ar fi că subiectul nu accesează de fapt realitatea, ci doar inconştientul colectiv, acea supermemorie în care se află, ca într-o realitate virtuală, copia a tot ce există.

Rămân, de asemenea, deschise o seamă de alte probleme, între care şi aceea dacă extracorporalitatea (deci şi corpul spiritual) este o însuşire naturală a fizicului uman, apărută, prin emergenţă, la un anumit moment al evoluţiei speciei noastre, sau este un atribut conferit cumva de acel „sistem de control" exercitat asupra noastră de o putere superioară, care ar monitoriza şi inconştientul colectiv.

Existenţa unui corp spiritual nu doar că este proprie tuturor culturilor şi tradiţiilor cunoscute, inclusiv religiilor monoteiste actuale, dar acestea consideră chiar că dublura spirituală supravieţuieşte, într-o formă sau alta, şi după moartea corpului fizic. Dacă acceptăm această opinie, reamintesc faptul că – aşa cum încercam să arăt în episoadele anterioare – există numeroşi învăţaţi care afirmă că în „inconştientul colectiv", la care sunt permanent conectate minţile noastre, s-ar construi, începând chiar dinainte de momentul naşterii, o copie virtuală a fiecărui om, un „avatar" al său. Iar acesta rămâne înregistrat acolo şi după moarte. „Avatarul", având simultan toate vârstele sale, ar putea deveni vizibil celor care intră în contact cu sectorul corespunzător al supermemoriei, de pildă, în cazurile de presupuse reîncarnări, despre care aminteam în episodul precedent.

(Va urma)

Ars longa...

De vorbă cu pictorul Gheorghe Oprea

Raia ROGAC

– Domnule Gheorghe Oprea, să amintim cititorilor că sunteţi născut în satul Târnova din nordul Republicii Moldova, un sat frumos, cu lac, cu pădure… un peisaj impresionant, şi dacă marele Eminescu şi-a înveşnicit raiul copilăriei în lirica sa, dumneavoastră aţi încercat să-l faceţi prezent în lucrări, în special prin obiectele care dau culoare specificului naţional, anume baştina cu toate ale ei, care v-a stimulat dragostea de vatra părintească, căreia i-aţi dedicat cea mai mare parte din creaţie. Aici cred că s-a născut pasiunea pentru pictură, evident, mai întâi sub formă de desen…

– M-am născut, fiind unul la părinţi, în sânul unei familii cu frumoase şi temeinice tradiţii artistice populare, tata – Mihai Pavel Oprea, cum obişnuia să-şi spună, era muzician, am învăţat de la el cântul la vioară, dar n-a fost să fie datul meu pentru o întreagă carieră profesională; mama – Veronica, ţesea covoare, multe şi frumoase. Şi pentru că eram unicul copil, şi pentru că mama trebuia să-şi ispăşească norma de *trudozile* (zile de muncă) în colhoz, m-a învăţat şi pe mine de la vreo 9-10 ani să ţes la război şi, să vedeţi, n-am încâlcit nici tort, nici lână, iar mama era mândră că odrasla sa reuşeşte foarte bine s-o suplinească la această îndeletnicire.

– Mai păstraţi din acele covoare ţesute împreună cu mama?

– Da, am şi în atelier, am şi la casa părintească, sper să le păstreze şi Georgel-mezinul. Când mama a observat că am ochi buni la alesul culorilor, mă lua în târg şi alegeam împreună. Era o adevărată artă determinarea culorilor, pe atunci nu existau calculatoare în ajutor, vopsele chimice – erau numai coloranţi naturali extraşi din plante. Îmi plăcea mult chimia vie a culorilor.

– Aţi practicat-o mai târziu şi în tablouri?

– Da, folosesc vopseli naturale, dar din seria celor fabricate la întreprinderi, nu făcute manual. Aceste deprinderi, la prima vedere copilăreşti, mi-au stimulat dragostea faţă de desen. Eram cel mai bun în clasă. Clasa noastră, dar şi altele, n-a avut învăţător (aşa se numeau toate cadrele didactice în perioada sovietică) de desen, rolul acestuia era suplinit de o învăţătoare de franceză, care, evident, era fericită să-mi încredinţeze mie funcţia sa pentru a-şi face mai uşoară munca pentru care nu avea nici pregătire, nici vocaţie, iar eu mă executam cu multă plăcere şi mândrie. Pe atunci, vanitatea era o pasăre mai rară decât în prezent în mediul adolescent, cât şi adult. Şcoli de arte încă nu funcţionau în raioane.

– În schimb, înainte de Şcoala de Arte I.E. Repin (1974) din Chişinău, aţi studiat la Universitatea Populară de Arte cu studii la distanţă din Moscova. Ce presupunea aceasta şcoală?

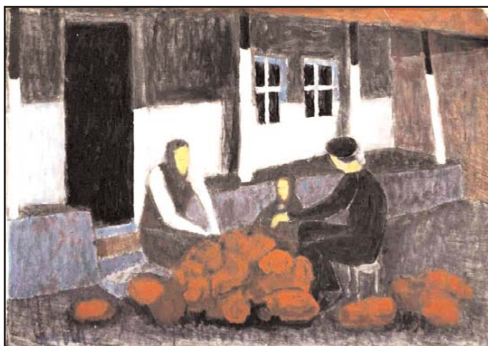
– M-am bucurat când am fost admis. După cum vă spuneam, nu existau în raioane şcoli de pictură, nici măcar cercuri de pictură. Pentru Universitatea Populară de Arte cu studii la distanţă din Moscova trebuia să desenez o serie de lucrări, cam vreo cinci-şase pe lună, le trimeteam şi primeam răspuns. Lucrările erau analizate şi corectate. Această instruire, chiar dacă era la mare distanţă, mi-a dat mult curaj pentru ca mai târziu să îmbrăţişez această meserie pentru întreaga viaţă, să-mi fie rostul ei.

– La Colegiul de Arte Plastice A. Plămădeală din Chişinău pe cine i-aţi avut ca mentori profesionali?

– Am fost la clasa profesorilor Vasile Toma, Olga Orlova, Stanislav Babiuc şi Ada Zevin. Cea din urmă a format o adevărată şcoală de făuritori de frumos. Ada Zevin a avut o numeroasă pleiadă de învăţăcei, foarte mulţi dintre ei s-au afirmat şi s-au dedicat plenar carierei de artist plastic. Din rândul acestor oameni talentaţi am avut şi câţiva miniştri de Cultură, după anii '90.

– Se zice că 30 de procente revin înzestrării native şi 70 de procente muncii asidue. Urmează-ţi pasiunea prin muncă şi munceşte cu pasiune. Indiferent cât de talentat eşti sau cât de muncitor, dacă nu-ţi place ceea ce faci, nu te pedepsi, caută acel ceva care-ţi face plăcere şi pune-ţi talentul la muncă pentru a-ţi crea şansele de succes! Acest crez e valabil pentru orice activitate, dar mai ales pentru cea de creaţie. *Afirmaţia aparţine tizului dumneavoastră Florin Oprea.*

– Harul vine de la Dumnezeu. În cazul meu nu pot evalua care este raportul între talent şi muncă, ştiu însă că cea din urmă trebuie să fie permanentă, constantă, enormă şi într-adevăr o poţi suporta datorită plăcerii care, pur şi simplu, te inundă. În procesul de creaţie normele de muncă sunt în afara calculelor, uneori poţi munci şi 24 din 24, fără să oboseşti.

– Ştiu că aveţi o serie de lucrări mari. Cât timp staţi cu pensula în mână pentru a finisa o asemenea pictură?

– Nu am calculat niciodată cât timp îmi ia o lucrare mare sau mică, totul depinde de inspiraţie, aspiraţie şi vocaţie.

– Dar când simţiţi că lucrarea s-a copt, că trebuie să-i puneţi punct? Nu întâmplător se spune că totdeauna există loc şi pentru mai bine, ceea ce presupune că o lucrare artistică poate fi desăvârşită la nesfârşit, în ajutor în acest sens pentru autori fiind practica ciclurilor, variantelor. Dumneavoastră cum procedaţi?

– Eu simt când trebuie să mă opresc şi spăl pensula în aşteptare pentru altă lucrare.

– Vă mai amintiţi care a fost prima lucrare expusă?

– Da, se intitulează *Natură statică*. Cu mintea văd şi acum ce am pictat: pe o masă împodobită cu o faţă brodată şi prosop naţional cu horboţică, sunt mai multe linguri de lemn, farfurii de ceramică, ulcior, covăţică, cană, iar alături un şirag de ardei iuţi, doi covrigi, ceapă uscată şi verde…

– Am văzut această lucrare în Catalog, prezentată în 1975, poate şi în original am văzut-o. Nu-mi explic prezenţa în această lucrare a unui calup început de pâine neagră sau poate e cozonac rumenit? În acea perioadă eram studentă la Universitatea de Stat din Moldova şi deseori mergeam la expoziţii. Pe atunci, în vogă erau artiştii plastici Mihai Grecu, Glebus Saincic, soţia acestuia, Valentina Rusu-Ciobanu, care peste câteva luni va împlini centenarul, Eleonora Romanescu, care în noiembrie curent ne-a părăsit, la 93 de ani, Elena Bontea, Mihai Petric ş.a. Cred că aceşti mari artişti cu viziuni proprii v-au fost şi mentori, aţi avut de la cine învăţa…

– Eu întotdeauna am încercat să-mi fac drumul meu în pictură, am experimentat mai multe stiluri, dar cel naţional mi-a fost lipit de suflet.

– Atunci să vă întreb şi câte lucrări aţi realizat până acum?

– Lucrările artiştilor plastici vin şi pleacă, e greu să fie numărate, unele se nasc, altele se vând, sau se dăruiesc. Pot fi vreo 500, poate şi mai mult. Dacă cei care se ocupă de studiul artelor vor contabiliza, voi şti şi eu.

– Apropo de dărnicie, la acest capitol sunteţi foarte generos. Am asistat la vernisajul expoziţiei personale, desfăşurată la sediul Alianţei Franceze în Moldova. Aţi expus aici, pe lângă alte lucrări, şi patru portrete noi de scriitori. Acestea vor completa Galeria scriitorilor de la Biblioteca Naţională?

– Sunt portretele acad. Mihai Cimpoi, medicului poet Ion Cuzuioc, compozitorului poet Constantin Rusnac şi editorului scriitor Anatol Vidraşcu. Le voi dărui şi pe acestea Bibliotecii Naţionale. În plus, nu demult am avut o înţelegere să întocmim împreună cu scriitorul bucovinean Arcadie Suceveanu, actualul preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, o listă de 20 de scriitori, cărora le voi face portretele.

– Va trebui să inauguraţi o altă Galerie de portrete ale scriitorilor şi la Uniunea Scriitorilor?

– Să-mi dea Dumnezeu sănătate şi inspiraţie şi vom vedea unde vor fi plasate, mai întâi să le văd pictate. După cum v-aţi convins, din lucrări mai ales, am sentimente deosebite faţă de satul natal şi pentru acesta mă gândesc să las o galerie de tablouri, mai noi şi mai vechi…

– Planuri grandioase, cred că se cer împlinite la aniversarea a 75 de ani. Expoziţia de la Alianţa Franceză a fost o mică repetiţie în acest sens?

– Expoziţia realizată cu sprijinul directorului adjunct al Alianţei Franceze, Adrian Cibotaru, este un mic început al expoziţiei aniversare, pe care mi-o doresc amplă şi cu multe lucrări inedite. Domnia Sa e un adevărat prieten al artiştilor plastici. Am făcut cunoştinţă când îl ajutam pe colegul meu Vasile Dohotaru să pregătească o expoziţie personală şi mi-a propus şi mie. Am expus de mai multe ori, chiar dacă e un spaţiu mic, are un miracol deosebit când o parte din lucrări se reflectă pe tavanul din sticlă, făcut parcă anume pentru acest scop.

– Apropo, cum reuşiţi să vă impuneţi ambasadelor şi reprezentanţelor străine la Chişinău?

– Nu eu mă impun, mă impun lucrările mele, care sunt pe placul acestora. Înainte de a fi expuse, reprezentanţii ambasadelor vin în atelier, văd toate lucrările, deseori singuri le selectează, fie pe viu, fie după Catalog şi doar după un riguros, aş putea spune, concurs, se decide expunerea lor. Este un mare ajutor pentru noi, pictorii, pentru că plata pentru expunerea în afară e costisitoare. Chiar şi la noi în Chişinău, la MoldExpo, nu prea expun pictorii noştri din aceeaşi cauză.

– Să vă întreb dacă aveţi lucrări personale preferate, fie rămase în suflet, după trecerea lor în posesia altora, fie în colecţia de acasă?

– Puteţi să nu mă întrebaţi, pentru că răspunsul e banal, cred că şi firesc pentru majoritatea artiştilor: toţi copiii spirituali ne sunt dragi.

– Şi, în final, o ultimă întrebare: care cuvinte-cheie caracterizează personalitatea dumneavoastră?

– Avid de cunoaştere şi de noi experimente, vatra şi covorul în prim-plan. Acum mă aflu la etapa mea de aur, în compoziţii folosesc mai multe materiale decât cele tradiţionale. Vă invit la expoziţia personală despre care am discutat mai sus, unde aceste lucrări vor fi prezentate. Sper să o realizez cu succes.

– Pentru aceasta vă doresc şi în continuare multă inspiraţie, transpiraţie, lucrări frumoase şi prinderea cu ochii a visurilor de creaţie.

(Urmare de la pag. 32)

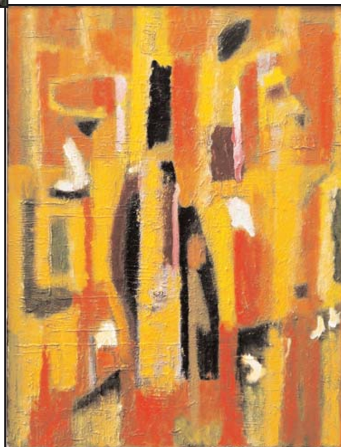
Artistul îşi împarte biografia în două etape: până la 40 de ani, cu inerentele greşeli ale căutării de sine, şi după 40 de ani, când mărturiseşte cu deplină sinceritate: *Rămâne un mister pentru mine planul pe care Creatorul mi l-a sorocit, permiţându-mi, abia la această vârstă, să văd Piatra de hotar. Am simţit cum legăturile mele ancestrale cu vatra străbună, pământul care mă poartă, arta populară, au irupt, s-au revoltat şi mi-au dat revelaţia impresionismului francez, căruia i-am fost fidel şi care, în comparaţie cu acestea, este frivol. Ca un fiu rătăcitor, mi-am întors privirea spre o brazdă de pământ şi am realizat care îmi este rostul; cu sfială am căutat spre un covor vechi, de peste o sută de ani şi am aflat ce înseamnă permanenţa; evlavios, am îngenuncheat lângă bătrâna vatră părintească şi am retrăit naşterea mea şi a neamului din care vin şi la care ţin. Pământul ce ne dă viaţă şi ne primeşte la sânu-i când suntem osteniţi de lume; covorul ţesut de artistul anonim; vatra – simbol al unui întreg univers spiritual – toate m-au ajutat să-mi doresc a descifra alte sensuri, mai profunde, cu ajutorul culorilor pe care le aştern pe pânză. Şi acum mă aflu pe un drum fără sfârşit, tânjesc după cunoaşterea unor orizonturi noi, având însă certitudinea identităţii mele. Redescoperirea culorii îţi oferă alte valenţe după ce treci Piatra de hotar.* Pentru artistul plastic Gheorghe Oprea *Piatra de hotar* semnifică *Vatra* – un alt simbol – element la fel de des întâlnit în creaţia artistică ca şi elementele covorului naţional.

Gheorghe Oprea

S-a născut la 13 martie 1946, în comuna Târnova, judeţul Edineţ, R. Moldova. Este absolvent al Şcolii de Arte *I.E. Repin* (1974) din Chişinău, actualmente Colegiul de Arte Plastice *A. Plămădeală*, şi licenţiat al Universităţii Pedagogice de Stat *Ion Creangă* (1989), Facultatea de Arte Plastice, ambele instituţii din Chişinău.

Concomitent cu debutul artistic în 1975, prin expunerea lucrării *Natură statică* în cadrul Expoziţiei Naţionale cu genericul *Tinereţea Ţării,* în Sala Centrală de Expoziţii a Direcţiei Panoramelor şi Expoziţiilor de Artă din capitala RSSM (desfăşurată în localul Catedralei *Naşterea Domnului* din Chişinău, transformată de comunişti în SCEDPEA), tânărul creator este angajat din 1974 în calitate de colaborator ştiinţific în Sala Centrală de Expoziţii a Muzeului Naţional de Artă a Moldovei; tot aici, după un deceniu, va deţine pentru alte trei decenii funcţia de şef al Departamentului Expoziţii.

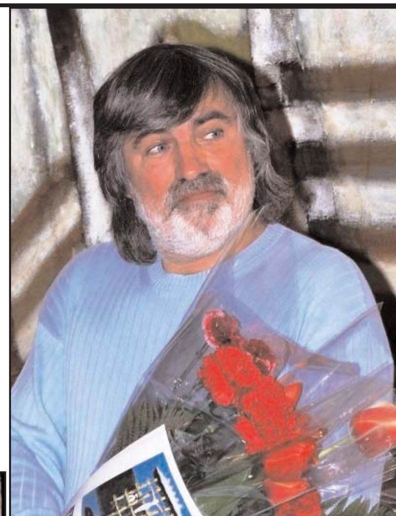
Din 1975, aproape anual are expoziţii personale la Centrul Expoziţional *Constantin Brâncuşi,* Muzeul Naţional de Artă, precum şi în numeroase săli de bibliotecă, muzee, teatre, primărie, la Casa Limbii Române, la Uniunea Scriitorilor ş.a. din Chişinău şi nu numai. În mai multe rânduri a avut expoziţii personale în Austria, Bulgaria, România. Este reprezentativă prezenţa lucrărilor artistului şi în cadrul expoziţiilor de grup, atât în R. Moldova, cât şi la Saloanele Moldovei din Bacău, Iaşi, Bârlad din România, din Ungaria, Olanda, Germania, Federaţia Rusă etc.

O parte dintre lucrările sale se află în colecţii publice şi private din R. Moldova, România, Austria, Grecia, Bulgaria, Federaţia Rusă, Israel şi alte ţări. Activează în tabere de creaţie din R. Moldova, Austria, Bulgaria, Federaţia Rusă.

Pe parcursul bogatei şi fructuoasei activităţi de creaţie s-a bucurat de mai multe premii prestigioase, cum ar fi Premiul I al Ministerului Culturii din România la Saloanele Moldovei, ediţia a X-a, Premiul *Corneliu Baba*, Medalia *Sf. Luca* la Concursul Naţional de Artă *N. Tonitza* din Bârlad ş.a. Deţine Titlul Onorific de Maestru în artă.

Lucrările artistului plastic Gheorghe Oprea fac parte din categoria celor de şevalet şi a celor monumental-decorative. Genurile abordate sunt peisaje, compoziţii, natură statică, grafică, acuarelă şi portrete. După cum afirmă dr. în studiul artelor Victoria Rocaciuc, *toate genurile şi subiectele abordate de către artist se unesc într-o concepţie plastică originală, formată pe parcursul carierei sale de creaţie, cu etape de trecere de la abordări realiste la cele abstracte. Şi, viceversa, adăugăm noi. Acelaşi critic de artă conchide că pictorul aparţine acelei pleiade de artişti care, deşi şi-au făcut studiile în perioada sovietică, au promovat prin creaţia lor specificul naţional românesc.* Însuşi autorul lucrărilor de artă mărturiseşte: *arta trebuie să fie naţională, pentru că pictorii care s-au născut în sânul unui popor ştiu mai bine tradiţiile lui, simt mai bine coloritul pământului, îi cunosc limba, istoria.*

La baza creaţiei oprene se află covorul naţional şi ceramica, elementele cărora pot fi descoperite şi redescoperite aproape în toate lucrările, indiferent de genul sau tehnica de realizare. Mereu în căutare de imagini rustice originale, completează lucrările şi cu alte simboluri precum poarta, scara, vatra, ulciorul, farfuria, cana, căruţa etc. în formule realiste, moderne sau abstracte, unele din ele intitulându-se chiar astfel, bunăoară, lucrările: *Vatră, Poartă, Pridvor,Vatră bisericească, Între vatalii, Praguri, Zimbru, Pământ, Bucătărie, Columna, Între Cer şi Pământ, Sărbătoarea hornului, Cămară, Formele căldurii, Ungherul trecutului, Aşteptări, Ţesătorii* ş.a.

Pictorul Gheorghe Oprea deţine o colecţie de tablouri ale scriitorilor, într-o viziune inedită. De fapt, colecţia, cuprinzând 32 de lucrări, a fost dăruită Bibliotecii Naţionale *Vasile Alecsandri* şi este expusă în sala cu acelaşi nume pentru toţi cititorii. Şi în unele din aceste lucrări pictorul strecoară o serie de elemente din covorul naţional, de exemplu, în *Portretul poetului Ion Hadârcă.*

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu lucrări de Gheorghe Oprea.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Victor RAVINI – scriitor, Franţa
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Florin HORVATH – scriitor, ezoterist, Zalău
- Constantin LUPEANU – scriitor, ambasador, Bucureşti
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Radu HOMESCU – prof. univ., diplomat, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Filofteia PALLY – istoric, Piteşti
- Dana TĂUTU SCHLOMIUK – prof. univ., Canada
- Olimpia POPESCU – profesor, Ploieşti
- Liliana ARON – lector. univ., Piteşti
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău